

Департамент гуманітарної політики
Вінницької обласної державної адміністрації
Управління культури та креативних індустрій
Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва
Вінницьке обласне відділення ВГО Українська бібліотечна асоціація

БІБЛІОТЕКА В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ І КОНСТРУЮВАННЯ МАЙБУТНЬОГО

Матеріали III Науково-практичної конференції
(до Всеукраїнського дня бібліотек)

28 вересня 2021 р.

**м. Вінниця
2021**

Відповідальна за випуск Л. Б. Сеник,
директор Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва

Редакційна колегія:

Г. М. Слотюк (голова редкол.), П. І. Цимбалюк (упоряд.), С. В. Лавренюк, О. А. Пашкова, Л. І. Приходько, К. А. Скомаровська, Н. В. Спиця, О. В. Стояльникова, Л. Б. Тимощенко, О. С. Шевчук

Бібліотека в умовах сучасності і конструювання майбутнього : матеріали III Наук.-практ. конф. (до Всеукраїнського дня бібліотек) 28 верес. 2021 р., м. Вінниця [Електронний ресурс] / Департамент гуманітар. політики Вінниц. облдержадмін., Упр. культури та креат. індустрій, Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, Вінниц. обл. від-ня ВГО УБА. – Вінниця, 2021.

У збірнику вміщено матеріали III Науково-практичної конференції «Бібліотека в умовах сучасності і конструювання майбутнього», яка відбулася 28 вересня 2021 р. в онлайн-форматі на платформі для відеоконференцій ZOOM.

Електронне видання містить доповіді та повідомлення працівників обласних наукових (Вінниця, Хмельницький), центральних районних, міських бібліотек, закладів вищої освіти, інших книгозбірень Вінницької області. На конференції було висвітлено актуальні питання сучасного стану діяльності бібліотек Вінниччини, інших регіонів України та перспектив їхнього подальшого розвитку.

У статтях збережено стилістику авторів, які відповідають за зміст опублікованих матеріалів, достовірність фактів, цитат, дат тощо.

The collection contains materials of the III Scientific and Practical Conference "Library in the present and construction of the future", which took place on September 28, 2021 in an online format on the platform for video conferencing ZOOM.

The electronic edition contains reports and announcements of employees of regional scientific (Vinnytsia, Khmelnytsky), central district, city libraries, institutions of higher education, other book collections of Vinnytsia region. The conference covered current issues of the current state of libraries in Vinnytsia, other regions of Ukraine and prospects for their further development.

The articles preserve the style of the authors who are responsible for the content of published materials, the authenticity of facts, quotations, dates, etc.

ЗМІСТ

Відкриття конференції. Вітання

Сеник Лариса Борисівна, директор Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, голова Вінницького обласного відділення ВГО Українська бібліотечна асоціація

Дернова Ольга Миколаївна, начальник управління культури та креативних індустрій Департаменту гуманітарної політики Вінницької обласної державної адміністрації

Замкова Наталія Леонідівна, голова постійної комісії Вінницької обласної Ради з питань освіти, релігії, культури, молоді та спорту, директор Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ, доктор філософських наук, професор, заслужений працівник освіти України

Побережна Тетяна Іванівна, голова Вінницького обласного комітету профспілки працівників культури, перший заступник голови Федерації профспілок Вінницької області, депутат Вінницької обласної Ради

ДОПОВІДІ Й ПОВІДОМЛЕННЯ

Трансформація системи надання публічних послуг бібліотеками Вінниччини в сучасних умовах

Сеник Лариса Борисівна,
директор Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва,
голова Вінницького обласного відділення ВГО Українська бібліотечна асоціація

Збереження існуючих прав та гарантій працівників бібліотечної галузі в умовах реформування

Побережна Тетяна Іванівна,
голова Вінницького обласного комітету профспілки працівників культури,
перший заступник голови Федерації профспілок Вінницької області,
депутат Вінницької обласної Ради

Просування читання як фактор розвитку суспільства

Роль читання у формуванні національної ідентичності

Красноштан Алла Олександрівна,
директор КЗ «Публічна бібліотека Погребищенської міської ради»

Виставкова діяльність у бібліотеці як основний чинник розкриття фонду та мотивації читання

Швець Таїсія Вікторівна,
провідний спеціаліст I категорії Вінницького технічного коледжу

**Організація бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів
у реаліях сьогодення**

**Реалізація проєкту інклюзивної бібліотеки «Бібліотека без меж.
Інклюзивна освіта» – важливий напрям діяльності освітянської
книгозбірні**

Білоус Валентина Степанівна,
*директор бібліотеки
Вінницького державного педагогічного університету
ім. Михайла Коцюбинського*

**Використання в бібліотечній практиці спеціальних (додаткових) засобів
комунікації з людьми з порушенням мови**

Введенська Олена Юріївна,
*бібліотекар I категорії відділу попереднього замовлення,
МБА та видачі літератури Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

**Проектна діяльність – важлива складова інноваційного розвитку
бібліотеки територіальної громади**

Мовчан Галина Василівна,
*завідувачка Райгородської бібліотеки-філії
КЗ «Публічна бібліотека Райгородської сільської ради»*

**Роль правового просвітництва бібліотек для підтримання і розвитку
соціальної взаємодії**

Осадчук Катерина Михайлівна,
*бібліотекар I категорії сектору правової інформації
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

**Інформаційно-просвітницька діяльність бібліотеки на прикладі реалізації
проєкту «Молодь. Просвітництво. Бібліотека»**

Ніжньовська Альона Анатоліївна,
*завідувачка сектору наукової інформації з питань культури і мистецтв
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

Ми цікаві одне одному! Бібліотека – майданчик дозвілля

Іщук Людмила Сергіївна,
директор КЗ «Публічна бібліотека» Літинської селищної ради

**Фонди наукових та публічних бібліотек: сучасні тенденції формування
та актуалізація якісного складу**

Бібліотечний фонд: проблеми формування та збереження на сучасному етапі (з досвіду роботи Хмельницької ОУНБ)

Лавренчук Інна Олександрівна,
*завідувачка відділу формування, наукового опрацювання фондів
Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки*

Нові колекції у фонді відділу зберігання бібліотечних фондів Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва

Ружанська Валентина Петрівна,
*завідувачка відділу зберігання бібліотечних фондів
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

Обов'язковий примірник документів – важливе джерело поповнення фонду обласної наукової бібліотеки

Гуменюк Тетяна Францівна,
*завідувачка відділу формування фондів
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

Періодичні видання доби Української революції (1917–1921 рр.) та подальшого періоду (до 1941 р.) у фондах Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва

Огороднік Наталія Іванівна,
*бібліотекар I категорії сектору газетної періодики
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

Краєзнавчі ресурси в цифровому суспільстві

Видавнича діяльність обласної наукової бібліотеки як відображення краєзнавчих, бібліотекознавчих та книгознавчих досліджень

Цимбалюк Поліна Іванівна,
*учений секретар Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва,
заслужений працівник культури України*

Популяризація українського слова на сторінках видань Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва

Лавренюк Світлана Василівна,
*провідний редактор редакційно-видавничого сектору
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

Краєзнавчі ресурси Хмельницького краю на вебсайті КЗ «Бібліотека для дорослих» Хмельницької міської ради

Михалиця Оксана Анатоліївна,
*краєзнавець-бібліограф КЗ «Бібліотека для дорослих»
Хмельницької міської ради,
член Національної спілки краєзнавців України*

Особливості та специфіка створення краєзнавчих бібліографічних посібників для дітей

Кушнірук Тетяна Олександрівна,
*провідний бібліограф відділу методично-бібліографічної роботи
та видавничої діяльності Вінницької обласної бібліотеки для юнацтва*

Представлення бібліотеки, її інформаційних ресурсів та послуг у віртуальному просторі

Електронна бібліотека Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва: основні етапи становлення та розвитку

Слотюк Галина Миколаївна,
*заступник директора з наукової роботи та інформатизації
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

Рекомендаційна бібліографія: сучасні форми і жанри

Кізян Ольга Іванівна,
*завідувачка відділу наукової інформації та бібліографії
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

Організація роботи бібліотеки в онлайн-середовищі в умовах карантину

Крисько Наталія Миколаївна,
*завідувачка відділу маркетингу, реклами та соціокультурної діяльності
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

Соціокультурна діяльність бібліотеки в умовах карантинних обмежень

Зіньковська Оксана Олегівна,
*завідувачка відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

Роль бібліотек у розвитку цифрової освіти населення

Ресурси і послуги сучасної публічної бібліотеки у відповідь на потреби громади

Кристофорова Тетяна Петрівна,
головний методист науково-методичного відділу

Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва – хаб цифрової освіти

Семик Марина Василівна,
*завідувачка сектору «Регіональний тренінговий центр»
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

Бібліотеки-хаби Тульчинської ТГ та їхня роль у цифровій освіті населення

Вігуржинська Віра Степанівна,
*директор КЗ «Публічна бібліотека
Тульчинської міської ради Вінницької області»*

КЗ «Публічна бібліотека Крижопільської селищної ради»: орієнтація на життя в «цифрі»

Слободян Ліна Миколаївна,
*бібліограф-краєзнавець
КЗ «Публічна бібліотека Крижопільської селищної ради»*

Бібліотекар: сучасні професійні компетенції

Формування професійних компетентностей випускників спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Смолій Світлана Іванівна,
*викладач-методист вищої категорії
циклової комісії інформаційної, бібліотечної та архівної справи
Тульчинського фахового коледжу культури*

Організація і перспективні шляхи вивчення іноземної мови в реаліях бібліотечного сьогодення

Шляхтун Наталія Григорівна,
*викладач іноземної мови
Тульчинського фахового коледжу культури*

SendPulse: інструмент e-mail маркетингу для бібліотекарів

Мазур Тетяна Миколаївна,
*завідувачка сектору журнальної періодики
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

Відкриття конференції. Вітання

Шановні колеги, всі учасники конференції!

Упродовж останніх років Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека за сприяння Департаменту гуманітарної політики Вінницької обласної державної адміністрації, Вінницької обласної Ради та Вінницького обласного відділення ВГО Українська бібліотечна асоціація організовує науково-практичні конференції, де бібліотечні фахівці, науковці діляться результатами своїх наукових досліджень, практичних напрацювань. На форумі учасники мають змогу обговорити нагальні питання щодо подальшого розвитку бібліотек Вінниччини як потужних соціокультурних, інформаційно-просвітницьких закладів, відкритих громадських просторів для розвитку особистості та посилення ролі бібліотек у соціально-економічному, культурному та духовному житті регіону. Цьогорічне зібрання відрізняється формою проведення, адже проходить в онлайн-форматі, що має свої переваги та дає змогу розширити нашу аудиторію. Відрадно, що на теперішній час уже понад 50 учасників приєдналися до конференції. У форумі беруть участь бібліотечні фахівці обласних наукових, міських, селищних, сільських публічних бібліотек та книгозбірень закладів вищої освіти міста й області. Долучилися також колеги з Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки та науковці й викладачі з Тульчинського фахового коледжу культури та КЗВО «Гуманітарно-педагогічний коледж».

Пріоритетними напрямками нашої сьогоденної роботи є: просування читання як фактор розвитку суспільства; організація бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів у реаліях сьогодення; фонди наукових та публічних бібліотек: сучасні тенденції формування та актуалізація якісного складу; краєзнавчі ресурси в цифровому суспільстві; представлення бібліотеки, її інформаційних ресурсів та послуг у віртуальному просторі; роль бібліотек у розвитку цифрової освіти населення; бібліотекар: сучасні професійні компетенції. Матеріали конференції плануємо представити на вебсайті Вінницької обласної наукової бібліотеки згодом, по її завершенні. Сьогодні ми з вами поділимося своїм практичним досвідом, науковими дослідженнями в бібліотечній роботі, спробуємо окреслити проблеми бібліотечної галузі та шляхи їх вирішення, обміняємося думками. Адже всі ми прагнемо, щоб наші бібліотеки збереглися та мали сучасні приміщення, нове технічне оснащення, нові книги, періодичні видання, доступ до мережі Інтернет, щоб представники органів державної влади та місцевого самоврядування сприяли підвищенню ролі та значення бібліотек у забезпеченні сталого розвитку нашого суспільства.

Без сумніву, бібліотеки були та залишаються найважливішими осередками культурно-просвітницького життя громад. Важливим пріоритетом 21 століття є вільний доступ і обмін інформацією, цифровізація бібліотек, промоція читання – тож бібліотеки стають у перший ряд найнеобхідніших соціальних закладів.

Учасників конференції напередодні Всеукраїнського дня бібліотек хочу

привітати та побажати міцного, міцного здоров'я, професійного зростання, творчого натхнення в пошуку та реалізації нових проєктів, добробуту та життєвих гараздів. Нехай у нашій країні наступить довгоочікуваний мир та суспільна злагода.

Дякую за увагу та запрошую до вітального слова Ольгу Дернову, начальника управління культури та креативних індустрій Департаменту гуманітарної політики Вінницької обласної державної адміністрації.

Сеник Лариса Борисівна,
*директор Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва,
голова Вінницького відділення ВГО Українська бібліотечна асоціація*

Доброго дня, шановні колеги!

Я щиро вітаю всіх учасників третьої науково-практичної конференції з гарною такою назвою, яка говорить сама за себе «Бібліотека в умовах сучасності і конструювання майбутнього». Дійсно, за бібліотеками майбутнє. Як сказала Лариса Борисівна, всі бібліотеки будуть інноваційними, соціокультурними, ресурсними центрами. Я щиро всім вам бажаю, щоб керівництво ваше і ті люди, які можуть на це впливати, руйнуючи стереотипи, що бібліотека – це тільки видача книг, дійсно звернули увагу, щоб саме бібліотечні заклади були на першому місці їхніх ТГ. Щоб саме ці люди сприяли тому аби бібліотеки дійсно перетворювалися у соціокультурні центри з інноваційним обладнанням, з гарними приміщеннями, змістовними фондами. Я щиро вам усім цього бажаю.

Я хочу від управління культури та креативних індустрій департаменту гуманітарної політики Вінницької обласної державної адміністрації привітати всіх працівників сільських, селищних, наукових бібліотек, усіх, хто сьогодні в переддень вашого свята долучився до такого гарного зібрання. Хочу побажати міцного здоров'я, щоб ми бачили одне одного з Вами не через монітори комп'ютерів, спілкувались не через вебкамери, а щоб мали можливість спілкуватись і посміхатись один одному. Я зичу, щоб у вашому житті все складалось якнайкраще.

Я думаю, у вас буде продуктивний день, ви напрацюєте, окреслите для себе шляхи розвитку й ті кроки, які потрібно для того, щоб ваші бібліотеки були сучасними, щоб ви із задоволенням йшли на робочі місця і розвивали свої заклади. Я щиро всім бажаю плідної роботи і щоб сьогоднішня науково-практична конференція дійсно принесла гарні результати для розвитку ваших бібліотек. Гарної роботи, гарного настрою, гарного свята бажаю кожному з вас. Бажаю відсвяткувати День бібліотек якнайкраще, як ви собі це запланували і щоб нічого вам не завадило це зробити. Тому ще раз вас усіх зі святом, вдалого вам продуктивного сьогоднішнього дня. Дякую.

Дернова Ольга Миколаївна,
*начальник управління культури та креативних індустрій
Департаменту гуманітарної політики Вінницької облдержадміністрації*

Шановні учасники конференції!

Хочу напередодні Дня бібліотек привітати всіх наших колег, побажати міцного здоров'я, побажати, щоб держава наша приділяла більше уваги і фінансуванню і бюджетуванню бібліотечної сфери, дуже важливої для нас усіх, тому що дійсно останнім часом соціологи б'ють на сполох, адже в Україні пересічний мешканець читає не більше 7–10 книжок на рік. І це є найнижчі показники в Європі, тому нашим завданням є створити умови, щоб читач хотів іти і мав бажання йти до бібліотек. Зараз абсолютно інша молодь, вважає за потрібне користуватися гаджетами. Уже й ми, освітяни, завдяки дистанційній формі навчання, перейшли більше до такого спілкування. Особисто я, скажу відверто, отримую насолоду, лише перегортаючи сторінки книжок. почуваєш і відчуваєш чи то можна повернутися знову до того слова, яке мені запало в душу, хоча сучасність вимагає і я також користуюсь гаджетами, використовую новітні технології в роботі й особистому житті, але справжню насолоду отримую гортаючи книги. І об'єктивно, виростає звичайно суспільна необхідність мати в бібліотеках інформаційно-аналітичну службу, яка б задовольняла владні, бізнесові структури, громадські організації і взагалі окремих громадян. Існує потреба отримувати від бібліотеки й аналітичну тематичну інформацію, підбрану з різних джерел, розгорнуті комплексні інформаційні довідки і далі ця потреба буде зростати. Усе ще поширюється практика перетворення бібліотек у так звані інтелект-центри, які поєднують і традиційні бібліотеки і медіацентри.

Тому я щиро бажаю, щоб ми знайшли шляхи перетворення бібліотек у сучасні інформаційні центри, які б задовольняли зростаючі інтелектуальні, інформаційні, просвітницькі потреби людей.

Я хочу щиро подякувати організаторам, що започаткували такі конференції, продовжують їх проводити, не дивлячись на виклики сучасності, і впевнена, що разом ми зможемо знайти правильні шляхи для того, щоб наші бібліотеки існували. І не просто існували, а продовжували кращі традиції, перебували в найкращому стані. Зі свого боку обіцяю максимально докладати всіх зусиль для того, щоб ми могли залучити нашу молодь, наше суспільство користуватись бібліотечними фондами. Слід переконати наше суспільство, щоб воно читало, щоб це стало модним. Незалежно від стилю життя завжди можна знайти час для читання.

Щиро дякую всім. Бажаю гарної співпраці та чудових результатів!

Замкова Наталія Леонідівна,

*голова постійної комісії Вінницької обласної Ради
з питань освіти, релігії, культури, молоді та спорту,
директор Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ,
доктор філософських наук, професор, заслужений працівник освіти України*

Доброго дня, шановні колеги!

Щиро вітаю всіх з початком конференції. Звичайно, бібліотечна справа для мене близька, найрідніша, хоча важливість жодної галузі я не применшую і не принижую. Велику частину свого життя я присвятила бібліотеці, тому розумію і знаю її проблеми. І хочу, щоб усі, хто сьогодні має можливість у період реформування, часів змін зробили все для того, щоб бібліотеки було збережено. Хочу, щоб усі зрозуміли, що сьогодні бібліотека – це саме той заклад, установа, організація чи структурний підрозділ, немає значення, який має упорядкований фонд документів, для нас важливі. На практиці варто показати, що головним завданням бібліотек є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних потреб користувачів. На моє глибоке переконання, саме науково-практична конференція дає можливість обмінюватися власними думками й досвідом, який на сьогодні є у територіальних громадах, у представників обласних, публічних бібліотек. Якби ми зараз не розділили бібліотеки за типами та видами, ми прекрасно розуміємо, що той зміст і та основа, яка в них закладена, буде застосовуватися впродовж усього періоду діяльності бібліотек. Я хочу побажати всім нам сьогодні, щоб за результатами обговорення актуальних питань на форумі «Бібліотека в умовах сучасності і конструювання майбутнього», ми мали можливість окреслити той шлях, який буде певною мірою дороговказом щодо збереження бібліотечної галузі. Я готова до дискусії й буду мати можливість сьогодні поділитися з вами своїми думками.

А зараз вітаю всіх представників бібліотечної галузі Вінниччини та всіх гостей, які під'єдналися до конференції й будуть ділитися своїми думками та досвідом. І напередодні професійного свята я бажаю, щоб бібліотеки, незалежно від того, на якій території вони знаходяться, надавали якісні послуги. Переконана, що тільки у співпраці з владою, громадськими організаціями – лише в такому трикутнику ми можемо зберегти бібліотеку, зберегти її обличчя й основні функції.

Прийміть найщиріші вітання із професійним святом – Всеукраїнським днем бібліотек! Я глибоко переконана, що бібліотеки були, є і будуть. Вони мають свою історію, вагомий надбання, колосальний досвід і я думаю, що тими послугами, якими будуть користуватися наші жителі територіальних громад, вони будуть задоволені. Буде значним здобутком те, що в територіальних громадах залишаться сучасні бібліотеки.

Вітаю ще раз із прийдешнім святом та бажаю плідної роботи учасникам конференції! До зустрічі на пленарному засіданні.

Побережна Тетяна Іванівна,
*голова Вінницького обласного комітету профспілки працівників культури,
перший заступник голови Федерації профспілок Вінницької області,
депутат Вінницької обласної Ради*

ДОПОВІДІ Й ПОВІДОМЛЕННЯ

УДК 027.022(477.44):004.67

Трансформація системи надання публічних послуг бібліотеками Вінниччини в сучасних умовах

Сеник Лариса Борисівна,
директор Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва,
голова Вінницького обласного відділення
ВГО Українська бібліотечна асоціація

У статті висвітлено діяльність бібліотек області в умовах децентралізації та інтенсивного використання і запровадження цифрових технологій.

Ключові слова: децентралізація, реформування, ревіталізація, цифровізація, проєкт ПУЛЬС, публічна бібліотека, бібліотеки-хаби.

The article highlights the activities of regional libraries in the context of decentralization and intensive use and introduction of digital technologies.

Key words: decentralization, reforming, revitalization, digitalization, PULSE project, public library, hub libraries.

У результаті розпочатого в 2014 році процесу децентралізації відбулося реформування місцевого самоврядування, територіальної організації влади та адміністративно-територіального устрою, Україна перейшла до нової системи організації влади, державного управління та управління на місцевому рівні.

У процесі реформи децентралізації саме місцева влада територіальних громад отримала значні повноваження і ресурси, серед яких – управління та здійснення фінансування закладів культури, зокрема і бібліотек.

Згідно з чинним законодавством, на Вінниччині в першому півріччі 2021 р. завершився процес передачі 911 публічних бібліотек спільної власності від районів до комунальної власності 63 територіальних громад. І варто констатувати, що 2020 рік був останнім роком, коли в області функціонували:

- 14 централізованих бібліотечних систем, до яких входило 337 бібліотек;
- 23 центральних районних бібліотеки (Барська, Іллінецька, Немирівська, Томашпільська ЦРБ були передані у власність новостворених територіальних громад ще у попередні роки);
- 18 районних бібліотек для дітей.

Саме зі змінами, що внесла реформа децентралізації в адміністративно-територіальний устрій та, зокрема, територіальну організацію влади Вінницької області, відповідно до чинного законодавства України та методичних рекомендацій галузевого міністерства, замість перерахованих вище видів бібліотек з'явилися у преференції мережевої організаційної форми функціонування такі назви як комунальний заклад «Публічна бібліотека ... (назва) міської (селищної, сільської) ради». Окрім того, саме така організаційна модель мережевої взаємодії бібліотек у територіальній громаді

відповідає прийнятому у першому читанні 7 вересня 2021р. Верховною Радою України проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу».

Рішення про організацію мережі бібліотек у населених пунктах територіальної громади приймає сама громада, адже вони фінансуються з місцевого бюджету. Звичайно, фінансові можливості місцевих бюджетів надто різні, тож, виходячи з його можливостей, мережу бібліотечних закладів кожна громада формує самостійно. Принциповим значенням при формуванні мережі є дотримання правового поля, в якому сьогодні проходить реорганізація і діяльність бібліотек. На 1 липня 2021 року у Вінницькому регіоні з дотриманням чинного законодавства, за погодженням Міністерства культури та інформаційної політики ліквідовано 13 бібліотек і мережа бібліотечних закладів склала 902 одиниці.

Міністерство культури та інформаційної політики не раз закликала і закликає органи місцевого самоврядування відповідально ставитися до забезпечення населення культурними послугами – якість та доступність публічних послуг в територіальній громаді не можуть бути нижчими, ніж до укрупнення громади. Цей принцип має бути основоположним у процесах оптимізації мережі закладів культури. Окрім того, як наголосив міністр культури та інформаційної політики України Олександр Ткаченко в інтерв'ю, що розміщено на сторінці Прес-центру ініціативи «Децентралізація», що в сучасній бібліотеці має бути інтернет, комп'ютери тощо. З місць, де можна просто взяти книжку, бібліотеки мають перетворитися на місця для спілкування, для приємного проведення часу. Там кожен відвідувач повинен мати можливість випити каву, отримати нові знання, взяти участь у конференції, подивитися фільм. «Тільки ці бібліотеки, звісно ж, повинні мати сучасний формат і сучасний книжковий фонд», – сказав міністр.

Саме покращення матеріально-технічної бази має важливе значення, адже надавати нові послуги, не маючи відповідних ресурсів надзвичайно важко, особливо в сільських бібліотеках. Зрозуміло, що приємно зайти в оновлене приміщення для того, щоб поспілкуватись з друзями, скористатись безкоштовним інтернетом, пограти ігри, погортати журнали та почитати книжку в затишній атмосфері оновленої бібліотеки. На жаль, сьогодні прикладів оновлення і переформатування матеріально-технічної бази бібліотек області можна привести дуже небагато. Серед них – територіальна громада міста Вінниці та Іллінецька міська територіальна громада. Так, в Іллінецькій територіальній громаді вже ревіталізовано приміщення книгозбірень в селах Василівка, Павлівка, Паріївка, Якубівка та Хринівка. Оновлення бібліотек стало можливим завдяки спільній фінансовій участі місцевих підприємців та влади.

Сучасну бібліотеку у 2020 році отримали жителі села Нараївка Краснопільської територіальної громади. Проведення капітального ремонту приміщення, придбання нових меблів, комп'ютерної техніки, проектора, інтерактивної дошки, настільних ігор, нових друкованих видань, підключення до мережі «Інтернет» стало можливим в рамках реалізації проекту «Інформаційна бібліотека та центр дозвілля і культурного розвитку». Даний

проект став переможцем 16 обласного конкурсу розвитку територіальних громад. Загальна сума проекту склала 380 тис. грн, 75 тис. грн виділено з обласного бюджету, решта – кошти Краснопільської сільської ради та спонсорів (ГО «Соціальний центр МХП» та ПрАТ «Зернопродукт МХП»).

Участью у проекті ПУЛЬС «Розробка курсу на зміцнення місцевого самоврядування в Україні», що реалізовувався Міжнародною організацією IREX, бібліотеки Вінниччини розширили свої публічні послуги і стали активними учасниками проекту з інформування та залучення громадськості до процесу реформ децентралізації. Вони взяли на себе важливу місію розкриття змісту реформи і розгорнули велику інформаційну кампанію, яка привернула увагу громадськості та влади. Загалом у проекті ПУЛЬС на Вінниччині брали участь бібліотекарі Барської, Іллінецької, Тульчинської, Крижопільської, Погребищенської, Теплицької, Томашпільської, Хмільницької та Брацлавської територіальних громад.

Бібліотеки в цілому активно долучилися до впровадження реформи децентралізації у своїх територіальних громадах. Окрім цього, фахівці Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва зробили чимало для забезпечення методичної і консультативної допомоги публічним бібліотекам області у питаннях організації їх діяльності в умовах децентралізації та передачі їх у новостворені територіальні громади. І ми, як головний методичний центр для бібліотек області, плануємо продовжувати цю роботу.

Щоб підтвердити свою соціальну роль у громаді, бібліотеки слідкують за сучасними тенденціями в суспільстві та вивчають нові можливості щодо розширення своїх послуг. У бібліотеках проводяться тренінги з е-урядування та користування е-послугами. Створюються умови для вільного доступу населення до інформаційних ресурсів місцевого самоврядування: законодавчих, нормативних, статистичних, економічних, аналітичних, соціологічних та інших матеріалів. Бібліотекарі за підтримки працівників органів юстиції, соціального захисту проводять лекції, інформаційні години, тренінги, юридичні діалоги та лекції з різних тем задля підвищення рівня правової обізнаності громадян. На базі бібліотек працюють громадські приймальні, де малозахищені верстви населення отримують безкоштовну правову допомогу. Прийоми здійснюють співробітники юстиції, соціальних служб та центрів зайнятості.

Бібліотекарі успішно оволоділи цифровими навичками на онлайн-платформі з цифрової грамотності Міністерства цифрової політики України «Дія. Цифрова освіта» та приєдналися до мережі цифрових хабів. На кінець серпня 2021 року 298 бібліотек області зареєструвались і працюють як офіційні хаби. І на сьогодні ці бібліотеки надають зручний доступ до порталу «Дія» та можливість повноцінного отримання державних послуг онлайн, у тому числі навчають громадян користуватися мобільним додатком. Отже, освоївши цей ресурс, бібліотеки отримали нові послуги та розширили коло користувачів.

Проект «Дія. Цифрова освіта» Міністерства цифрової трансформації України одним із головних завдань виділяє сприяння комп'ютеризації

сільських бібліотек України. Отже в рамках проекту, завдяки спільній ініціативі Міністерства цифрової трансформації України, Всеукраїнської громадської організації «Українська бібліотечна асоціація» та благодійного фонду «Фаворит Фаундейшн» 17 березня 2021 року відбулася передача 300 персональних комп'ютерів для сільських бібліотек Вінницької області. Таким чином, 150 публічних бібліотек нашої області отримали комп'ютери та нові можливості для обслуговування мешканців громад.

Завдяки проектній діяльності бібліотек області та при підтримці органів державної влади й місцевого самоврядування станом на 1.09.2021 року 454 бібліотеки під'єднані до мережі «Інтернет», що становить 50 % від загальної кількості книгозбірень області.

За статистичними даними у мережі «Інтернет» функціонують 40 бібліотечних вебсайтів. Інформацію про свою діяльність на блогах і в соцмережах представляють 224 публічні бібліотеки області. Окрім цього, бібліотеки Вінниччини мають свої канали YouTube, серед них: Брацлавська публічна бібліотека Брацлавської селищної ради, Публічна бібліотека Ямпільської міської ради, Райгородська бібліотека-філія Публічної бібліотеки Райгородської сільської ради.

Діяльність публічних бібліотек Вінниччини відображається в групах «Бібліотеки Вінниччини і реформи» та «Вінницьке обласне відділення Української бібліотечної асоціації у мережі «Facebook».

Життя всього світу у 2020 р. змінив коронавірус COVID-19. Обмежувальні заходи були введені в різних країнах і практично в усіх галузях. Найбільше «дісталось» установам, робота яких пов'язана з масовим відвідуванням громадян. І бібліотеки не стали винятком, адже тимчасово припинили прийом читачів і призупинили реалізацію всіх своїх інформаційних та творчих проектів офлайн. Натомість, провідною позицією в бібліотечному обслуговуванні в період самоізоляції та адаптивного карантину стала організація онлайн-послуг і заходів. Перехід на обслуговування у віддаленому доступі стався відносно спокійно для тих бібліотек, які мали не тільки підключення до мережі Інтернет, але й основну інфраструктуру для організації цієї роботи – вебсайт, блог, сторінку в соціальних мережах. Тож сьогодні можна нарахувати десятки форм роботи, які почали активно застосовувати бібліотекарі області, спілкуючись з читачами поза межами книгозбірень. Бібліотекарі читають дітям казки по телефону; створюють буктрейлери і віртуальні виставки; проводять в онлайн-форматі майстер-класи, зустрічі з авторами, квести, конкурси, флешмоби, засідання клубів за інтересами, надають консультації і роблять багато іншого. Серед онлайн-послуг, які надавалися бібліотеками, можна також назвати інформування і зворотний зв'язок з користувачами через соціальні мережі, електронною поштою, через інтерактивні форми спілкування Skype, Viber, Telegram, SMS-розсилку.

Якщо бібліотека стала інформаційним центром своєї громади і першим пунктом звернення за інформацією про місцеві новини, навчання, роботу, тоді можна говорити, що вона відмовилася від застарілої концепції обслуговування; шукає можливостей для забезпечення відкритого доступу до світових інформаційних ресурсів, застосовує інформаційні технології; запроваджує

сучасний менеджмент, який базується на відповідальності кожного працівника перед спільнотою, на кошти якої бібліотека існує. Її керівництво має розуміти призначення публічної бібліотеки, віддавати перевагу діяльності, спрямованій на задоволення інтересів населення; співпрацювати з різними громадськими організаціями, міжнародними фондами, активно діяти в соціальному просторі, що її оточує.

Беззаперечним є той факт, що вже сьогодні соціальні сервіси розширюють професійні контакти, заохочують пошук нового стилю й пріоритетів, творчої волі, ідей співробітництва та їхньої реалізації у бібліотечній галузі, формують позитивний імідж книгозбірень, допомагають закріпити кредит довіри до них у користувачів та інших учасників інформаційного суспільства, стимулюють останніх стати партнерами в розвитку.

Підсумовуючи, можна констатувати, що бібліотеки області в умовах сьогодення все більше розширюють діапазон публічних послуг завдяки впровадженню та використанню інформаційних технологій і тим самим трансформуються в комплексні бібліотечно-інформаційні сервіси. Тому одним із першочергових завдань у бібліотечній галузі є поступова модернізація приміщень бібліотек із сучасним обладнанням, що дасть змогу ефективно надавати бібліотечно-інформаційні послуги для жителів територіальних громад.

З упровадженням реформи децентралізації органи місцевої влади і самоврядування все більше розуміють, що бібліотека – це їхній найперший надійний партнер і помічник та беруть на себе відповідальність за забезпечення мешканців доступними бібліотечними послугами належного рівня.

На закінчення свого виступу я хочу процитувати міністра культури та інформаційної політики Олександра Ткаченка, який зазначив наступне: «То ж як ми модернізуватимемо бібліотеки? Базуючись на цінностях і принципах відкритості, інклюзивності, партнерства, розвитку та клієнтоорієнтованості, адже читач має хотіти повернутись ще. Нова роль бібліотек розглядається як сучасний публічний простір, центр розвитку з проактивними бібліотекарями, що відповідає потребам громад. Звучить ідеально і важливо зробити усе залежне та залучити всіх гравців, аби втілити це. Що і продовжуємо робити». На цій оптимістичній ноті – дякую за увагу!

Список джерел

1. Методичні рекомендації з організації мережі публічних бібліотек в об'єднаних територіальних громадах. URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245204350 (дата звернення: 24.09.2021).
2. Про внесення змін до Закону України "Про бібліотеки і бібліотечну справу": Проект Закону України від 02 лют. 2021 р. № 5002. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/JI04216A.html#Text (дата звернення: 24.09.2021).

3. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.09.2021).

4. Реформа децентралізації URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi> (дата звернення: 24.09.2021).

5. Чотири простори бібліотеки: модель діяльності : практ. посіб. / авт.-уклад.: О. Бояринова, О. Бруй, Л. Лугова, Я. Сошинська, І. Шевченко ; УБА. Київ, 2020. 104 с.

023:349.2:331.105.44](477)

Збереження існуючих прав та гарантій працівників бібліотечної галузі в умовах реформування

Побережна Тетяна Іванівна,

*голова Вінницького обласного комітету профспілки працівників культури,
перший заступник голови Федерації профспілок Вінницької області,
депутат Вінницької обласної Ради*

У статті висвітлюються дії профспілок на основі чинної законодавчої бази щодо збереження існуючої бібліотечної мережі, створення умов для забезпечення доступності культурних, якісно нових і креативних послуг у громадах та соціального захисту бібліотечних працівників.

Ключові слова: *соціальне партнерство, суспільні відносини, адміністративно-територіальна реформа, профспілки, культурні послуги, бібліотечно-інформаційний ресурс.*

The article covers the actions of trade unions on the basis of the current legal framework for the preservation of the existing library network, creating conditions for ensuring the availability of cultural, qualitatively new and creative services in communities and social protection of librarians.

Key words: *social partnership, public relations, administrative-territorial reform, trade unions, cultural services, library and information resource.*

Нарешті ми можемо у конструктивному руслі належно оцінити минуле, усвідомити сучасне та замислитися над тим, як зробити всім разом та кожному окремо, щоб бібліотечний працівник, маючи високі стандарти життя, переймався єдиним питанням, як розширити культурний простір громади, удосконалити його та ефективно використовувати.

Тому, вкрай важливим для нас є продовження тісного конструктивного діалогу з нашими соціальними партнерами.

Це дуже актуально, адже всі реформи, що здійснюються, ми сприймаємо в один і той самий спосіб. Нас об'єднує найголовніше – бажання не загубити в цих реформах чутливу, жертвовну душу і суб'єкт культурного працівника. Ми маємо розуміти, і я це підкреслюю, що нічого не має бути втраченим, ніхто не

повинен позбутися роботи чи зарплати. Адже надати реальний поштовх розвитку території може лише вільний і захищений державою громадянин, який із умовного «найманця» перейде в цивілізований статус – господаря свого регіону.

Проте реалії сьогодення зовсім інші. Реформа адміністративно-територіального устрою майже поставила галузь культури на коліна. Постійний моніторинг, який проводився профспілкою разом із галузевим управлінням, опрацювання виявлених проблемних питань і є на сьогодні, мабуть, найголовнішим у нашій спільній комунікації. Адже саме адміністративно-територіальною реформою зумовлена втрата об'єктів культури та створюються передумови для згортання культурного процесу у регіонах, критично знижується рівень забезпечення доступності культурних послуг та можливостей для створення якісного й креативного продукту в громадах.

Нам удалося разом із соціальними партнерами:

- не допустити порушень трудових прав працюючих під час світової пандемії, зберегти заробітну плату працівникам культури (*шляхом внесення в наказ Міністерства культури норми, за якої в період карантину показники відвідування закладів культури не враховуються при перегляді показників для віднесення посад до певних груп за оплатою праці*);

- не допустити безпідставного закриття ряду закладів культури і спорту та скорочення працівників в період адміністративно-територіальної реформи.

І головне, нам вдалося внести зміни до Закону України «Про культуру» щодо загальних засад надання населенню культурних послуг», встановлення правових підстав для отримання жителями громади якісних і доступних культурних послуг. На сьогодні потрібно прискорити прийняття мінімальних стандартів забезпечення населення культурними послугами, методики розрахунку собівартості базового набору культурних послуг та пропозицій щодо запровадження культурної субвенції з державного бюджету для фінансування надання базового набору культурних послуг.

Важливим є те, що Верховна Рада України ухвалила в першому читанні законопроект №5002 «Про внесення змін до Закону України "Про бібліотеки і бібліотечну справу"», який спрямований на вдосконалення механізмів управління бібліотечною справою, на належне законодавче врегулювання суспільних відносин, пов'язаних із формуванням, збереженням та використанням бібліотечно-інформаційного ресурсу України з метою підвищення рівня культури і освіченості населення, а також на зростання обсягів надання якісних бібліотечних послуг.

У новій редакції закону пропонується розширити та оновити поняттєвий та термінологічний апарат, зокрема, додати низку нових термінів та уточнити існуючі (наприклад, додані терміни «бібліотечний пункт», «електронна база даних», «електронний документ», «книжкова пам'ятка», «національна бібліографія» тощо).

У документі, запропоновано сучасну класифікацію бібліотек за формами власності та значенням; за суспільним призначенням.

Проектом пропонується визначити та закріпити функції бібліотек: уточнити відповідно до міжнародних стандартів завдання та функції національних та державних бібліотек; уперше пропонується закріпити функції публічних бібліотек (відповідно до Маніфесту ІФЛА/ЮНЕСКО про публічні бібліотеки), а також обласних універсальних наукових бібліотек як головних регіональних.

Також конкретизуються норми про спеціальні бібліотеки, а норми щодо створення, реорганізації та ліквідації бібліотек приводяться у відповідність до законодавства про юридичні особи.

Крім того, запропоновано інший механізм реорганізації чи ліквідації публічних бібліотек, що має убезпечити їх від хаотичного закриття та не допустити обмеження прав громадян на бібліотечне обслуговування.

Також у проєкті введено норми щодо посилення соціальних гарантій працівників бібліотек.

У цих умовах, саме нам, профспілкам, як більш послідовним захисникам інтересів людини праці, належить важлива та відповідальна місія – забезпечення трудових та соціальних прав працюючої людини.

Профспілки не повинні послаблювати контроль за дотриманням права на працю та збереженням соціальних стандартів. Саме це повинно бути нашим головним пріоритетним завданням. Причому, не завтра-післязавтра, а вже сьогодні. Ми маємо змінити траєкторію мислення наших можновладців в питаннях соціального забезпечення працюючої людини та використати всі наявні можливості, аби соціальний статус бібліотечного фахівця був максимально наближений до європейських стандартів життя.

Тому, питання вилучення із структури мінімальної заробітної плати усіх надбавок, доплат, які штучно завищують її розмір, та встановлення розміру першого тарифного розряду ЄТС не нижче об'єктивно розрахованого прожиткового мінімуму для працездатних осіб, – є завданням номер один.

Не повинно залишитися поза увагою і питання розвитку культурної інфраструктури територіальної громади, забезпечення зайнятості наших працівників та надання якісних культурних послуг. Адже, жителі громади можуть впливати на якість цих послуг лише тоді, коли відповідальні за їх надання знаходяться близько. Найближча до людей влада – це органи місцевого самоврядування. Саме вони мають широкі повноваження для вирішення питань у галузі культури і повинні нести за це відповідальність. На жаль, у більшості з них не створені навіть відділи чи сектори культури. Здебільшого створюються загальні гуманітарні відділи, в яких у кращому випадку один працівник переймається питаннями культури в територіальній громаді. Тому, могутній потенціал культури відходить на задній план, а соціальні проблеми працівників губляться серед інших проблем.

Наша профспілка, як громадська організація, за час свого існування довела, що є єдиною реально діючою силою, яка прагне до забезпечення достойного життєвого рівня працівників галузі, відстоює їх права на гідні та безпечні умови праці, домагається повернення престижності професії працівника культури.

На жаль, ми є свідками намагань влади обмежити права та гарантії

діяльності профспілок здійснювати контроль за їхньою статутною діяльністю. Під гаслами нібито стимулювання економіки, забезпечення балансу між працівниками та роботодавцями, залучення інвестицій та, так званого, впорядкування діяльності профспілок, влада намагається впровадити лібералізацію трудового законодавства. А наші неодноразові пропозиції залишаються не почутими.

Зараз у Верховній Раді зареєстровано більше 120 законопроектів, які тією чи іншою мірою зачіпають права та інтереси працівників. Під приводом декомунізації у законопроектах виписуються норми для звуження соціальної функції держави, зміни системи колективних соціально-трудова відносин, перетворення соціального діалогу у громадське обговорення та усунення профспілок від представництва та захисту інтересів працівників.

Отже, попереду у нас важка боротьба за свої права, що потребує максимальної мобілізації членів профспілки, їх єдності на виконання Стратегії діяльності Федерації профспілок України на 2021–2026 роки «Час дій та якісних змін», яка і покликана спрямувати зусилля на підвищення рівня та якості життя, соціально-економічної захищеності членів профспілок та їх сімей, формування справедливих відносин у сфері праці та суспільних відносин в цілому.

І наостанок.

Як кажуть в народі: «Якщо хочеш мати все в одну мить, не отримаєш нічого: квіти ніколи не розквітають одночасно».

Для цього потрібна копітка, послідовна та наполеглива праця всіх нас, без винятку!

Використані джерела

1. Про внесення змін до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» : Проект Закону України від 02 лют. 2021 р. № 5002. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI04216A.html#Text (дата звернення: 24.09.2021).
2. Про заходи з реалізації Стратегії діяльності Федерації профспілок України на 2021–2026 роки «Час дій та якісних змін» : Постанова Федерації профспілок України від 30.06.2021 № Р-2-2 [Електронний ресурс] // Федерація професійних спілок України : Офіц. вебпортал. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://fpsu.org.ua/dokumenty-fpu/postanovi-radi-fpu.html> (дата звернення: 07.10.2021). – Запис заснов. на версії: 30.06.2021.

Просування читання як фактор розвитку суспільства

УДК 027.5(477.44):[021.4:172.15-043.83

Роль читання у формуванні національної ідентичності

Красноштан Алла Олександрівна,
директор КЗ «Публічна бібліотека Погребищенської міської ради»

У статті розповідається про соціальне партнерство з об'єднанням учасників АТО/ООС у питаннях національно-патріотичного виховання шляхом популяризації читання.

Ключові слова: *бібліотека, об'єднання учасників АТО/ООС, соціальне партнерство, книга, читання, російсько-українська війна.*

The article tells about the social partnership with the association of ATO / JFO participants in the issues of national-patriotic education by popularizing reading.

Key words: *library, association of ATO / JFO participants, social partnership, book, reading, Russian-Ukrainian war.*

Про соціальне партнерство як фактор успіху роботи бібліотеки знаємо і говоримо давно. Переконана: кожна публічна бібліотека має досвід такої співпраці, адже це одна з передумов ефективного та якісного задоволення інформаційних та культурних потреб громади.

Підтвердженням того, що Публічна бібліотека Погребищенської міської ради відкрита для громади є широке коло соціальних партнерів: це органи місцевого самоврядування, соціальні служби, освітні установи, заклади культури, засоби інформації, громадські організації – об'єднання різного спрямування, але поєднані спільною метою – розвиток громади.

Досить вдалою вважаю співпрацю з представниками ГО «Погребищенська спілка учасників АТО та інших бойових дій». Контакти налагоджено кілька років тому, практично з часів створення організації. Учасники ООС – постійні гості бібліотечних заходів патріотичного спрямування, акцій вшанування полеглих земляків; бібліотечні працівники та користувачі закладу долучаються до збору та формування волонтерських вантажів тощо. Саме представники цього об'єднання брали участь у проекті Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва «Голоси живої історії», – тоді було записано п'ять унікальних інтерв'ю із захисниками.

Нині реалізуємо цікавий і надзвичайно корисний проєкт, ініційований одним із лідерів ГО «Погребищенська спілка учасників АТО та інших бойових дій» Андрієм Косовським (Андрій Миколайович – наш земляк, колишній викладач Погребищенського медичного коледжу, а зараз військовий лікар однієї з частин Збройних Сил України).

А починалося все так: у стрічці новин ФБ зустрічаю цікавий пост Андрія: *«Друзі! З'явилася ідея доповнити наш Погребищенський музей АТО літературою про російсько-українську війну. Мета – зберегти і розповсюдити пам'ять живих свідків і учасників війни. Особисто у мене є невелика бібліотека таких книг, які для започаткування цієї ініціативи я готовий передати музею. Зауважу, що цим постом я намагаюсь попередньо вивчити суспільну думку, адже реалізація ідеї потребуватиме коштів. Тому маю до вас наступні питання: чи підтримуєте ви дану ініціативу і чи готові до неї долучитися особисто...».*

Швиденько виходжу на зв'язок і переконую (!) пана Андрія: книгам не варто ставати музейними експонатами, КНИГА має працювати. А як це правильно організувати – знає, вміє і готова зробити БІБЛІОТЕКА!

Спільно беремося до роботи. Останнім часом твори патріотичної тематики стають популярними, і це не дивно, адже події, що відбуваються на сході країни, стосуються кожного українця. Вони написані людьми, які там побували та на власні очі бачили весь жах того, що відбувається. Це розповіді про справжніх людей, про їхню самовідданість країні. Окремі з них – документальні, інші з художнім наповненням, але в них – атмосфера війни.

У фонді бібліотеки вже були окремі твори про війну на сході, про учасників Антитерористичної операції – відділ обслуговування виокремив у тематичний розділ і впорядкував бібліографічний список «На лінії вогню» – книги про подвиги, про смерть, любов і надію, про горе і радість, про бажання жити та самопожертву заради інших – словом, про те, якою буває війна насправді, і чим доводиться за неї платити.

Тим часом активісти ГО працюють у соціальних мережах: триває збір коштів на придбання книг та збір видань з особистих колекцій жителів громади. Андрій пише у ФБ: *«Не купи пляшку, а купи книжку. Прочитай, дай прочитати друзям, а потім подаруй її бібліотеці. Стань одним з засновників бібліотеки воєнної книги»*... Грубовато? Простувато? – не знаю, – дієво...

Буквально через місяць-півтора бібліотека вже приймала почесних гостей із солідним дарунком: завдяки благодійним коштам, зібраним на заклик ГО «Погребищенська спілка учасників АТО та інших бойових дій», книгозбірня поповнилася новими повістями, оповіданнями, занотованими хроніками відомих подій, починаючи з 2014-го року – біля 50 примірників, на суму понад 7 тис. грн.

Під час зустрічі громадських активістів, ветеранів російсько-української війни та працівників книгозбірні своїми думками з приводу подій на сході України, їх відображення в сучасних художніх творах ділилися Андрій Косовський, учасник бойових дій (голова ГО) Павло Сердюк, військовий капелан Богдан Бойко. Лейтмотивом зустрічі стали слова про те, що книги мають працювати, навчати бути справжніми, як ті, хто віднайшов сили відгукнутися на біль України у 2014-му, і, дай Боже, щоб чим швидше у книги була вписана інша дата – дата перемоги...

Наступним кроком у реалізації проєкту стала презентація книги військового журналіста, підполковника ЗСУ Сергія Камінського під назвою «Народні панцерники», над якою автор працював чотири роки. У своїй презентації кадровий військовий зазначив, що коли дізнався від дружини Юлії, яка родом із м. Погребище, що учасник АТО/ООС Андрій Косовський збирає кошти на придбання книг, то вирішив приїхати і особисто подарувати свою книгу для погребищан.

Книга розповідає про 75 унікальних саморобних броньовиків російсько-української війни. Вона містить 224 сторінки, цікаві історії, характеристики та сотні фотографій. Окремою фішкою є QR-коди на відео та сюжети про «Народні панцерники», які збиралися по крихтах автором весь цей час. Сергій Камінський зазначив, що головний меседж – це люди, які в той складний час,

2014–2015 роки, прагнули захистити своїх бійців, тому що переважно ці «народні панцерники» йшли в добровольчі батальйони. Це не заводські БТРИ, вони не проходили ніяких випробувань на державному рівні, вони б їх і не пройшли, але вони давали бійцям надію на кращий захист.

Щоб презентувати широкому колу читачів книги воєнної тематики, відділом обслуговування підготовлено відеоролик «Ті, що пройшли крізь вогонь»: Щоденники учасників АТО. Анотований огляд знайомить з творами, написаними на основі особистих щоденників захисників. *«Коли пишуть щоденники? Коли є що сказати, коли не можеш не говорити...»* (Ігор Стрельцов). *«Можемо спостерігати, що війна робить з металом, що війна робить з деревом, і можемо лише здогадуватися, що війна робить з людиною...»* (Борис Гуменюк). Спонукає до читання? – мені здається, що так...

Надзвичайно важливо, щоб якомога ширше коло читачів мали можливість і обґрунтовану потребу у такій літературі. Адже війна це не тільки військові дії на сході України, з перших днів вона розгорілася ще й в середині країни відкритим протистоянням деструктивних сил. І, як з'ясувалося, в тилу так звана п'ята колона не менш небезпечна. Її представники – на екранах телевізійних каналів, у радіостудіях, на шпальтах різних видань, в соціальних мережах – прагнули применшити жертовність українських воїнів-захисників, які зупинили наступ однієї з найбільших армій світу сусідньої держави.

Проте реальні картинки з життя передової все-таки на більшості каналів та в повідомленнях ЗМІ були і є об'єктивними, реально висвітлюють події, що відбуваються на сході України. Згодом інформаційний ресурс підкріпився розповідями, інтерв'ю, баченням і аналізом ситуації на фронті безпосередніми учасниками бойових дій. А потім цей контент у багатьох випадках було перенесено на сторінки книг про Антитерористичну операцію (нині ООС).

Реалізації чекає ще цілий ряд планів і задумів, пов'язаних з цим проєктом. Переконана: бібліотека має бути відкритою до будь-яких ініціатив громади, вивчати та реагувати на запити суспільства та системно їх упроваджувати.

Днями читаю свіженький пост Андрія Косовського: *«З гордістю повідомляю – щойно виграв книгу «Карателі» Влада Якушева. Як я і задумував, прочитаю, і передам її в нашу бібліотеку воєнної книги, щоб читали інші. Завдяки Grek UA в бібліотеці вже є один примірник «Карателів» з автографом автора. Тепер матимемо цю книгу в двох примірниках»*. Тож далі буде...

Розумію, приймаю і включаюся у сучасні, такі необхідні і неминучі трансформаційні процеси у бібліотеці, але: КНИГА – як джерело і ЧИТАННЯ – як процес мають апріорі залишатися поза конкуренцією. Тому в цьому проєкті найважливішим вважаю те, що представники такої серйозної, солідної й чоловічої не за статтю, а за суттю громадської організації мають чітке розуміння ролі читання у формуванні національної ідентичності.

Виставкова діяльність у бібліотеці як основний чинник розкриття фонду та мотивації читання

Швець Таїсія Вікторівна,

провідний спеціаліст I категорії Вінницького технічного коледжу

У статті представлено опис та матеріали для створення інформаційних виставок у бібліотеці, направлених на формування читацької уваги користувачів, раціонального моделювання бібліотечного простору, формування позитивного іміджу бібліотеки в умовах відкритого інформаційного простору.

Ключові слова: *бібліотека, книжкова виставка, книжковий фонд.*

The article presents a description and materials for the creation of information exhibitions in the library, aimed at forming the reader's attention of users, rational modeling of the library space, the formation of a positive image of the library in an open information space.

Key words: *library, book exhibition, book fund.*

Книга в усі часи відігравала важливу роль у становленні та розвитку людства, була і залишається головним носієм інформації, знань і досвіду. Вона пройшла довгий шлях свого розвитку, але незмінним залишалося її призначення: служити збереженню і передачі знань, досвіду, життєвих цінностей.

Перші навички спілкування з книгою формуються в дитинстві, потім закріплюються в школі та набувають стійкого характеру в закладах вищої освіти (ЗВО).

Робота бібліотеки багатогранна. Насамперед, це книгозбірня, тому від грамотного, продуманого комплектування залежить уся подальша робота бібліотеки. Систематизація, організація фонду не менш важливі напрямки роботи. Усе це повинно працювати на основне, пріоритетне завдання, яке стоїть перед бібліотекою, це її культурно-просвітницька діяльність, духовне, інтелектуальне збагачення людини. Усіма засобами і методами бібліотека повинна пропагувати книгу як джерело знань, друковане слово. Тому популяризація книги, вміння працювати з нею – основне наше завдання.

Британський прозаїк, сценарист і літературний діяч Ніл Гейман у статті «Чому наше майбутнє залежить від книг?» постійно пропагує читання книжок, адже на його думку, саме від цього залежить наше життя. Саме із дітей, які захоплюються літературою, виростають новатори, винахідники і просто грамотні люди...

Спостерігаючи за студентами в бібліотеці, вивчаючи досвід роботи інших бібліотек, прийшли до висновку, що краще студенти сприймають книгу через наочність. І тому перш за все працюємо над покращенням бібліотечного простору та організацією книжкової виставки.

Виставка, як форма бібліотечної роботи, покликана та здатна найкращим чином вирішувати не тільки інформаційні завдання, але й забезпечувати в

комплексі досягнення мети діяльності бібліотеки в цілому. Задум виставки, ідея, загальний образ, що складається з багатьох фрагментів – все має значення. Це експозиція різних документів бібліотеки до 50 примірників, об'єднаних відповідним принципом відбору. Має експонуватись протягом певного часу і покликана пробуджувати у студентів інтерес до літератури, а також розкриває книжковий фонд бібліотеки.

Мета бібліотеки полягає в наданні доступу до інформаційних ресурсів. Одним із напрямків роботи бібліотеки є популяризація інформаційного ресурсу, основною формою якої є організація книжкових виставок, переглядів документів. Вони є наочні та орієнтовані на інформацію користувачів про зміст бібліотечного фонду, нові надходження, рекламу окремих видань тощо. Тема виставки повинна бути актуальною, відповідати інтересам викладачів та студентів бібліотеки. На виставках поруч із книгами можуть бути нові журнали, статті з газет та журналів. Тому, використовуючи книжкові виставки, тематичні полиці, перегляди літератури, якомога змістовніше розкривається книжковий фонд.

Головна функція бібліотеки – зробити інформацію доступною. У бібліотеці є сучасні технічні засоби, що дозволяють задовольнити будь-які інформаційні запити користувачів шляхом залучення всіляких інформаційних ресурсів. Але на першому плані завжди залишається книга. Вважаємо, що однією з ефективних форм інформації читачів є книжкові виставки.

Інтерес до виставки визначається не тільки кількістю представлених видань, а тим, як уміло вони подаються, наскільки образно передається основна тема, вдало сполучаються документи, допоміжні матеріали. Тема, назва, ілюстровані елементи, оформлення мають викликати у студентів бажання познайомитися з представленими книгами. При підготовці слід враховувати мету виставки і контингент студентів, на який вона розрахована.

У бібліотеці створені книжкові виставки, які протягом усього навчального року користуються неабияким попитом серед викладачів та студентів. Наприклад: «Україна: від давнини до сучасності», «Джерела, що наповнюють життя», «Пророк національного єднання», «Мова – коштовний скарб народу», «Книги в орбіті закону», «Дивовижний світ природи», «Наш коледж – наша гордість», «Твори письменників-земляків». Щоб регулярно інформувати викладачів про нові надходження літератури, в бібліотеці оформлено книжкову полицю «Освітні горизонти». Виставку постійно поповнюють нові надходження періодичних видань – газет та журналів.

Книжкова виставка – це своєрідна візитна картка кожної бібліотеки, за якою оцінюють якість фонду і стиль її роботи.

Сучасна книжкова виставка повинна бути – комфортна, доступна, актуальна, наочна, цікава та естетично оформлена.

Виставка буде успішною, якщо є відповідь на три головні запитання: яка ідея цієї виставки, яка її цільова аудиторія і які засоби будуть використовуватися для розкриття теми?

Проте творчість і фантазія бібліотекарів безмежні і зараз віднайдено чимало видів виставок, що не вписуються в цю схему. Після аналізу публікацій

і практичного досвіду бібліотек представляється можливим виділити такі види виставок:

- виставка-конкурс. Біля виставки розміщується плакат з умовами конкурсу на кращий плакат, вірш, пісню, розповідь на відповідну тему;
- виставка-презентація (реклама, прем'єра). Це може бути презентація нової книги, журналу, газети чи незвичайне розкриття їхнього змісту з застосуванням технології рекламної діяльності, пропаганда кращих творів українських авторів. Наприклад, «Твори письменників – земляків»;
- виставка-подорож. Студентів цікавить література про подорожі та відкриття, мандрівки на далекі незвідані планети. Прагнуть дізнатися про їхні звичаї та обряди. Цьому була присвячена виставка «Відкриваємо Європу разом», яка проходила в рамках дня Європи в Україні;
- виставка-хобі. На цій виставці поряд з книгами, статтями з періодики експонуються предмети, власноручні вироби студентів, виготовлені за порадами, схемами, викройками з представлених книг, журналів. Наприклад, «Таємниці бісерного мистецтва», «Моє захоплення»;
- виставка одного жанру. Така виставка представляє книги одного жанру – романи, повісті, поезія, фантастика, фентезі, гумор;
- виставка-вернісаж. На виставці розташовуються книги і роботи, виготовлені студентами за визначеною тематикою. Оформляється з метою розвитку естетичного смаку у студентів;
- тематична виставка. Присвячується різним подіям суспільного й громадського життя в нашій країні. Завдання тематичних книжкових виставок – показати найбільш цінні книги з теми і допомогти студенту в глибокому і систематичному вивченні питання. Наприклад, присвячена Перемозі українського народу над фашизмом за темами: «За твою свободу, рідна земле», «Вінничани – творці Перемоги», «Ніхто не забутий, ніщо не забуто»;
- виставка-екскурсія. Пропаганда музеїв Вінниччини, України, світу. Наприклад, «Музеї Вінниччини», «Люби, і знай свій рідний край»;
- виставка-реквієм. На виставці розміщуються книги, присвячені якійсь пам'ятній даті. Наприклад, «Запали свічку пам'яті», «Біль і тривоги Чорнобиля»;
- виставка-рекомендація і виставка-порада. Між ними великих розходжень немає. Подаються поради фахівців з будь-якої проблеми, наприклад, рекомендації «Як розвинути пам'ять», «Як працювати з підручником», «Як працювати з періодичною пресою»;
- виставка-календар. Експонуються книги ювілярів – письменників, художників та інших видатних митців. Наприклад, «Шевченко – світоч української нації».

Добре організована виставкова робота є важливим інструментом маркетингу. Виставка сприймається як емоційна подія, що стимулює прийняття користувачем рішення про вибір видання або послуги.

Демонстрація книжкових виставок дозволяє досягти наступних комунікативних цілей: забезпечити влучну й ефективну рекламу, налагодити зворотній зв'язок у спілкуванні із студентами.

Візуальний ряд бібліотеки, основною складовою якого є книжкові виставки, обов'язково має бути яскравим і привабливим, виставки – різноманітними за формами, виразно структурованими, багатими атрибутикою, ігровими елементами, інтерактивними, оригінальними за художнім оформленням, доступними за формою розкриття теми та подачею інформації.

Виставка починається з назви, яка має бути сюрпризом, викликати зацікавленість, здивувати студента. В назві цінується гостре влучне слово, оригінальна думка, несподіване рішення. Важливим аспектом експозицій є звернення до студентів-читачів. Воно може бути різним, але обов'язково цікавим, простим і зрозумілим студентам, на яких розрахована виставка.

Багато виховних заходів, свят, різних інтерактивних форм роботи краще сприймаються тоді, коли студенти ще й візуально можуть споглядати за допомогою виставки. При підготовці виставки залучаємо викладачів, студентів.

Інтерес до виставки визначається не кількістю представлених видань, а тим, як уміло вони подаються, наскільки образно передається основна тема, вдало сполучаються документи, графічні, допоміжні матеріали. Тема, назва, ілюстровані елементи, оформлення мають викликати у читача бажання познайомитися з представленими книгами. Якість книжкових виставок визначається новизною та оригінальністю. Цьому сприятимуть уміло підібрані ілюстрації, фотографії, композиції з квітів, зразки декоративно-прикладного мистецтва, що відповідають темі виставки.

Отже, книжкові виставки є важливою складовою привабливості бібліотеки. Бібліотека докладает максимум зусиль для вивчення потреб та уподобань користувачів, їх ставлення до бібліотеки; ініціює і розвиває нові сервіси та послуги; здійснює різноманітні заходи щодо популяризації книги та читання; намагається створити комфортні умови для навчання та роботи з книгою.

Список використаних джерел

1. Зайцева, Т. Простір, в якому легко орієнтуватися: метод. поради щодо організації виставочної роботи // Шк. б-ка. 2004. № 18. С. 20–23.
2. Книжкова виставка – основна форма популяризації книги та змістовного розкриття книжкового фонду // Шк. б-ка. 2010. № 4. С. 47–52.
3. Кудря, Л. Віртуальна книжкова виставка – нова форма популяризації документів // Бібл. планета. 2009. № 1. С. 37–39.
4. Масова робота в бібліотеці – дієвий засіб бібліографічного інформування // Шк. бібліотекар. 2011. № 5. С. 6–7.
5. Мельник, М. Популяризація книги в контексті інформаційних потреб сучасного студента // Бібл. форум. 2018. № 4. С. 36–38.
6. Сміхова, Л. В. Книжкова виставка – одна з форм популяризації книги // Шк. б-ка. 2009. № 3. С. 43–46.
7. Ткачук, Л. Віртуальна виставка: нова послуга бібліотеки // Вісн. Книжкової палати. 2007. С. 36–38.

Організація бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів у реаліях сьогодення

УДК 027.7(477.44):376-056.2/.3

Реалізація проєкту інклюзивної бібліотеки «Бібліотека без меж. Інклюзивна освіта» – важливий напрям діяльності освітянської книгозбірні

Білоус Валентина Степанівна,
директор бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського

У пропонованій статті дано короткий аналіз досвіду вітчизняних учених щодо питання інклюзії та інклюзивної освіти. Показано роль бібліотеки у формуванні інклюзивної компетентності майбутніх педагогів та створення комфортних умов для користувачів з особливими потребами. Акцентовано увагу на досвіді роботи бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського щодо створення інклюзивного бібліотечного простору. Висвітлено роль університетської бібліотеки як важливої ланки в забезпеченні інклюзивного навчання. Виділені основні напрями та аспекти впровадження інклюзивного проєкту «Бібліотека без меж. Інклюзивна освіта» та визначено подальшу стратегію діяльності бібліотеки.

Ключові слова: *інклюзивна освіта, інклюзивна компетентність, інклюзивне середовище, інклюзивна бібліотека, люди з особливими потребами, бібліотека Вінницького педуніверситету.*

The proposed article provides a brief analysis of the experience of domestic scientists on the issue of inclusion and inclusive education. The role of the library in the formation of inclusive competence of future teachers and the creation of comfortable conditions for users with special needs is shown. Emphasis is placed on the experience of the library of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University in creating an inclusive library space. The role of the university library as an important link in providing inclusive education is highlighted. The main directions and aspects of implementation of the inclusive project «Library without borders. Inclusive Education» and the further strategy of the library activity is determined.

Keywords: *inclusive education, inclusive competence, inclusive environment, inclusive library, people with special needs, library of Vinnytsia Pedagogical University.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства Україна знаходиться в процесі змін освітнього простору, орієнтованих на західноєвропейські стандарти. Після ратифікації нашою державою Конвенції ООН про права людей з інвалідністю стандарти забезпечення права на освіту дітей (людей) з інвалідністю стали обов'язковими для виконання [7]. Сьогодні

проблема інклюзії є актуальною темою обговорення в Україні на державному, науковому та практичному рівнях. Особлива увага до закладів вищої освіти, де навчаються студенти з особливими потребами та які готують фахівців для роботи у сфері інклюзії. Система інклюзивної освіти спрямована на реалізацію принципів демократії, гуманізму, справедливості, індивідуального підходу до всіх учасників навчально-виховного процесу, особливо до дітей з особливими освітніми потребами [3]. Загальновідомо, що її ефективність значною мірою залежить від процесу формування методичної, теоретичної, практичної та психологічної готовності в студентів до педагогічної діяльності в інклюзивному середовищі [5].

Розглядаючи поняття «інклюзивне освітнє середовище», дослідники трактують його як сукупність умов, факторів та об'єктів інфраструктури, що забезпечують набуття особам з особливими потребами соціальності через включення їх до всіх ланок педагогічного процесу, вільне перебування у просторі навчального закладу, важливою складовою структурою якого є і бібліотека. На жаль, тема інклюзії – значна лакуна у діяльності як зарубіжних, так і вітчизняних бібліотек, які беруть активну участь в інформаційному забезпеченні різних категорій читачів, зокрема і людей з особливими потребами. Саме тому питання інклюзії та формування бібліотечного простору для людей з особливими потребами на часі є актуальним та надзвичайно важливим.

Мета статті – акцентувати важливість даної проблеми, підкреслити роль бібліотек у формуванні інклюзивного середовища та інклюзивної компетентності майбутніх педагогів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій царині активно проводяться дослідження, присвячені різним аспектам роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, проводяться теоретичні й практичні форуми, видається науково-методична література тощо [5, с. 6]. Серед вітчизняних науковців варто зазначити: В. Бондаря, В. Бочарову, Б. Вульфову, І. Демченко, А. Капську, А. Колупаєву, В. Липу, С. Харченка, М. Чайковського та ін. Проблема інклюзивної освіти є об'єктом досліджень фахівців у галузі психології, соціальної, інклюзивної та корекційної педагогіки (О. Акімова, В. Андрущенко, О. Голюк, О. Демченко, А. Колупаєва, К. Крутій, А. Король, І. Лапшина, В. Ляхов, Л. Савчук, Т. Сак, А. Хіля та інші).

Основна частина. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського приділяє велику увагу питанню інклюзії, підготовці кваліфікованих фахівців, які спроможні ефективно виконувати свої професійні обов'язки в інклюзивному середовищі. Відповідно до чинних нормативно-законодавчих документів приділяється належна увага питанню забезпечення дотримання прав осіб з інвалідністю та інших мало мобільних груп у всіх сферах навчального процесу та повного їх включення в соціум, а також створенню безперешкодного доступу для осіб з обмеженими фізичними можливостями на рівні з іншими особами. Приміщення університету доступні, мають універсальний дизайн, здійснено облаштування ліфтів, пандусів, спеціального підйомника та інших засобів доступності для людей з порушеннями опорно-рухового апарату. На сьогодні у Вінницькому

педуніверситеті започаткована науково-дослідна робота у сфері інклюзивної педагогіки та підготовки кваліфікованих фахівців для роботи в інклюзивному освітньому просторі закладів дошкільної та загальної середньої освіти. Загальновідомо, що її ефективність значною мірою залежить від процесу формування методичної, теоретичної, практичної та психологічної готовності в студентів до педагогічної діяльності в інклюзивному середовищі [4].

У створенні сучасного освітнього середовища педагогічних навчальних закладів, що забезпечувало б необхідні умови, засоби і технології для успішного навчання майбутніх учителів, які працюватимуть з дітьми з особливими освітніми потребами, належне місце відводиться бібліотеці. Питання інклюзії, формування інклюзивної бібліотеки є новим та надзвичайно важливим напрямом діяльності бібліотеки сучасного закладу освіти, що вимагає модернізації приміщень бібліотеки, наявності необхідної техніки та обладнань, забезпечення користувачів відповідними інформаційними ресурсами.

Основною умовою створення сучасного освітнього та інформаційного середовища бібліотеки є реформування фізичного просторово-предметного оточення, формування інформаційних ресурсів та активне впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. Цей процес характеризується загальними вимогами, серед яких є такі, що забезпечують його інклюзивний контекст:

- планування роботи бібліотеки і її дизайн інформаційно-освітнього простору має бути спрямований на розвиток особистості та її мотивації до навчання та активного використання бібліотечних послуг (відповідність освітнього та бібліотечного середовища вимогам ергономіки, широке використання нових ІТ-технологій, мультимедійних засобів, оновлення фонду бібліотеки тощо);

- розвиток інфраструктури для забезпечення різних форм бібліотечного сервісу (створення освітньої онлайн-платформи з навчальними і методичними матеріалами для різних категорій користувачів, що допоможе надавати бібліотечні послуги дистанційно);

- реалізація ідей інклюзивної освіти (створення умов для користування бібліотекою користувачів з особливими потребами).

Враховуючи вищезазначене, бібліотека визначила два основні пріоритетні напрями роботи щодо інклюзивної освіти: поліпшення обслуговування осіб з особливими освітніми потребами та створення для них комфортних умов щодо задоволення інформаційних потреб. Це передбачає, по-перше, створення безбар'єрного середовища закладу освіти та бібліотеки, а зокрема, облаштування прилеглої території для комфортного пересування людей з інвалідністю, встановлення пандусів, обладнання сходів спеціальним маркуванням та покриттям, відповідна ширина дверних прорізів та коридорів, відсутність порогів та перепадів висоти підлоги, наявність тактильних табличок-вказівників, спеціальне обладнання санвузлів тощо. По-друге, наявність інклюзивних ресурсних зон та їх облаштування у відповідності до особливих потреб користувачів бібліотеки: спокійний інтер'єр, спеціальні

архітектурні рішення, мобільні комфортні меблі, поліфункціональність приміщення (зонування), комп'ютерне та мультимедійне обладнання, спеціальні дидактичні матеріали, комп'ютерні програми та засоби сприйняття інформації, пристосовані до потреб учнів з різними вадами розвитку тощо [2]. Створено умови для комфортного розміщення у приміщенні бібліотеки, для мінімальних витрат часу і зусиль на задоволення читацьких потреб відвідувачів. На сьогодні приміщення бібліотеки є доступним для осіб з обмеженими фізичними можливостями та маломобільних груп населення. Вхід до корпусу облаштовано пандусом із поручнями. Центральний вхід бібліотеки розташований на рівні підлоги внутрішніх приміщень, вхідні двері дозволяють безперешкодний доступ до бібліотечних приміщень. Внутрішній простір бібліотеки дає можливість безпечного пересування особам на візках, вхідні двері дозволяють без проблем потрапити до зали електронної інформації та читальної електронної зали.

Надзвичайно важливим фактором у роботі бібліотеки з користувачами з особливими потребами є психологічний фактор – почуття співпереживання, яке вони чекають від працівника бібліотеки і що вважається однією з ключових навичок допомоги такій категорії. У бібліотеці належна увага приділяється особам з особливими потребами. Варто зауважити, що бібліотечні працівники в умовах інклюзії, крім своєї звичної діяльності, проявляють особливу увагу до категорії користувачів з особливими потребами, вміють підібрати потрібні матеріали, а також здатні прогнозувати можливі труднощі. Саме від бібліотечного працівника, його професійної готовності та майстерності залежить не лише якість інформаційного ресурсу та оперативність надання інформації, а й те, наскільки затишно почуватимуть себе користувачі в інклюзивному середовищі.

Упровадження інклюзивного проекту «Бібліотека без меж. Інклюзивна освіта» передбачає створення інклюзивної бібліотеки, формування інклюзивного простору. Мета проекту – формування інклюзивного простору та створення інклюзивної бібліотеки для тих, хто навчається і потребує особливих умов та сприяння формуванню інклюзивної компетентності майбутніх фахівців інклюзивної освіти. Реалізація цього завдання потребує комплексного підходу та передбачає докорінні зміни в організації роботи бібліотеки, налагодження тісної співпраці бібліотечних працівників з адміністрацією університету та іншими фахівцями (педагогами, психологами, медиками, соціальними працівниками). Освітянська книгозбірня, використовуючи різноманітні форми і методи бібліотечної роботи, виступає провідником гуманістичних ідеалів, популяризатором кращих зразків світової педагогічної думки, впроваджує новітні освітні стандарти, серед яких – інклюзивна освіта. У тісній співпраці з кафедрами університету і відділом молодіжної політики та соціальної роботи бібліотека відіграє помітну роль у становленні майбутнього вчителя, у формуванні інклюзивної компетентності.

Організація інклюзивного середовища в книгозбірні передбачає не лише пристосування приміщення та самого робочого місця до обслуговування та надання інформації користувачам з особливими потребами, а й навчально-методичне забезпечення, індивідуальний підхід до кожного, консультації, що є

підґрунтям розвитку інтересу студента до навчання. Виходячи з необхідності поліпшення обслуговування осіб з особливими освітніми потребами та створення для них відповідних умов щодо задоволення їхніх інформаційних потреб, розроблено та здійснено низку перетворень задля якісного їх обслуговування та створення своєрідної інклюзивної бібліотеки [1].

Бібліотека сприяє формуванню інклюзивної компетентності педагогів, здійснює велику інформаційну та бібліотечно-бібліографічну роботу щодо підготовки майбутнього вчителя, який свої знання з інклюзивної освіти використовуватиме у подальшій педагогічній діяльності. Бібліотека долучається до заходів щодо створення належного соціального захисту і підтримки, соціальної інтеграції, створення рівних можливостей для самореалізації, повноцінного життя, здобуття освіти і працевлаштування, залучення осіб з обмеженими фізичними можливостями до духовного, культурного життя. З урахуванням різнобічних інформаційних потреб студентів з особливими освітніми потребами бібліотека здійснюватиме повну систему бібліографічного інформування, забезпечуватиме якісне і оперативне бібліотечно-бібліографічне та інформаційне обслуговування. Бібліотека володіє значним масивом літератури з інклюзії, яка все більше стає предметом підвищеної уваги. Інформаційні ресурси бібліотеки на допомогу інклюзивній освіті представлені науковими і популярними виданнями. У фонді книгозбірні є книги, видані у рамках виконання проекту «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні».

Для задоволення потреб сучасного користувача, забезпечення оперативного доступу до всіх бібліотечно-інформаційних ресурсів бібліотека освоює і активно впроваджує сучасні досягнення в галузі інформаційних, комунікаційних і мультимедійних технологій у бібліотечні процеси. Використання інформаційно-комунікаційних технологій є суттєвим чинником ефективності навчання студентів з особливими потребами, впровадження інклюзії у бібліотечному просторі та позитивних змін у формуванні інклюзивної компетентності. Вони відкривають широкі можливості для покращення якості освіти, її доступності. Окрім того, впровадження ІКТ допомагає стати бібліотечним послугам більш ефективними, якісними та цікавими. Обслуговування користувачів з особливими потребами передбачає дистанційний доступ до ресурсів бібліотеки. Працівники бібліотеки розробляють веб-середовище дистанційного навчання та інформування. Для цільової групи читачів, які не мають змоги безпосередньо відвідувати бібліотеку передбачені послуги з надання бібліотечних фондів у формі сканованих або оцифрованих бібліотечних матеріалів. Значну частину роботи у популяризації інклюзивного навчання покладено на сайт бібліотеки, на якому представлені матеріали для людей з особливими потребами (люди з порушеннями зору):

- оновлено та озвучено «Візитку сайту бібліотеки»;
- на базі аудіофондів медіатеки сформовано віртуальну аудіополицю художніх творів української та зарубіжної літератури.

Особливістю діяльності сучасної бібліотеки як інституції соціалізації молоді з обмеженими фізичними можливостями є інтеграція цієї категорії

користувачів у життя громади, що реалізується через освітню, дозвілєву, творчу, інформаційну та волонтерську діяльність. Бібліотека бере активну участь у конференціях, нарадах, семінарах, форумах з інклюзії (Міжнародний конгрес на базі Вінницького педуніверситету зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітології «Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії», відзначення Міжнародного дня людини з синдромом Дауна, організувала книжково-ілюстративні виставки: «Сонячні діти», «Всі ми рівні, всі ми різні». Спільно з ГО «Вінниця. Даун. Синдром» брали участь у оформленні фотовиставки «Ми різні, але ми серед вас!» та у благодійних акціях). Серед найпоширеніших форм культурно-просвітницької роботи бібліотеки, де розглядатимуться питання інклюзії: книжкові виставки; віртуальні виставки; інформаційні та інформаційно-тематичні огляди; тематичні, тематично-коментовані та інформаційні перегляди; бесіди, зустрічі, презентації; Дні кафедри; Дні інформації тощо. Бібліотекою організовані книжкові виставки: «Інклюзивна освіта та управління школою», «Інклюзивна освіта», «Основи інклюзивної освіти». Бібліотека надає «пільговий» доступ до інформаційних ресурсів, за бажанням – можливість користуватися «нічним абонементом», проводить консультації для роботи з комп'ютером та Інтернетом, сприяє включенню в життя університету та бібліотеки, дбає про організацію цікавих культурно-просвітницьких заходів, проводить майстер-класи у клубі «Креативне рукоділля».

Висновок. Отже, використовуючи різноманітні форми і методи роботи, бібліотека сприяє впровадженню новітніх освітніх стандартів, серед яких – інклюзивна освіта. У реалізації основних принципів інклюзивної освіти освітянська книгозбірня формує інклюзивний простір та створює інклюзивну бібліотеку, як для тих, хто навчається і потребує особливих умов та сприяє формуванню інклюзивної компетентності майбутніх педагогів, так і для майбутніх фахівців інклюзивної освіти. Саме тому стратегією діяльності книгозбірні є створення інклюзивної бібліотеки, основними критеріями якої є: доступність бібліотеки, її ресурсів і послуг; інноваційні методи обслуговування та надання адаптованих ресурсів для користувачів з особливими потребами; впровадження інформаційно-просвітницької діяльності шляхом участі у конференціях, семінарах, засіданнях за круглим столом, тренінгів, майстер-класів з питань організації інклюзивної освіти; взаємодія з кафедрами університету, бібліотеками, громадськими об'єднаннями тощо [1]. Бібліотека – територія соціальної інклюзії людей з особливими потребами. Ми повинні навчитися адекватно реагувати, нормально контактувати, плідно співпрацювати і вчасно надавати необхідну допомогу нашим особливим користувачам.

Список використаних джерел

1. Білоус В. С. Інклюзивне середовище бібліотеки: стратегія розвитку. Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2018. Т. 1. С. 31–34.

2. Білоус В. С. Освітнянська книгозбірня – територія інклюзивного простору. Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. 2020. 1. С. 17–20.

3. Білоус В. С., Бровчак Л. С. Роль бібліотеки у формуванні інклюзивної компетентності майбутніх педагогів: актуальність, напрями, досвід. University library at a new stage of social communications development : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, НТБ ДНУЗТ, 8–9 жовтня 2020 р. URL: http://conflib.diit.edu.ua/Conf_univ_Library2020/schedConf/presentations

4. Голюк О., Смоляк І. Формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів. Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистого зростання дитини з особливими освітніми потребами. Вінниця. 2018. 1. С. 42–46.

5. Демченко І. І. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти : автореф. дис. д-ра пед. наук. Умань. 2016. 46 с.

6. Демченко О. П. Формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів в умовах закладу вищої освіти: напрями, проблеми, досвід. Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистого зростання дитини з особливими освітніми потребами. Вінниця. 2018. Вип. 1. С. 6–11.

7. Нормативний бюлетень: довідник. Інститут спеціальної педагогіки НАПН України. Київ ; Чернівці. 2017. 48 с.

УДК 027.53(477.44):[316.77:004.738.5]-056.264

Використання в бібліотечній практиці спеціальних (додаткових) засобів комунікації з людьми з порушенням мови

Введенська Олена Юріївна,

*бібліотекар I категорії відділу попереднього замовлення,
МБА та видачі літератури Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

У статті висвітлено проблеми людей із вадами мови та шляхи їх подолання, вирішення питань забезпечення безбар'єрності в усіх сферах суспільного життя – навчання, працевлаштування, взаємин між чоловіками і жінками, романтичних відносинах, створенням сім'ї тощо.

Ключові слова: *люди з вадами мови, інклюзивна освіта, мобільний додаток «Ніночка», «Скажи мовчки: Аутизм діалог», проєкт LINKa, «LINKa: покажи», «LINKa: напиши», «LINKa: натисни», «INVA-INFORM», INVA-гурт, спастика.*

The article highlights the problems of people with language disabilities and ways to overcome them, addressing issues of accessibility in all spheres of public life - education, employment, relationships between men and women, romantic relationships, starting a family and more.

Key words: *people with speech disabilities, inclusive education, mobile application "Ninotchka", "Silently say: Autism dialogue", LINKa project, "LINKa: show", "LINKa: write", "LINKa: click", "INVA-INFORM », INVA-band, spastic.*

Мова – один із найцінніших дарів, які дано людині. Зазвичай про це задумуємося не часто. Та коли виникають щодо цього проблеми, стає дуже важко. Адже мова – одна із головних умов самодостатності й реалізації.

Проблеми починаються із раннього дитинства ще в сім'ї. Нормально, що років до двох дитина не може виразити свої прагнення й емоції. Під час цього періоду батьки, вгадуючи її потреби, озвучують їх замість неї. Тобто вони є ніби продовженням окремої людини. І хоча вони намагаються якомога краще зрозуміти, все ж можуть помилятися.

Коли дитина підростає, вона починає виражати потребу сама. Вона усвідомлює, що може бути почутою і сприйнятою, що її думки враховуються. Звісно бажання не завжди виконуються, але принаймні є можливість їх висловити саме так, як хочеться. Це є прояв особистості.

У дитини з вадами мови все по-іншому. Вона не може словами попросити, запропонувати, сказати. Батьки надалі залишаються її продовженням. Коли вони поряд, дитина почуває себе в безпеці, але у випадку відсутності близької людини, виникає страх і невпевненість. Так починається залежність від оточення.

Але й так буває не завжди. Лише коли дитина улюблена і сприйнята. Існують непоодинокі випадки, коли батьки не сприймають вади мови. Тоді вже з раннього віку людина почуває себе відкинутою і непотрібною.

Згодом, людина з вадами мови може переносити такий тип стосунків на інших людей – родичів, друзів, однокласників тощо. Вона відчуває, що не така, як усі. Але яка саме? Добра чи погана, особлива чи звичайна, цікава чи непотрібна? Ці запитання лякають її. Зазвичай така людина шукає відповіді в інших, виходячи з того, як до неї ставиться оточення. Мати близькі стосунки в таких випадках вважається досягненням, а всі люди діляться на «своїх» і «чужих». Це виражається у надмірній прив'язаності до «своїх», залежності від їх думки, а також сподіванні, що ці стосунки можуть вирішити всі проблеми. Або навпаки бачить небезпеку і нерозуміння у кожному. Це звісно не так, а отже людина із вадами мови приречена на розчарування. Доводиться пройти нелегкий шлях спроб, поразок і невдач, щоб досягти гармонії у стосунках із собою та іншими.

На жаль, дуже часто вади мови асоціюють із розумовою відсталістю. І це одна із головних проблем. Дуже вже міцно закарбувалась у нас думка, що в нормальної людини все повинно бути на рівні. Відступ від «допустимого» лякає. Виникають безліч питань, здогадок, побоювань. Особливо, коли нерозбірлива мова, супроводжується спастикою (не типовими рухами обличчя). Трапляється й таке, що лікарі ставлять розумову відсталість у випадках, коли інтелект цілком збережений. Це може травмувати людину на все життя. І навіть якщо вдається довести протилежне – страх того, що такі висновки повторяться, що їх зробить людина, яка на даний момент є важлива, можуть виникати постійно.

Зараз простіше отримати право на інклюзивну освіту. Безумовно, це є досягненням, тому що відкриває багато нових можливостей. Але, коли дитина із мовленнєвими порушеннями потрапляє у загальноосвітній дитячий садок або школу, виникає безліч проблемних питань.

Пошук підходящого класу – складний і довгий процес. Батьки, натхненні статтями і тренінгами про інклюзивну освіту, схильні вірити в успіх своєї дитини. Але кожна ситуація вимагає окремого підходу. Не кожний вчитель готовий належним чином сприйняти такого учня.

Негативний досвід перших років навчання може стати на заваді успішній освіті й самореалізації.

Та вчителі різні. Бувають професіонали із досвідом, яким небайдужа дитина з інвалідністю, те, яким буде процес її навчання, стосунки з однокласниками, а також її подальша доля. Вони роблять усе можливе для того, щоб усі учні були рівними, успішними, щасливими. Їхнім пріоритетом є постійний пошук способів створити в класі середовище, куди б хотілось приходити знов і знов. Їх уроки побудовані так, що можливість брати в них активну участь є в усіх учнів. У таких класах можливість бути почутим, прийнятим, реалізованим є в усіх.

Перший контакт дитини з однокласниками, яка дещо відрізняється від інших, – це багато запитань. Особливо, якщо до цього часу тема інвалідності не була їм знайома. В будь-якому дитячому колективі існує загроза того, що дитина із вадами мовлення не буде сприйнята. Єдиним виходом є навчити дитину приймати подібні труднощі і знаходити вихід із складних ситуацій. Показати, яким чином уникати небезпечних ситуацій, де і як можна проявити свої сильні якості, яким чином захистити себе.

Дуже важливо показати, наскільки таке спілкування може бути цікавим. Для цього було б добре створити ситуацію, де б дитина з інвалідністю поводитись впевнено і гідно. Це може бути знайома їй гра або улюблена справа. Важливо відвернути увагу від хвороби і дати побачити просто людину і друга.

На жаль, і в таких випадках є негативні прояви, яких варто уникати. Дитина із вадами мови може покласти всю відповідальність за свої успіхи на викладача чи однокласників. Вони є запорукою її комфорту і досягненням. Варто діяти на випередження – формувати у дитини самостійність і впевненість у собі.

Після закінчення школи постає питання про подальше навчання і вибір професії. Тут може бути конфлікт між можливостями і вподобаннями. На жаль, перевага надається чомусь одному, а результат у таких випадках не є конструктивний, а відтак не приносить ні користі, ні задоволення. Важливо врахувати всі «за» і «проти» для того, щоб прийняти вдале рішення. У наш час, коли нові напрямлення, нові професії з'являються мало не щодня, обрати саме свою справу цілком можливо. І якщо не вдається реалізувати своє покликання таким, як воно є, варто придивитися до своїх реальних можливостей, а ще до того, що вдається найбільш легко і без особливих перешкод.

Працевлаштування – дуже складна тема для людей із вадами мови. На жаль, немає готових порад щодо вирішення цієї проблеми. Потрібно сказати чесно, єдиними зацікавленими особами у такій ситуації є сама людина із вадами мови і її родина. Далі – як пощастить. Звісно варто шукати і добиватися своїх прав. Є випадки успіху. І вони надихають. Але це скоріше виключення. І навіть, якщо вдається влаштуватися на роботу, колектив не

завжди готовий сприйняти нового працівника. Подолати цю проблему можливо, але для цього потрібно багато зусиль, вмінь і навичок. І ще: чи буде працівник частиною команди, чи обмежиться тільки виконанням завдань, залежить тільки від нього самого. Вибір, а також способи втілити свої ідеї і задовольнити потреби у спілкування та самореалізації є завжди. Нехай не так, як у більшості випадків, але проявити себе, як надійного професійного партнера і друга, може кожний.

Є ще одна тема, яка досить сильно хвилює людей із вадами мови. Це взаємини між чоловіками і жінками, романтичні відносини, створення сім'ї. Попри всі труднощі, негативний досвід і комплекси, людина прагне кохати і бути коханою. У більшості випадків для людини з інвалідністю є два основні способи знайомства. По-перше, це середовище, де вона відчуває себе вільно і впевнено. Це таке місце, де сприймають і розуміють. І, звичайно, це – соціальні мережі і месенджери.

Але якими б не були особисті досягнення, вади мови впливають майже на все в житті, починаючи із особистого спілкування до здійснення побутових і професійних обов'язків. Як і в дитинстві, ставлення до таких людей завжди упереджене. Для того, щоб бути почутим і сприйнятим, треба переконувати співрозмовника у своїй спроможності і дієздатності. На це потрібен час, якого часто бракує. В таких випадках співрозмовника можуть прирівняти до людей із ментальними порушеннями. Трапляється, що в державних і приватних установах такому клієнту відмовляють у наданні послуг.

Подібні ситуації можуть траплятися навіть у осередках людей з інвалідністю. Входячи в колектив, людина соромиться своїх проблем і може довго не проявляти активність. Та в малознайомому колективі може скластися думка, що їй просто нема чого сказати. Від таких людей намагаються відсторонитися. І навпаки, намагаючись познайомитися, висловити свою думку, налагодити стосунки, людина намагається якомога краще розмовляти, докладає багато зусиль. Це може негативно відобразитись на її зовнішньому вигляді і ще більше ускладнити ситуацію. На мою думку, в таких випадках слід користуватися короткими висловами, щоб точно і влучно пояснити суть справи. Згодом ситуація має нормалізуватись.

Також у науковій і художній літературі цій темі приділяється дуже мало уваги.

Окрім незначних брошур з логопедії я не знайшла книжок, які стосуються людей із порушенням мови. Я маю доступ до адміністративного ресурсу електронного каталогу Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки. Але підходящої літератури там немає. Дуже мало інформації на цю тему і в інтернеті. У соціальних мережах я не зустрічала жодної групи, основною ідеєю якої було б вирішення проблем людей із вадами мови. І це сумно.

Важливими досягнення у подоланні проблем людей із вадами мови є інформаційні технології та мобільні додатки. Недарма їх називають засобами альтернативної комунікації. Завдяки їм є можливість налагодити контакт там, де інші способи не є дієвими.

Хоча месенджери і соціальні мережі незамінні у спілкуванні, говорити про них зараз не варто. Вони відомі всім. Цікавіше звернути увагу на застосування, завдяки яким можна побачити, що хоче сказати людина або відтворити мову.

Прикладом такого спілкування є мобільний додаток «Ніночка». Всі літери вміщені у три ряди. Для того, щоб обрати підходящу літеру, потрібно спочатку обрати ряд, потім визначитись із розташуванням літери (праворуч, чи ліворуч), далі обрати її і натиснути на пробіл. Далі таким самим способом обрати інші літери поки не складеться бажане слово. Але якщо через ураження рук людина самостійно не може обрати літеру, співрозмовник може вгадати її, уважно слідкуючи за поглядом хворого.

Для дітей із затримкою мови можна використовувати безкоштовний додаток альтернативної комунікації «Скажи мовчки: Аутизм діалог». Цей електронний комунікатор покликаний допомогти дітям з особливими потребами спілкуватися. Програма використовує візуальні картки, на яких зображені предмети і дії. Вони відображають основні потреби і прагнення дитини. Є можливість додавати власні зображення. Обираючи їх, програма озвучує предмет чи дію. Таким чином, за допомогою візуальних карт діти можуть висловити свої побажання вголос. Подібним чином працюють додатки «Дельфін» та інші подібні застосування.

Окремої уваги заслуговує проєкт LINKa. Це програми синтезації мови, які допомагають людям з вадами мовлення, їхнім родичам і друзям розгорнуто спілкуватися і розуміти один одного.

«LINKa: покажи» – програма, що передбачає використання піктограм/картинок. На екрані планшета вибудовується таблиця з картинок і при натисканні на картинку програма говорить її назву. «LINKa: натисни» – програма підходить тим людям, які можуть натискати тільки одну кнопку. Програма пропонує вибір за допомогою перебору варіантів у таблиці. Таблиця може складатися з розкладки клавіатури, цілих слів або ж картинок взаємності від відповіді, яку потрібно висловити користувачу. «LINKa: напиши» – програма, яка переводить надрукований текст у мову і зберігає часті фрази. Підходить для людей, які легко друкують на клавіатурі або екрані планшета, але мають проблеми з промовою. Я постійно використовую цю програму для виступів і презентацій. Мобільний варіант можна пристосувати для україномовного тексту. Але сенсорні пристрої доступні не всім. Я довго шукала спосіб, щоб допомогти своєму знайомому використовувати цю програму для ПК, вживаючи українську мову. На жаль, безрезультатно.

Упродовж тривалого часу вітчизняні користувачі не мали власного застосунку, який би відповідав їхнім прагненням і потребам. У поточному році було запущено перший україномовний додаток Digital Inclusion (цифрова інклюзія).

До спільноти тестувальників додатку долучилися всі зацікавлені із різних куточків України. Мені теж пощастило бути частинкою цієї спільноти.

Додаток має кілька компонентів: «Слова» – універсальний словник з аудіосупроводом та зображеннями, «Мої набори» – індивідуальний словник з аудіосупроводом та зображеннями (який можна наповнювати самостійно) та

розділ «Творчість», який містить різноманітні творчі завдання. Користувачі також можуть виходити за межі додатку та ділитися своїми творчими доробками, створеними в ньому, в соціальних мережах і месенджерах.

Цей мобільний додаток сприяє мовній безбар'єрності. Завдяки йому в людей із вадами мови є чудова нагода бути почутими, бути сприйнятими, висловлювати свої почуття й емоції, розвивати таланти. Є можливість складати речення, висловлювати емоції і прохання.

Але проблеми мови – це насамперед нелегкі життєві історії людей, що прагнуть бути почутими і сприйнятими. Це особистості, які кожен день долаючи свої обмеження, ставлять цілі і досягають їх. Приховуючи біль і сум, вони завжди в пошуках нових ідей і способів для того, щоб бути на рівні з іншими, бути щасливою, реалізованою людиною.

Особисто мені завжди важко, коли мене не розуміють. І так було завжди із раннього дитинства. Я звикла, що в сім'ї мене розуміють і підтримують. Гадала, що так буде завжди. Але знала, що мене не завжди можна зрозуміти. І замість того, щоб шукати свій спосіб спілкування, я намагалась бути такою, як всі. Замість того, щоб гармонійно розвивати свою індивідуальність, я прилаштовувалась. Спершу дітям було це цікаво. Потім набридало. Я ставала передбачуваною і безініціативною.

У школі було все по-іншому. Однокласники розуміли і підтримували мене. Так само було під час навчання у Університеті «Україна». Мені пощастило із групою, але не всі викладачі були готові сприймати людину із вадами мови. Були випадки, коли під час лекцій та іспитів мене просто не хотіли слухати і свідомо занижували оцінки. Коли прийшов час обирати тему дипломної роботи, мені хотілось дослідити роль бібліотек у інтеграції в суспільство людей з інвалідністю. Та завідувач кафедри був проти цього. Він не вирів у мене. Його аргументом було те, що така тема не передбачена на факультеті. І коли мені до рук випадково потрапила навчальна програма, я була здивована, дізнавшись, що саме ця тема передбачена. Минуло п'ятнадцять років відколи я закінчила Університет, та досі працюю над цією темою. Вона стала сенсом мого життя.

Маючи значні вади мови, дуже часто зіштовхувалась із проблемою нерозуміння і несприйняття. Складно було входити у нові контакти, висловлювати свою думку, опановувати соціальні і побутові навички. Коли спілкуюся із незнайомими людьми, спершу відчуваю нерозуміння і недовіру. Пізніше, коли співрозмовник трохи звекає до моєї мови, розмовляти стає трохи простіше. Можна пояснити суть і дійти до спільної згоди. Але коли час обмежений, мені не завжди вдається вирішити свою справу. Особливо неприємно, коли мене сприймають як людину із ментальними порушеннями.

Я змогла реалізуватися попри всі труднощі і перешкоди. Працюю у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці імені Тімірязєва з 2006 року на посаді бібліотекаря першої категорії.

Я була активним учасником розвиваючих тренінгів і семінарів, але хотіла бути їх організатором. На заваді ставали вади мови. Та це виявилось нагодою для пошуку ідей щодо особистого і професійного розвитку. Першим моїм кроком було створення і наповнення блогу «INVA-гурт». Його мета –

згуртувати молодь, яка прагне вести цікаве і повноцінне життя. Потім, опанувавши мобільний додаток Linka, здобула можливість виступати на різноманітних заходах. Завдяки вмінню створювати відеопрезентації, мої виступи стали цікавішими, а також з'явилась можливість створювати ролики для користувачів з інвалідністю.

На базі бібліотеки у 2019 році ми започаткували новий проєкт – Центр обслуговування людей з інвалідністю «INVA-INFORM», де встановлено робоче місце для «візочників», тифлокомплекс для обслуговування людей з вадами зору. Основна ідея Центру – забезпечення користувачів з інвалідністю безбар'єрними та безперешкодними можливостями отримувати інформацію в доступних для сприйняття форматах, індивідуальний підхід під час обслуговування кожного користувача, використання новітнього спеціального забезпечення, комп'ютерно-технологічних засобів, спеціальних інформаційних технологій.

Я постійно спілкуюся із користувачами Центру. Їх проблеми і прагнення близькі мені. Особливо розумію людей із вадами мови. Дивлячись на їхнє бажання розвиватися й іти вперед, захоплююсь і надихаюсь їхньою силою духу і прагненням реалізуватися.

Юрій Прокопенко – талановитий вінницький поет. Попри важку форму інвалідності, він реалізований журналіст, цікавий блогер, натхненний поет, невтомний громадський активіст.

Юрій вдячний друзям, які допомагають йому долати проблеми, пов'язані з вадами мови. Він вважає, що в нас такі люди чуйні, що зазвичай самі пропонують допомогу, яка потрібна. На жодному поетичному заході не відмовляли в тому, щоб прочитати його вірші, якщо не було людини, яка декламуватиме його тексти. Але є і свої плюси. Наприклад, він навчився виокремлювати головне, саму суть того, про що хоче сказати, і висловлюватись лаконічно. Намагається дивитися на проблему з усіх боків і бачити як негативні сторони (щоб шукати шляхи вирішення), так і позитивні сторони (щоб використовувати їх максимально).

Постійний користувач бібліотеки Артем Малаховський полюбляє багато читати, надаючи перевагу паперовим носіям. А ще він знайшов себе в малюванні. І дуже нестандартним способом. Має значні обмеження рук, свої картини він пише, тримаючи пензлик у роті. Незважаючи на це, картини виходять чудові – живі, привабливі, теплі. Художнику добре вдається передати через них свої почуття, свій внутрішній світ. Спілкуючись, Артем повторює декілька разів слова по складах, доки його не зрозуміють.

Страждає через вади мови і Віталій Бардецький. Але, не зважаючи на перешкоди, намагається доносити кожному співрозмовнику свою позицію, декілька разів повторюючи одну і ту ж фразу.

Ірина Колосова має дуже важку ступінь ураження. Діагноз ДЦП відображається майже у кожному її рухові. Та найбільшою її проблемою є вади мови. Страждаючи від сильної спастики, вона не втрачає потяг до прекрасного і бажання творити. Пише вірші і це їй надає сили йти вперед і не здаватися. З трудом вимовляючи кожне слово, Ірина концентрується на чомусь приємному і

позитивному, намагаючись розслабитися. Так вона бореться за спілкування, якого так потребує.

Разом зі своїми співробітниками я шукаю нові ідеї для того, щоб такі люди почували себе гідними і реалізованими. У рамках роботи Центру «INVA-INFORM» систематично відбуваються мистецькі зустрічі, де демонструється творчість людей з інвалідністю, зокрема лунає їхня поезія. Ми намагаємось створити кращі умови для їх творчого розвитку і самореалізації. Дякую моїм колегам за допомогу і підтримку. Ми вміємо зрозуміти наших користувачів і допомогти їм.

Список використаних джерел

1. Введенська О. Спілкування на рівних/ Олена Введенська [Електронний ресурс] // INVA-гурт [блог]. – Режим доступу : <https://inva-gurt.blogspot.com/2019/10/blog-post.html> (дата звернення: 14.07.2021). – Назва з екрану.
2. Введенська О. Digital Inclusion – перший вітчизняний додаток для людей із вадами мовлення / Олена Введенська [Електронний ресурс] // INVA-гурт [блог]. – Режим доступу : <https://inva-gurt.blogspot.com/2021/07/digital-inclusion.html#more> (дата звернення: 14.07.2021). – Назва з екрану. – Дата публікації : 21.06.2021. – Дата перегляду : 14.07.2021.
3. Говори Молча: средство альтернативной коммуникации для детей с аутизмом и проблемами речи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.captain-droid.com/games/for-kids/govori-molcha-autizm-dialog/> (дата звернення: 13.07.2021). – Назва з екрана.
4. Коммуникатор "Ниночка" / Google Play [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://play.google.com/store/apps/details?id=es.hol.ing.ninotchka&hl=ru&gl=US/> (дата звернення: 13.07.2021). – Назва з екрана.
5. Котов П. Коммуникатор "Ниночка" / Павел Котов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=I2JT_4f59T8/ (дата звернення: 13.07.2021)). – Назва з екрана.
6. Цифрова інклюзія (Digital Inclusion) [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України : [вебсайт]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/events/cifrova-inklyuziya-pershij-ukrayinomovnij-zastosunok-digital-inclusion-dlya-bezbaryernogo-spilkuvannya-vsih> (дата звернення: 09.07.2021). – Назва з екрану.
7. Цифрова інклюзія та можливості для всіх: Перший україномовний мобільний додаток для людей із порушеннями мовлення [Електронний ресурс] // Huawei Україна [вебсайт]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://www.huawei.com/ua/news/ua/2021/20210609> (дата звернення: 15.07.2021). – Назва з екрану.

Проектна діяльність – важлива складова інноваційного розвитку бібліотеки територіальної громади

Мовчан Галина Василівна,
завідувачка Райгородської бібліотеки-філії
КЗ «Публічна бібліотека Райгородської сільської ради»

У статті висвітлено участь Райгородської бібліотеки-філії КЗ «Публічна бібліотека Райгородської сільської ради» у проектній діяльності, її здобутки, проблеми, перспективи, розроблення та шляхи впровадження інноваційної моделі сучасної бібліотеки.

Ключові слова: громада, бібліотека, модернізація, трансформація, проекти, тренінги, майстер-класи, волонтери, партнери, спонсори.

The article highlights the participation of the Raigorod branch library of "Public Library of Raigorod village council" in project activities, its achievements, problems, prospects, development and ways to implement an innovative model of a modern library.

Key words: community, library, modernization, transformation, projects, trainings, master classes, volunteers, partners, sponsors.

Бібліотека – потужний ресурс для розвитку громади, майданчик, який допомагає країні рухатися в загальноцивілізаційному процесі. Водночас, із розвитком суспільства, широким упровадженням реформ у всі сфери життя бібліотеки повинні змінюватися та вдосконалюватися, щоб бути корисними та затребуваними широким загалом [1].

«Бібліотеки – вагомий елемент розвитку освіченості громадян будь-якої країни. Та надважливо, щоб вони відповідали вимогам часу й потребам свого клієнта. Тобто читача. Реформа децентралізації – процес, що потребує часу, тому важливо синхронізувати плани та цілі», – написав у фейсбуці міністр культури та інформаційної політики України Олександр Ткаченко напередодні розгляду Верховною Радою нової редакції Закону про бібліотеки та бібліотечну справу.

Сучасний публічний простір, центр розвитку з проактивними бібліотекарями, що відповідає потребам громад, – це нова роль українських бібліотек. «То ж як ми модернізуватимемо бібліотеки? Базуючись на цінностях і принципах відкритості, інклюзивності, партнерства, розвитку та клієнтоорієнтованості, адже читач має хотіти повернутися ще», – зазначив міністр культури та інформаційної політики [2].

Серед захисників бібліотек – Ігор Ліховий – міністр культури і туризму (2005–2006), Надзвичайний і Повноважний Посол України у Республіці Білорусь (2007–2010), заслужений працівник культури України. Він разом з багатьма іншими відомими людьми й лідерами думок приєднався до зорганізованої тижневикум «Україна молода» акції підтримки існування закладів культури в районах і селах, над якими нависла загроза ліквідації за наказами місцевої влади.

Ось цитата з його допису: «...Сьогодні надзвичайно актуальним є трансформація бібліотек – а мова йде насамперед про сільські, селищні, бібліотеки невеликих міст – у сучасні хаби для активних громадян, центри

спілкування, навчання основ цифрової грамотності, проведення змістовного дозвілля і сприяння розвитку творчих здібностей. І що важливо – для всіх без виключення вікових категорій. І при цьому бібліотеки набувають ще й функцій своєрідного архіву інформації про життя громади в часі й просторі. А так звані аргументи нинішніх «ліквідаторів» бібліотек на кшталт тих, що сьогодні будь-яку інформацію можна отримати з Google чи з інших джерел світової павутини, насправді не враховують потреби людини в отриманні та обміні відомостями про свій рідний край та свій рід, творцем і зберігачем та популяризатором якої мають стати саме бібліотеки у населених пунктах...» [3].

«...У Європі не скорочували бібліотеки, бо розуміли, що вони є чи не найкращим засобом для прищеплення людям культури. Тільки ці бібліотеки, звісно ж, повинні мати сучасний формат і сучасний книжковий фонд», – цитує міністра культури та інформаційної політики О. Ткаченка «Голос України».

Очевидно, що виклики, які постали перед бібліотекарями, – реальні, складні та різні. В умовах швидкозмінного інформаційного ландшафту їм потрібні нові перспективи. Бібліотеки мають стати публічним простором.

Своєрідною дорожньою картою нинішніх змін є Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля сталого розвитку України», яка передбачає трансформацію бібліотек у сучасні інформаційні центри, місце для читання, навчання, спілкування, розвитку та реалізації ідей.

Саме тому ми теж не залишились осторонь цих змін і вирішили взяти участь у конкурсі проєкту: «Чотири простори бібліотеки: інноваційна модель діяльності».

Мета проєкту – допомогти бібліотекарям та представникам органів місцевого самоврядування об'єднаних територіальних команд, які відповідають за надання культурних послуг населенню, створити принципово нові публічні бібліотечні простори та наповнити їх інноваційними бібліотечними і культурними послугами.

У рамках проєкту розроблена інноваційна модель бібліотеки як поєднання чотирьох просторів: простір навчання, простір натхнення, місце зустрічі та простір подій.

У вересні 2020 року КЗ «Райгородська публічна бібліотека» подала на конкурс заявку. Команду Райгородської ОТГ було відібрано серед 170 заявок на участь на онлайн-форумі «Модель сучасної бібліотеки для ОТГ», де було презентовано практичний посібник, надано онлайн-консультацію, а після завершення форуму – ми отримали друкований посібник.

Реалізацію цього проєкту ми почали у 2021 році за підтримки партнерів та спонсорів.

Першим меценатом став наш земляк та экс-депутат Вінницької обласної ради Каленич Павло Євгенійович. Його фінансова підтримка дозволила нам придбати сучасний телевізор, зручні меблі: комп'ютерні столики, стіл, офісний диванчик та високі стільці для молоді.

Голова Райгородської сільської ради Михайленко В. М. сприяє нам, щоб у бібліотеці відремонтувати підлогу (замінити лінолеум на кахельну плитку) та погодився на 20 % співфінансування проєкту «Молодіжному простору – новий

рівень!»

А ще в нас, на радість дітям, приємна новина: в бібліотеці з'явилась гра-футбол. Це подарунок від благодійників – сім'ї Загородніх. Вони також частенько поповнювали наш книжковий фонд сучасними романами та детективами, за що ми щиро їм вдячні. Тепер і діти будуть мати можливість провести цікаво час у бібліотеці.

Ми також маємо ще ігри: Монополія, Джанга та Уно, які нам подарував Мовчан Роман, коли проводив для молоді тренінг з ІТ-технологій.

А школярі подарували свої м'які іграшки для маленьких користувачів бібліотеки.

Ще наші підприємці допоможуть нам придбати сучасні стелажі, м'які меблі: крісла-мішки, килимки, іграшки, настільну гру «Світ громад» та книги для саморозвитку молоді.

Ми не зупиняємось на досягнутому і завжди прагнемо до кращого. Надіємось, що і надалі небайдужі люди будуть підтримувати нашу бібліотеку, щоб вона розвивалась і стала сучасним місцем для проведення дозвілля дітей і молоді.

У лютому було оголошено обласний пітчінг від Британської ради в рамках проєкту «Активні громадяни» і наша бібліотека вирішила взяти участь з проєктом «Молодіжному простору – новий рівень!».

Молодь не вміє і не знає, як впливати на життя громади і співпрацювати з органами влади, тому що ніхто її не навчив. У молодіжному середовищі спостерігається пасивність, неактивність, незгуртованість, невміння вирішувати проблеми суспільства, відсутність знань про способи заробітку в сучасному світі неймовірно широких можливостей, а також підприємливості та самозарядності як навичок знаходити рішення своїх та чужих проблем.

Тому ми вирішили допомогти молоді й адаптувати її до сучасних реалій шляхом організації тренінгових навчань та спільних зустрічей у постійнодіючому молодіжному просторі задля активізації, комунікації та становлення особистості і ведення здорового способу життя.

Мета проєкту – надати можливість для розвитку молоді Райгородської громади віком 18–25 років і адаптувати її до сучасних реалій життя шляхом організації тренінгових навчань та спільних зустрічей у постійнодіючому молодіжному просторі задля активізації, комунікації та становлення особистості.

На нашу думку проєкт згуртує молодь, навчить комунікації та обміну досвідом між собою і владою шляхом подання нових ідей, збереженню навколишнього середовища, веденню здорового способу життя і призведе до зацікавлення в житті громади та її розквіту. Навички навчання допоможуть їм займати активну громадську позицію протягом життя та стати успішними в сучасному світі.

Для подачі своєї ідеї на конкурс обов'язковою умовою було пройти навчання курсу «Є ідея? Втілюй! Проектний дизайн для соціальних ініціатив» з отриманням сертифікатів. До 1 березня ми подали проєкт і були запрошені на тижневе онлайн-навчання, яке успішно пройшли і подали доопрацьований проєкт для подальшого голосування та оцінки журі. На превеликий жаль, проєкт не набрав потрібну кількість голосів, хоча журі високо оцінило його. За оцінками

журі – ми на четвертому місці, а за голосуванням – на 11-му. Тому наш проєкт за загальною кількістю балів отримав 10 результат. Переможцями стали перші 8 проєктів. Переглянути результати можна за цим посиланням: <https://activecitizens.in.ua/areas/31>

Незважаючи на «поразку», ми не опустили руки – проєкт діє за рахунок волонтерів: проводяться тренінгові заняття, майстер-класи, виставки картин та ін.

А далі було запрошення від Української бібліотечної асоціації на міжнародний телеміст про Цілі сталого розвитку ООН, який відбувся 01.06.2021 року і Райгородська бібліотека-філія приєдналась до Міжнародного Польсько-українського проєкту про Цілі сталого розвитку. Організаторами проєкту є Фонд CultureLab (Польща) та ЛМГО «Дитячий телевізійний театр «Юрашки» (Україна).

Головна мета Цілей сталого розвитку – покращити життя на Землі, у всіх країнах та територіях, перетворити нашу планету на краще місце для життя. Звичайно, як активні громадяни і люди відповідальні перед наступними поколіннями, ми маємо і можемо щодня робити особистий внесок у реалізацію Цілей сталого розвитку. Але ми ще й бібліотекарі. Маємо щастя та відповідальність працювати в бібліотеці і робимо крок вперед, щоб Райгородська бібліотека стала тим місцем, яке об'єднає спільноту, громаду в реалізації Цілей сталого розвитку.

Перший етап проєкту покликаний донести до дітей віком від 3 до 10 років у ігровій формі про 5 Цілей Сталого розвитку:

Ціль 3. Міцне здоров'я і благополуччя.

Ціль 5. Гендерна рівність.

Ціль 6. Чиста вода та належні санітарні умови.

Ціль 12. Відповідальне споживання і сталий розвиток.

Ціль 16. Мир, справедливість і сильні інститути.

Діти слухали казки з книги «Малий громадянин світу», перекладеної з польської українською мовою, дивились тематичні мультики та грали в ігри, розроблені польськими партнерами.

Дітям було цікаво дізнаватись та навчатись через ігри таким важливим цілям розвитку суспільства. Час був проведений весело і з великою користю для підростаючого покоління, адже в їхніх руках майбутнє нашої планети.

За освоєння навчальних матеріалів проєкту, а також успішне впровадження набутих знань у культурно-освітній роботі з дітьми ми отримали сертифікати від організаторів проєкту. Також очікуємо отримання друкованих підручників з казками «Малий громадянин світу» та практичними іграми.

Восени до проєкту долучається потужна організація із Чехії LIPKA і ми обов'язково знову візьмемо участь у II етапі проєкту. Цього разу зосередимося на екологічній освіті дітей.

Список літератури

1. Бояринова О. Про що мріють бібліотеки на сході України: сформовано візію і завдання на найближчі три роки // День. – 2020. – 22 груд. [Електронний

ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/proshcho-mriyut-biblioteku-na-shodi-ukrayiny/> (дата звернення 01.06.2021).

2. Модернізація бібліотек: Ткаченко назвав ключові моменти [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3245842-modernizacia-bibliotek-tkacenko-nazvav-klucovi-momenti.html> (дата звернення 01.06.2021).

3. Ексміністр Ігор Ліховий: за часів Ющенка лише у 2005 році закупили книг для бібліотек на \$5 млн // Україна молода. – 2021. – 17 січ. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://umoloda.kyiv.ua/number/0/2006/153660/> (дата звернення 01.06.2021).

УДК 027.53(477.44):[001.102:34]:021.8

Роль правового просвітництва бібліотек для підтримання і розвитку соціальної взаємодії

Осадчук Катерина Михайлівна,
*бібліотекар I категорії сектору правової інформації
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

У статті розкрито значення правового просвітництва населення та діяльність сектору правової інформації щодо його проведення у партнерстві з депутатським корпусом, місцевою владою, громадськими організаціями, адвокатськими об'єднаннями, Вінницьким місцевим центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги, Вінницьким обласним центром зайнятості.

Ключові слова: *бібліотека, інформаційний ресурс (вебсайт), правове інформування, бібліотечно-інформаційні послуги, онлайн-заходи, партнерство.*

The article reveals the importance of legal education of the population and the activities of the legal information sector to conduct it in partnership with deputies, local authorities, NGOs, lawyers associations, Vinnytsia Local Center for Free Secondary Legal Aid, Vinnytsia Regional Employment Center.

Key words: *library, information resource (website), legal information, library information services, online events, partnership.*

Актуальність теми – правова освіта – на сучасному етапі розвитку української держави що пояснюється соціально-економічними, політичними та соціокультурними домінантами у сфері життєдіяльності країни. Значну увагу приділено партнерству, формам, методам роботи сектору правової інформації щодо підвищення рівня правової обізнаності громадян.

Радикальні зміни в Україні, що відбуваються в економічній, соціальній і політичній сферах обумовлюють зміни правового мислення і правової поведінки членів суспільства та потребують адекватного реагування правовиховними засобами.

Незважаючи на постійні зміни в суспільстві, реформи державних органів та системи законодавства в цілому, в Україні діє «Національна програма правової освіти населення», затверджена Указом Президента України від 18 жовтня 2001

року № 992/2001. Мета Програми – підвищення рівня правової освіти населення, створення належних умов для набуття громадянами правових знань, а також забезпечення їх конституційного права знати свої права і обов'язки. Відповідно до Програми одним із способів забезпечення прав і свобод людини є поширення необхідних знань про право. Цю функцію покладено не тільки на державних службовців різного рівня, а й на бібліотеки. Публічною бібліотекою, яка забезпечує акумуляцію документально-інформаційних ресурсів, що містять правову інформацію, та доступ населення до цих ресурсів, є бібліотека, що має статус загальнодержавного значення – Національна юридична бібліотека (НЮБ), структурний підрозділ Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (НБУВ). Відповідно до регіональних програм правової освіти, такими публічними бібліотеками є обласні універсальні наукові бібліотеки. Прийняття Програми правової освіти – це ще один крок до спільної мети – покращення життя громадян регіону, підвищення їх правової обізнаності та розширення доступу до безоплатної правової допомоги.

Як показує аналіз сайтів бібліотечних установ України, значну роботу щодо правового просвітництва проводять бібліотеки, в яких створено спеціалізовані відділи – Центри правової інформації, сектори правової інформації, що містять правові ресурси (Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого, Вінницька, Волинська, Дніпровська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Чернігівська та ін.). Бібліотека як інформаційний, культурний, освітній заклад шляхом використання традиційних і нових інформаційних технологій надає вільний доступ кожному громадянину до будь-якого правового джерела: нормативно-правових актів, екологічної інформації, інформації про діяльність органів державної і муніципальної влади, захисту прав людини і споживачів; зразків правових документів, договорів, довіреностей, скарг, позовних заяв. Здійснення бібліотеками правового інформування є реалізацією однієї з обов'язкових ознак демократичного суспільства.

З початком російсько-української війни (2014 р.) постали нові завдання перед бібліотеками в задоволенні соціальних потреб суспільства, актуалізувалися функції щодо формування інформаційних ресурсів і надання до них доступу всім категоріям користувачів, особливо десяткам тисяч біженців та вимушеним переселенцям зі Східних регіонів України та АР Крим. Бібліотеки стали суспільно-комунікаційним центрами, які можуть консолідувати громадськість у вирішенні соціально значущих завдань у країні та в регіоні зокрема.

Для забезпечення нової цільової категорії бібліотечних користувачів впроваджуються нові форми і методи роботи, де передбачено активне використання партнерства.

Для сприяння соціальній адаптації внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у Вінницькій ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва налагоджено тісне співробітництво з місцевою адміністрацією, громадськими організаціями, адвокатськими об'єднаннями, Вінницьким місцевим центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги, Вінницьким обласним центром зайнятості та ін. Тісна співпраця Бібліотеки з переліченими установами доводить двосторонню взаємовигідність.

З метою забезпечення потреби ВПО у доступності до інформації та надання їм якісних бібліотечно-інформаційних послуг на базі бібліотеки, спільно з Вінницькою міською громадською організацією «Вінницька правозахисна група» було створено консультаційний пункт. Кожний охочий зміг отримати фахові консультації юриста для вирішення своїх нагальних проблем. Особливо актуальною постала проблема працевлаштування, переліку необхідних документів для отримання статусу ВПО та інформації щодо зміни в законодавстві.

Плідна робота проводилася у співпраці з Вінницькою ГО «Інформаційно-просвітницький центр «ВІСЬ», керівник – громадська активістка С. Дубина. В рамках інформаційної кампанії «Почути – Зрозуміти – Порозумітися» для широкого кола користувачів відбулася презентація книги «Донбас – арена війни» (2015 р). До збірки ввійшли тексти своєрідних життєвих історій, аналітичних роздумів, публіцистичних есеїв та філософських міркувань, спровокованих ситуацією на буремному Донбасі в 2014 та 2015 роках.

Популярною формою роботи з постраждалими особами від конфлікту стали поглиблені тренінги, які надавали змогу спілкуватись між собою, а потім пити разом чай чи каву, обмінюватися думками. Внаслідок цього відбувалася спільна дія, що призводила до підвищення порозуміння між переселенцями та місцевою громадою.

Однією зі складових процесів демократизації в Україні є реалізація прав етнічних меншин, зокрема через створення необхідних умов для ефективної участі їх у культурному житті свого регіону і всієї країни. У бібліотеці організовано та проведено зустріч з головою кримськотатарської спільноти Ескендером Анафієвим та духовним лідером громади, релігієзнавцем Халілем Арапом – вимушеними переселенцями, що проживають на Вінниччині. Присутні зацікавлено слухали гостей, які розповідали про історію свого народу, звичаї та традиції, ділилися спогадами своїх родичів про депортацію, проводили паралелі між подіями 1944 року та нинішнім цькуванням кримських татар на окупованому півострові та підкреслювали, що перебіг подій, що відбувся в лютому 2014 року в Криму є окупацією.

З метою національно-патріотичного виховання у бібліотеці відбуваються різноманітні, як традиційні, так й інноваційні, форми бібліотечної роботи: вебінари, лекції-бесіди, зустрічі з воїнами АТО, волонтерами. Особливо тісна співпраця у цьому напрямку налагоджена з громадською організацією «А-ВЕСТА», яка надає правову, соціальну та гуманітарну підтримку учасникам і ветеранам бойових дій на Сході України та їх родинам. Для активних ветеранів АТО/ООС, волонтерів, дружин загиблих проводилися тренінги та зустрічі на яких розглядалися такі питання:

1. Нормативно-правові акти, що регулюють питання соціального захисту учасників АТО/ООС:

- порядок надання статусу учасника бойових дій;
- порядок надання статусу інваліда війни.
- порядок отримання одноразової грошової допомоги в разі загибелі/поранення.

2. Пільги учасникам АТО/ООС та гарантії їх соціального захисту:

- медичне забезпечення;
- пільги на проїзд;
- забезпечення земельними ділянками;
- забезпечення житлом;
- пільги на житлово-комунальні послуги;
- трудові права;
- пільги у сфері здобуття освіти та ін.

Поінформованість громадян про свої права надавала їм можливість вирішувати свої проблеми швидше та ефективніше.

Особливо вразила молодь зустріч з відомою вінничанкою, волонтеркою Юлією Вотчер, яка в своїх 64 роки відправила на Схід понад 20 тонн допомоги з харчами, здійснила 54 поїздки в АТО/ООС, отримала почесну нагороду із рук Президента, заснувала та очолила громадську організацію «Мольфар», яка допомагає військовим та їхнім родинам. Бесіда з молоддю супроводжувалася слайд-шоу – показом фотографій. За кожною фотографією присутні побачили людську долю.

Професійну згуртованість і відкритість до змін продемонстрували бібліотечні працівники під час пандемії COVID-19, яка створила неочікувані виклики для публічного простору бібліотек, які швидко адаптувалися і зробили свого роду квантовий стрибок у нові правила соціальної практики. В умовах пандемії COVID-19 доведено ключове значення розвитку цифрових ресурсів і віртуальних сервісів бібліотек України як пріоритетного напрямку державної політики.

Саме під час карантину громадськість побачила, наскільки активно бібліотеки впроваджують та розвивають віртуальні сервіси, намагаючись при цьому максимально оперативно і якісно забезпечити інформаційні, освітні, культурні та інші потреби своїх користувачів засобами інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Бібліотека як комунікативний суб'єкт використовує такі форми комунікаційної діяльності як діалог. Для сучасної бібліотеки діалог орієнтований на різні соціальні групи населення може підтримувати буття бібліотеки в соціальному просторі і часі. Адже бути почутим, зрозумілим і прийнятим можна тільки через діалог.

Заходи, проведені в онлайн-режимі, дали змогу розширити значне коло користувачів бібліотеки та дозволило вийти за межі міста. До проведення заходів долучалися фахівці з права Вінницької області.

Особливо затребуваними були вебінари: «Захист трудових прав під час карантину», «Практичні питання створення ОСН (органів самоорганізації населення)»; навчальні онлайн-заходи: «Як уникнути пасток фінансових шахраїв», «Як зареєструвати шлюб онлайн?», «Доступ до сервісів Міністерства юстиції України» тощо. Це дійсно були діалоги між слухачами і виступаючими, адже кожен учасник міг висловити свою думку та отримати відповідь на поставлене запитання.

В умовах фізичного дистанціювання доведено, що бібліотекарі спроможні гнучко реагувати на виклики, а бібліотеки безперечно є надзвичайно важливими інституціями для підтримання і розвитку соціальної взаємодії.

Отже, завдяки відкриттю спеціалізованих підрозділів при бібліотеках, відбувається переосмислення і підтвердження їх нової ролі в житті суспільства. В умовах складних соціально-економічних чинників сучасного життя, бібліотеки відіграють стабілізуючу роль у суспільстві, виконують особливу соціальну місію як активні посередники в інформаційній взаємодії влади і населення. Таким чином, проявляючи себе в соціальному просторі як соціально-комунікативний інститут і суб'єкт комунікації, сучасна бібліотека залишатиметься необхідною і затребуваною.

Список використаних джерел

1. Про Національну програму правової освіти населення : Указ Президента України від 18.10.2001 р. : офіц. текст. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001> (дата звернення: 09.09.2021).
2. Бруй О. Бібліотеки в умовах пандемії COVID-19. Українська бібліотечна асоціація : [вебсайт]. Київ, 2020. 20 трав. URL: <https://ula.org.ua/news/4579-biblioteku-v-umovakh-pandemii-covid-19> (дата звернення: 09.09.2021).
3. Миськевич Т. Сучасна бібліотека як мультисервісний заклад. Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. Вип. 43. С. 57–69.

УДК 027.53(477.44):021.4-053.6

Інформаційно-просвітницька діяльність бібліотеки на прикладі реалізації проєкту «Молодь. Просвітництво. Бібліотека»

Ніжньовська Альона Анатоліївна,
*завідувачка сектору наукової інформації з питань культури і мистецтва
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

У статті досліджується один із нових напрямів інформаційної та соціокультурної діяльності бібліотеки з учнівською та студентською молоддю щодо запобігання ризикованої поведінки.

Ключові слова: *інформаційні потреби, молодь, ризикована поведінка, проєктна діяльність, соціокультурна діяльність.*

Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, маючи унікальні інтелектуально-інформаційні ресурси та значний досвід роботи з молоддю, націлені на її інтелектуальний, моральний, духовний розвиток, формування здорового способу життя та превенцію ризикованих поведінкових практик у молодіжному середовищі, в 2019 р. уклала Договір про співпрацю з Міжнародним благодійним фондом (МБФ) «Місія в Україну», який на початку 2017 р. відкрив свою філію у м. Вінниця. Діяльність фонду було презентовано у Вінницькому обласному молодіжному центрі «Квадрат».

За визначенням доктора педагогічних наук, завідувачки лабораторії соціальної педагогіки Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України Т. Ф. Алексеєнко «... ризикована поведінка – це тип соціальної поведінки, що сприймається як необдумані та нерозсудливі вчинки,

які здійснюються в особливих емоційних станах або внаслідок необізнаності чи недостатньої поінформованості відносно ризиків, що можуть її супроводжувати, і в результаті якої є ймовірність виникнення порушення здоров'я чи інших небезпек, як для того, хто так себе поводить, так і для його оточення» [1, с. 14].

У сучасній науковій літературі виокремлюють чотири групи факторів, що впливають на формування готовності молоді до ризикованої поведінки: рівень поінформованості; особистісно-психологічні; сімейні; соціокультурні [5, с. 135].

Низький рівень знань про наслідки ризикованої поведінки призводить до неправильного ставлення до ризикованих вчинків, сприяє нехтуванню ними, знижує шанс на своєчасне отримання допомоги та підтримки. Варто зауважити, що в цьому контексті існує широке поле діяльності для бібліотеки, яка є інформаційним, культурним і освітнім закладом. Ефективність її культурно-просвітницької діяльності – цілеспрямоване розширення зв'язків з іншими організаціями та установами, пов'язаними з вихованням молоді.

Сектор наукової інформації з питань культури і мистецтва бере участь у спільній реалізації однієї з найважливіших програм МБФ, а саме – проведення тематичних зустрічей зі старшокласниками, студентами міста на попередження ризикованої поведінки серед молоді. Основні цілі цієї програми передбачають:

- поінформувати молодь про негативні наслідки дошлюбних статевих стосунків та представити утримання як безпечний та здоровий спосіб поведінки, зокрема школярів;

- ознайомити молодих людей з інформацією про ХПСШ (хвороби, що передаються статевим шляхом), ВІЛ/СНІД та їх загрозу здоров'ю та навіть життю;

- надати відомості про негативні психологічні та фізичні наслідки алкогольної, наркотичної та інших видів залежностей;

- забезпечити молодь інформацією, яка допоможе їм у формуванні вмінь та навичок протистояння тискам, що штовхають до ризикованої поведінки;

- виховання у підлітків суспільних норм моралі у ставленні до протилежної статі.

Під час проведення занять, з метою залучення молоді до обласної книгозбірні, бібліотечні фахівці розповідають про її ресурси та послуги для задоволення різноманітних інформаційних потреб молоді, включаючи відпочинок і дозвілля та рекомендують добірки книг для прочитання. Заняття проводяться у формі бесіди, що є ефективним методом виховання та отримання інформації у процесі безпосереднього словесного спілкування. Завдання бесіди полягає в тому, що, по-перше, за допомогою цілеспрямованих і вміло поставлених запитань актуалізувати відомі учасникам знання, по-друге, досягти засвоєння ними нових знань шляхом самостійних обміркувань, узагальнень та інших розумових операцій. Одна з передумов ефективності бесіди – психологічний контакт зі співбесідником. Бесіда – діалогічна взаємодія, яка припускає реалізацію інформативної (передача і прийом інформації), регулятивно-комунікативної (вплив на поведінку учасників спілкування), афективно-комунікативної (вираження та передача емоцій і переживань) функцій спілкування. Під час проведення бесіди використовується відповідний наочний матеріал, що посилює її інформаційне наповнення [2].

Кожне заняття супроводжується анонімним анкетуванням учасників, причому спочатку до проведення бесіди та після неї з метою виявлення її впливу на зміну поглядів молоді. Перед заняттям його учасники відповідають на такі питання:

1. Про яку сім'ю Ви мрієте?
2. Від кого Ви вперше почули про секс?
3. Що ви знаєте про ВІЛ/СНІД?
4. Які інші захворювання, що передаються статевим шляхом, ви знаєте?
5. До яких наслідків може призвести «свобода сексу»?

Після проведеної бесіди молоді пропонують відповісти на такі питання:

1. Що особливо Вам запам'яталося з пройдених занять?
2. Як можна захистити себе від наслідків «свободи сексу»?
3. Якою буде Ваша відповідь людині, що буде спонукати Вас до «свободи сексу» чи іншої ризикованої поведінки (наркотики, алкоголь тощо)?
4. Як отримана інформація вплинула на Ваше життя? Після кожного заняття проводиться ретельний аналіз анкет. Доречно зауважити, що у переважної більшості респондентів переконання кардинально змінювалися. Наприклад на питання «Якою буде Ваша відповідь людині, що буде спонукати Вас до «свободи сексу» чи до іншої ризикованої поведінки?», звучать такі відповіді: «Ні, я вважаю що це не правильно», «Здоров'я важливіше!», «Не зараз», «Я відмовлю», «Негативна», «Не сьогодні», «У мене є своя особиста думка і не потрібно мене спонукати до того, чого я не хочу робити», «Не погоджусь ні за яких умов», «Відмова, тому що кожен має свою думку і ставлення до цього».

На питання «Як отримана інформація вплинула на Ваше життя?» учасники відповіли таким чином: «Зробила мене більш обізнаною», «Наслідки абортів», «Наштовхнула на серйозні роздуми», «Я лишилася при своїй думці, хоча деякі речі були новими та цікавими», «Я дізналася багато нової та цікавої інформації», «Буду більш відповідальний на рахунок планування дитини», «Багато поглядів все ж таки змінилися», «Я більш свідомо буду підходити до питання статевого життя», «Вся інформація була корисною», «Позитивно», «Дуже цінна інформація».

Загалом до участі у проєкті було залучено 646 учнів та студентів навчальних закладів міста, у форматі онлайн – 160. Серед постійних партнерів, з якими налагоджено плідну співпрацю, варто назвати такі навчальні заклади: Вінницький технічний ліцей, Технологічно-промисловий фаховий коледж Вінницького національного аграрного університету, Вінницький центр ПТО технологій та дизайну, Комунальний заклад (КЗ) «Навчально-виховний комплекс: ЗОШ І–ІІІ ст.-гімназія № 30 ім. Тараса Шевченка», КЗ «Гуманітарна гімназія № 1 ім. М. І. Пирогова» тощо. 384 молодих людини виявили бажання стати читачами бібліотеки. Інформація про заняття в межах проєкту аналізується, обробляється та узагальнюється на вебсайті і Фейсбук ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва та закладів освіти.

Творча і взаємовигідна співпраця бібліотеки та зазначених навчальних закладів активізувалася і поза межами даного проєкту. 2 березня 2021 р. у

читальній залі бібліотеки А. А. Ніжньовська, зав. сектору наукової інформації з питань культури і мистецтва, провела літературну годину «Твори Шевченка переживуть віки» для старшокласників Вінницького технічного ліцею у супроводі соціального педагога В. В. Щорса та вчительки української мови і літератури В. М. Крамар. Родзинками заходу стала презентація «Цікаві та маловідомі факти про Т. Г. Шевченка» (А. А. Ніжньовська) та виставка раритетних книг з фонду відділу рідкісних і цінних видань, зокрема прижиттєвого видання «Кобзаря» (І. М. Валігура). Старшокласники КЗ «Навчально-виховний комплекс: ЗОШ І–ІІІ ст.-гімназія № 30 ім. Тараса Шевченка» (соціальний педагог Л. А. Грицик) завітали до бібліотеки на екскурсію та стали читачами бібліотеки.

Наразі в Україні створюються Молодіжні простори в бібліотеках з метою соціалізації та самореалізації молоді, оскільки для виконання цих завдань книгозбірні мають усі відповідні ресурси, приміщення та дотичну сферу реалізації своєї діяльності, зокрема і для профілактики ризикованої поведінки в молодіжному середовищі. Українською бібліотечною асоціацією та Асоціацією молодіжних центрів України узагальнено досвід роботи та висвітлено успішні приклади організації таких центрів у Києві, Львові, Одесі, Луцьку, Запоріжжі [3]. Організація Молодіжних просторів на базі бібліотек у партнерстві з навчальними закладами, молодіжними громадськими організаціями та службами сприятиме всебічному розвитку особистості, інтелектуальному самовдосконаленню та гуманізації способу життя молодого покоління.

Список бібліографічних посилань

1. Алексєєнко Т. Ф., Кушнар'єв С. В. Ризикована поведінка : посібник. Вінниця : Планер, 2013. 172 с.
2. Лекція 6–7 Педагогічні методи у діяльності соціального педагога. URL: <https://bit.ly/3yIsadK>
3. Молодіжні простори в бібліотеках : затв. Президією УБА 01.11.2018 р. : метод. рек. / УБА, Асоц. молодіж. центрів України. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/375/Method.pdf> (дата звернення: 03.08.2021).
4. Петровська К. В. Проблема ризикованих поведінкових практик у молодіжному середовищі. Наук. зап. Бердян. держ. пед. ун-ту. Серія: Педагогічні науки. 2015. Вип. 1. С. 212–216. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzbdpufn_2015_1_37
5. Петровська К. Соціально-психологічні чинники ризикованої поведінки молоді. *Наук. вісн. Мелітопол. держ. пед. ун-ту. Серія: Педагогіка*. 2015. № 1. С. 134–138. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdpu_2015_1_24

УДК 027.022(477.44):379.8

Ми цікаві одне одному! Бібліотека – майданчик дозвілля

Іщук Людмила Сергіївна,
директор КЗ «Публічна бібліотека» Літинської селищної ради

У статті висвітлено форми і методи роботи КЗ «Публічна бібліотека» Літинської селищної ради з організації змістовного дозвілля мешканців смт Літин та користувачів.

Ключові слова: бібліотека, книга, читач, творча лабораторія, флешмоб, бібліотечний бульвар, брейн-ринг, онлайн-вікторина, еколого-просвітницька акція.

The article highlights the forms and methods in work of "Public Library" of Lityn village council on the organization of meaningful leisure of Lityn users.

Key words: library, book, reader, creative laboratory, flashmob, library boulevard, brain-ring, online quiz, ecological-educational action.

Бібліотека, книга, читач завжди були в пошані на теренах нашої країни.

Вони були і залишаються джерелом і пам'яттю народу, духовними скарбницями людства.

Важливим орієнтиром діяльності бібліотеки є читач нового покоління.

Так, наша Публічна бібліотека Літинської селищної ради, яка знаходиться обіч дороги, зустрічає своїх читачів на дбайливо доглянутому просторому дворі, що нагадує казковий крайчик землі, особливо в теплу пору року: соковита зелена порість – трава, квіти, соняшники...

А вишні які! Весною, як наречені у вінку, влітку – ягодами всміхаються... Затишно у дворі й абрикосам, і плакучій вербі. Росте шовковиця, бузок, жасмин, виноград, суниця, квіти різновидні: чорнобривці, мальви, конвалії, тюльпани, лілії, півонії, барвінок та інші.

Руками умільців у дворі публічної бібліотеки вдало змайстрована альтанка, хатинка на курячих ніжках з елементами зображення казкових персонажів – Баби Яги з мітлою, Івасика-Телесика та kota у червоних чоботях. На одній зі стін відображено уривок з казки «Колобок».

Облаштовано казкове озерце, криницю з «журавлем», вітряк, дерев'яний колобок, пеньки від зрізаних дерев, тиночки з лози, клумби, викладені з декоративних камінців.

Тут, у цьому гарному дворі, кожен може запричаститися і насолодитися красою рідної природи. Коли вранці сонце встає у вогнянім оранжі, у дворі стає неймовірно гарно – він ніби оживає: журавель на криниці символічно запрошує до смачної води, а верба, якій тихий вранішній вітер коси розчісує, запрошує під свій холодок. Кожній краплі свіжої роси сонце всміхається, співаючи її. Споглядаєш ту Божу красу і відчуваєш, що вона в душу проситься, мов дитя на руки.

А після літнього дощу, коли земля розімліла, розпашіла, мов хлібина, кожна квіточка у дворі до сонця тягне уста...

На цім подвір'ї саявом грають літні ранки. Денне сонце визолочує просторе подвір'я. А коли сп'янілий день ритми вповільнює і в обіймах заграви сонечко око закриває, у сні поринають усі казкові герої, до яких небо зірками сміється і котить яйце повного місяця, ніби доповнюючи казковість затишного двору...

Таку неймовірну красу бібліотечного двору, що нагадує райський куточок, злеліяли своїми невтомними умілими руками працівники бібліотеки.

На мальовничому подвір'ї публічної бібліотеки Літинської селищної ради у теплу пору року, під вербами та спілими вишнями, для читачів та спільно з читачами, проводиться багато культурно-просвітницьких, літературно-мистецьких творчих заходів, такі як:

Лабораторія сільських бібліотечних працівників.

На творчій лабораторії було проведено бібліотечний бульвар з використанням персонажів окремих творів українських письменників: Т. Шевченка, Л. Українки та інших.

Провели майстер-клас із приготування українського борщу зі сметаною та пампушками, який готували бібліотечні працівники. Частували гостей.

А ще була книжково-варенична гурманія – брейн-ринг.

Номінації: «Вареничний батальйон», «Вареники на всі смаки», «Вареничний патріотизм», «Сюрприз-вареник», «Наймолодші учасники», «Вареничні господині», «Вареник у піснях», «Кумасі», «Вареник у загадках та прислів'ях».

До Всеукраїнського дня бібліотек було організовано та проведено у дворі публічної бібліотеки театралізоване свято «Осінньо-гарбузова бібліорапсодія». Це свято гарбуза, гарбузової каші. У ньому брали участь усі бібліотечні працівники літинського краю.

Було кілька команд номінацій: Перегляд відеофільму з елементами гарбуза: «Гарбуз з мого городу», гумор, пісні, вірші: «Не простий я гарбуз», «Гарбузова сімейка».

Далі було представлення страв з гарбуза. До вподоби українцям гарбузові страви, якими частували всіх присутніх на святі.

Окрім гарбузової продукції бібліотечні працівники демонстрували вироби з гарбуза, різні декорації.

На прилеглий до публічної бібліотеки території до дня Літина було проведено цикл масових заходів:

1. Оформлено коментовану книжково-ілюстративну виставку «Древній отчий краю, літинська земля».

2. Зустріч із місцевими авторами, які писали про наше мальовниче містечко Літин (Зінаїда Сидорчук, Надія Шепченко, Наталія Граждан, Ігор Шуберт та інші).

3. Онлайн-вікторина «Мій Літин».

4. У виконанні ансамблю працівників публічної бібліотеки виконувалась пісня «Літинська земля» на сл. Х. Замоцного. Акомпанував І. Шуберт.

До дня Івана Купайла було оформлено виставки та викладки з народознавства, що висвітлюють традиції та звичаї найзагадковішого свята слов'ян – Івана Купайла. Демонструвались музичні слайди – презентація та відеопоказ святкового дійства на річці.

Відбулась також еколого-просвітницька акція. Демонстрація відеоролика – відеопрезентація книги з екологічної тематики Галини Ткачук «Книжка про

сміття». Творчий захід проведено працівниками дитячого відділу публічної бібліотеки.

До Всесвітнього дня бджілки проведено лялькову виставу для дітей «В гості до бджілки».

До Міжнародного дня друзів було оформлено на подвір'ї публічної бібліотеки книжково-ілюстративну коментовану виставку, де зібрані художні твори, що вчать дружити й цінувати друзів.

Проводилась також театралізована вистава про Бабу Ягу.

Відзначено Всесвітній день шоколаду. Читалася казка про шоколад. Була виставка книг про шоколад. Присутнім дарували шоколадки.

До дня української хустки у казковому дворі бібліотеки бібліотечні працівники приєднались до флешмобу «Зроби фото з хусткою».

Затишний, доглянутий двір публічної бібліотеки приваблює і завжди буде приваблювати до себе читачів, що цікавляться культурою, літературою, казкою, легендою, поезією, піснею, історією рідного літинського краю.

Читання повинно стати культурною звичкою, радісним заняттям, яке спроможне підняти духовний рівень сучасного читача.

Фонди наукових та публічних бібліотек: сучасні тенденції формування та актуалізація якісного складу

УДК 027.53(477.43):[025.2+025.7]/.9

Бібліотечний фонд: проблеми формування та збереження на сучасному етапі (з досвіду роботи Хмельницької ОУНБ)

Лавренчук Інна Олександрівна,

*завідувачка відділу формування, наукового опрацювання фондів
Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки*

У статті висвітлено актуальні питання з формування, зберігання та використання бібліотечних фондів відповідно до завдань бібліотеки та потреб користувачів.

Ключові слова: *бібліотечний фонд, поповнення фонду, формування фонду, облік фонду, упорядкування фонду, збереження фонду, очищення фонду.*

The article highlights topical issues related to the formation, storage and use of library collections according to the library's tasks and users' needs.

Key words: *library collection, addition to the collection, formation of the collection, registration of the collection, arrangement of the collection, preservation of the collection, cleaning of the collection.*

Формування бібліотечного фонду – це сукупність процесів комплектування, організації та вилучення творів друку й інших документів, один із основних бібліотечних циклів, що здійснюється згідно з установленими правилами, і складається з ряду менших за обсягом процесів, процедур і операцій.

Важливість кваліфікованого виконання кожного процесу, що становить зміст формування бібліотечного фонду, підкреслена в інструктивно-методичних документах, що регламентують діяльність бібліотек. Зазначається, що бібліотечні працівники зобов'язані дотримуватися існуючих правил обліку, зберігання та використання фондів бібліотек і несуть повну відповідальність за їх порушення. Згідно з визначенням, технологічний цикл створення бібліотечних фондів розпочинається з процесу комплектування, котре має на меті забезпечення повноти відбору і оперативного придбання творів друку та інших документів. Відібрані за бібліографічними посібниками та придбані в книготорговельних установах твори друку та інші документи потрібно привести в стан, придатний для їх використання користувачами, тобто прийняти, облікувати, технічно обробити, розмістити в приміщенні, яке відповідає певним нормам зберігання, розставити на полицях.

Саме процеси комплектування, організації та вилучення документів забезпечують виконання головної мети формування фонду – досягнення відповідності величини та складу бібліотечного фонду завданням бібліотеки і потребам її користувачів.

У бібліотечній статистиці фонд розглядається як сумарна кількість документів, які до нього входять, і вимірюється їх загальною чисельністю і вартістю. Бібліотечному фонду, окрім зовнішніх ознак, що дозволяють виділити його серед інших об'єктів, притаманна наявність інших властивостей, або внутрішніх ознак.

Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека – провідний інформаційний, просвітницький, культурний центр Хмельниччини, депозитарій краєзнавчих видань, одне з найбільших книгосховищ регіону, інформаційно-методичний та координаційний центр з питань бібліотекознавства і книгознавства для бібліотек усіх систем та відомств області. Загальний фонд ОУНБ складається з книг, брошур, періодичних видань, авторефератів, дисертацій, документів на електронних носіях. Ядром фонду є видання універсального змісту.

На 01.01.2021 р. фонд складає 605292 примірники документів, з них: навчальна література – 187857 примірників (11986 назв); наукова література – 106468 примірників (21835 назв).

Документи розподіляються наступним чином: 64,5 % – книги, 28,3% – журнали, 1,3% – газети, 0,3% інформаційні видання, 0,1 – карти, 3,3% – ноти, 1,9% – АУ, 0,6% – ел. вид.

Фонд бібліотеки є універсальним та багатогалузевим. Основну частину його становить навчальна та наукова література з питань педагогіки, психології, мовознавства, природничих наук, а також художня та технічна література.

Тип літератури	К-сть примірників	Відсоток від загальної кількості літератури
Суспільно-політична	171856	28,4 %
Художня література	156734	25,9 %
Науково-природнича	36065	6,0 %

Медична	29715	4,9 %
Мовознавство, літературознавство	51949	8,6 %
Мистецтво, спорт	59965	9,9 %
Технічна	72954	12,0 %
Сільськогосподарська	26054	4,3 %

Одним із головних бібліотечних процесів є формування бібліотечного фонду. Добре скомплектований та стабільно оновлюваний фонд – основа ефективності роботи бібліотеки Хмельницької ОУНБ.

Сучасний процес формування фонду – це впровадження постійнодіючої системи заходів, направлених на створення, планомірне поповнення, упорядкування сукупності документів відповідно до типу, мети і завдань бібліотеки, а також до потреб користувачів.

Щорічне поповнення фонду бібліотеки не є плановим і науково обґрунтованим. Тематико-типологічне планування формування фондів відійшло в минуле, відсутнє попереднє вивчення книжкового ринку та здійснення замовлень на запит користувача, адже немає стабільних джерел комплектування та планово виділених асигнувань, які б бібліотеки мали можливість використовувати впродовж року.

На формування бібліотечного фонду протягом року за кошти загального фонду бюджету розвитку та спеціального фонду було виділено 100,0 тис. грн, в тому числі 100,0 тис. грн – бюджетні кошти, з них:

97,2 тис. грн на передплату періодичних видань;

2,8 тис. грн на придбання літератури (2 %).

Крім того, бібліотекою отримано:

- За розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05 липня 2019 р. № 598-р «Про затвердження переліку книжкової продукції, що придбавається для поповнення бібліотечних фондів» отримано – 370 пр.;

- Місцевий обов'язковий примірник 407 пр.;

- Подарункові видання – 937 пр.;

- З обмінних фондів НБУ В. І. Вернадського, НБУ Ярослава Мудрого – 160 пр. (8,0 %);

- В межах обласної програми книговидавання – 109 примірників (5,5 %) відповідно до наказу управління культури, національностей, релігій та туризму – 3,3 тис. грн (0,8 %).

Усього протягом року у бібліотеку надійшло друкованих книг та електронних видань на суму 140,4 тис. грн.

У 2020 році обсяг бібліотечного фонду зменшився на 6353 примірники документів. Загалом, з одного боку, добре, що з фондів вилучаються морально застарілі та зношені видання, проте за незначної кількості нових надходжень, інформаційний потенціал фонду не зростає ні кількісно, ні якісно.

Упродовж року роботу з вилучення фондів від зайвих (фізично зношених, таких, що втратили актуальність, дублетних і т. п.) видань активізували майже всі відділи бібліотеки. Загалом протягом 2020 року списано 9608 примірників видань. Основна частина видань вилучається з фондів через фізичну

зношеність – 45,8 % та моральну застарілість – 15,2 %. Перший показник може свідчити про активне використання певної частини фонду, нестачу її кількості та у зв'язку з тим швидку її зношеність, а другий – про все ще переважаність фонду виданнями, які втратили актуальність.

Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека впродовж десятиліть проводить копітку роботу, спрямовану як на формування, так і зі збереження фонду, що, в свою чергу, дає змогу здійснювати повноцінне інформаційне забезпечення користувачів.

Зберігання бібліотечного фонду є однією з базових фундаментальних проблем вітчизняного і світового бібліотечного фондознавства, переважним напрямом практичної діяльності бібліотек. Робота зі зберігання бібліотечних фондів – це безперервний копіткий процес роботи, який починається з моменту надходження документів до бібліотеки і проходить шлях до його зберігання та використання. Оскільки у бібліотеці зібрано унікальні колекції, то потрібно вирішити проблеми і забезпечувати збереження і доступність фондів. Тому потрібно вдосконалювати та прискорювати процес оцифрування книжкових видань в електронну форму та об'єднувати їх у єдину інформаційну мережу. Також доцільно було б вирішити питання зі збереження бібліотечних фондів на державному рівні шляхом створення нової загальноукраїнської програми збереження і захисту фондів у рамках сучасного реформування бібліотечної справи.

Список використаних джерел

1. Бондаренко І. Сутність соціального чинника та його вплив на зберігання бібліотечних фондів. Вісн. кн. палати. 2003. №1. С. 24.
2. Гошанська І. С. Проблеми ефективного управління формуванням бібліотечного фонду / І. С. Гошанська // Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 50-річчю наукової б-ки Хмельниц. нац. ун-ту, 15–16 берез., 2012 р. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – С. 220–225.
3. Столяров Ю. Н. Защита библиотечного фонда : учеб. пособ. Москва : ФАИР-ПРЕСС, 2006. 503 с.
4. Столяров Ю. Н. Свойства библиотечного фонда / Ю. Н. Столяров // Научные и технические библиотеки. – 2014. – № 11. – С. 39–52.

УДК 027.53(477.44):090.1

**Нові колекції у фонді відділу зберігання бібліотечних фондів
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва**

Ружанська Валентина Петрівна,
*завідувачка відділу зберігання бібліотечних фондів
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

У статті представлено досвід роботи бібліотеки з формування бібліотечного фонду та розкрито багатогранність книжкових колекцій, подарованих бібліотеці.

Ключові слова: *ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, бібліотечний фонд, формування фонду, книжкові колекції.*

The article presents the experience of the library in the formation of the library fund and reveals the versatility of book collections donated to the library.

Keywords: *Vinnitsia Regional Universal Scientific Library named after K. A. Timiriazev, library fund, fund formation, book collections.*

Традиція дарування особистих книжкових колекцій до фондів Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва має давню історію, а це свідчить як про науковий потенціал книгозбірні, так і про її авторитет у громаді. Колекції є окрасою фонду, особливо, коли вони вміщують автографи письменників, інших відомих діячів науки, освіти, культури.

За період 2019–2021 рр. відділ зберігання бібліотечних фондів Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва отримав 4 колекції від відомих українських письменників.

Сформовані колекції: С. М. Травневої, М. П. Стрельбицького, Н. Ю. Гнатюк, М. К. Дмитренка.

Кожна з них має назву свого власника, розташовується компактно, має позначку про її приналежність, а також досліджується як відособлена пам'ятка.

Колекція книг **Травневої Світлани Миколаївни** (справжнє прізвище Єлисеєва) – поетеси, журналістки, учительки, членкині Національної спілки журналістів України, Спілки слов'янських письменників, створена на основі 59 книг, а також з книг самої поетеси таких як: «Із невідомості спішу» (1995), «В полумисках літа» (2018), «Ми – діти миру і добра» (2015), «Місяць Пречистої Діви» (2006), «Світло твоє у моєму вікні», «Ходить казка дивним лісом», яку вона передала Вінницькій ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. В колекції представлені книги з історії, журналістики, літературознавства та художньої літератури. Художні книги містять автографи таких відомих українських письменників: Леоніда Куцого, Лариси Колесник, Василя Кобця, Григорія Клочека, Олексія Заворотнього, Володимира Джеджули, Надії Бугай, Олексія Бойка, Віктора Мельника, Миколи Стасюка, Федора Присяжнюка та інші.

Подамо кілька фрагментів автографів, які характеризують ставлення їх авторів до Світлани Травневої «Світлані Травневій – з повагою й побажанням сумлінного янгола-охоронця Вам і Вашому слову» (Анатолій Бортняк), «Шановній Світлані Миколаївні на добру згадку з найкращими побажаннями і почуттями! Хай Вас не залишає муза творчості і здоров'я» (Василь Берко), «Світлані від автора. Скромний дарунок з осіннього саду» (Анатолій Подолинний), «Зичу добра» (Наталка Поклад), «Прекрасній людині, поетесі, вчительці і моїй дорогій подрузі Світлані Миколаївні від автора з побажанням здоров'я, снаги, друзів, творчості і сонячних днів!» (Фаїна Приймачик), «Світлані Єлисеєвій, соратнику по поетичному перу на добру згадку» (Дмитро Пічкур).

У колекції є книга Василя Папаїки «Над Бугом-рікою», де відповідальним редактором була Світлана Травнева, а в пісеннику з нотами «Сурми звитяги» висловлюють вдячність поетесі Світлані Травневій, голові координаційної ради ВКМО «Молода Подільська Січ» за допомогу в підготовці пісенника.

Світлана Миколаївна була упорядником альманаху «Стожари-Поділля» вип. 2 (2009), вип. 3 (2012), вип. 4 (2014).

Колекція книг **Стрельбицького Михайла Петровича** – українського поета, критика, літературознавця, члена Національної спілки письменників України, почесного члена Національної спілки журналістів України – створена на основі 102 книг, а також з книг самого письменника таких як: «Сторожовий вогонь» (1988), Кн. 2 «Під небом Коновалюка» (2004), яку він передав Вінницькій ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. В колекції представлені книги з питань літературознавства та художня література. Художні книги містять автографи таких відомих українських письменників: Івана Дзюби, Бориса Дерев'янка, Катерини Девдери, Анатолія Звірика, Василя Кобця, Володимира Красіленко, Віктора Мельника, Миколи Мартинюка, Дмитра Пилипчука, Людмили Таран та інших.

Найцікавіші з автографів: «Неосяжному і неповторному майстрові слова Михайлові Петровичу Стрельбицькому – на нові глибини і висоти» (Петро Перебийніс), «Михайлові Петровичу з глибокою повагою і вдячністю за відгуки на мої публікації, відгуки зацікавлені і послідовні» (Анатолій Подолинний), «Унікальному Михайлові Стрельбицькому, одному з героїв цієї книги!!! Через півроку чекаю твоїх спогадів про все, що тут не досказано! Слава Україні!» (Олекса Різників), «Михайлові Стрельбицькому – на щасливе життєве і творче довголіття» (Микола Федунець), «Вельмишановному Михайлові Петровичу на добро, світлу радість у родинні й творче здоров'я» (Андрій Гудима).

Михайло Петрович викладав українську літературу на кафедрі професора Василя Васильовича Фащенко Одеського держуніверситету ім. І. І. Мечникова (1975–1979), то в колекції є книга самого професора – літературознавця, літературного критика, дослідника новел «Із студій про новелу». У ній вперше і по-новому вивчаються питання теорії новели на Україні і принципи новелістичної композиції, її закони та особливості. «Михайлові Стрельбицькому не на згадку, а з почуттям спільності в майбутній дорозі. Щиро Ваш» (Василь Фащенко).

Колекція книг **Гнатюк Ніни Юхимівни** – української поетеси, члена Національної спілки письменників України – створена на основі 83 книг. Колекція представлена виданнями з літературознавства та художньої літератури. Художні книги містять автографи таких відомих українських письменників: Олександра Ярового, Людмили Яременко, Павла Щириці, Геннадія Щипківського, Лесі Степовички, Ганни Волошенюк, Олексія Кононенка, Інни Ковальчук, Анни Кіссо, Олександра Кавуненка, Василя Густі, Миколи Берези та інших.

У колекції є книги з дарчими написами відомих людей України: «Чарівній і талановитій Ніночці Гнатюк – з побажанням сонячних зустрічей з

гарними людьми» (Надія Гуменюк), «Вельмишановній поетесі, славній патріотці України добродійці Ніні Гнатюк від автора з щирою подякою за збірку поезій «Поміж небес і трав». Нехай Бог сонячно дає Вам діяльну любов до неньки України і хай Вам щастить в громадському й особистому житті» (Іван Завгородній), «Вельмишановній Ніні Юхимівні Гнатюк – на Світле Христове Воскресіння з побажанням радощів земних» (Юрій Кириченко), «Моїй любій Ніні Юхимівні – хай пісня живе в душі, а душа – в пісні» (Валентина Сторожук), «Ніно, тобі, сонечко, дарує своє Вечірнє сонце» (Віктор Терен), «Ніні Гнатюк – завжди захоплено! ... Життя коротке для щастя, але задовге для терпіння...» (Ніна Ткаченко), «Шановній п. Ніні Гнатюк – на щастя, на радість, на добру і щасливу долю» (Ольга Яворська), «Високоповажній Ніні Гнатюк, геніальній і невтомній Березині українського поетичного Слова – від автора переспіву – з любов'ю» (Тетяна Яковенко).

Колекція книг **Дмитренка Миколи Костянтиновича** – українського вченого – фольклориста, етнографа, літературознавця, письменника, журналіста, педагога, громадського діяча, видавця, члена Національної спілки письменників України, Національної спілки краєзнавців України – створена на основі 93 книг українською, російською мовами та 3-х книг іноземними. У колекції є книга «Подвижник», яка була видана до 60-річчя від дня народження М. К. Дмитренка. До колекції входять книги різної тематики, в основному, – це художня література, літературознавство, історія, мистецтво.

Особливий інтерес представляють: «Автобіографія. Вибрані листи (1910–1920)» (І. Айзеншток, 2003), «Жертовна кров» (Л. Капелюшний, 2004), «Спадщина українського танцю» (В. Авраменко, 2006), «Библейская симфония с ключем к еврейским и греческим словам» (1998), «Фольклорна традиція та авторське «Я»: поезія Василя Голобородька» (Ю. Шутенко, 2007), «Світло великої душі. Іван Лисенко у спогадах і матеріалах» (упоряд. В. Артеменко, 2010), «Хроніка з літописців стародавніх» (Ф. Софонович, 1992), «Літопис життя та творчості Лесі Українки» (М. О. Мороз, 1992) та інші.

На кожну книжкову колекцію в бібліотеці створено паспорт, де вказано такі дані: повна офіційна назва зібрання, хронологічні межі колекції, фондозасновник, дата формування основної частини колекції, сучасне місцезнаходження, кількісний склад колекції та коротка історична довідка про дане зібрання.

Робота зі створення колекцій та їх популяризація триватиме в ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва і надалі.

Література

Цимбалюк, П. І. Колекція книголюба Костянтина Кисельова у фондах Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва / П. І. Цимбалюк // Поділ. книжник. – альманах. Вип. 8 (2015) / уклад. Т. Р. Кароєва ; ред. С. В. Лавренюк ; відп. за вип. Л. Б. Сенік. – Вінниця. – 2019. – С. 66–76.

Обов'язковий примірник документів – важливе джерело поповнення фонду обласної наукової бібліотеки

Гуменюк Тетяна Францівна,
*завідувачка відділу формування фондів
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

У статті подано аналіз стану отримання Вінницькою ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва обов'язкового безоплатного примірника документів як важливого джерела поповнення бібліотечного фонду краєзнавчими ресурсами.

Ключові слова: бібліотека, обов'язковий примірник документів, суб'єкти видавничої діяльності Вінниччини.

The article presents an analysis of the state of receipt by the Vinnytsia Regional Universal Scientific Library named after K. A. Timiriazev obligatory free copy of documents as an important source of replenishment of the library fund with local lore resources.

Key words: library, obligatory copy of documents, subjects of publishing activity of Vinnytsia region.

Одним із джерел поточного комплектування фондів Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва є обов'язковий місцевий примірник документів. Надходженню документів сприяє Закон України «Про обов'язковий примірник документів» від 9 квітня 1999 року за № 595-XIV та Постанова Кабінету Міністрів від 10 травня 2002 р. № 608 «Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів». Обов'язковий примірник документів – одне з основних джерел комплектування та формування краєзнавчих фондів бібліотеки.

У прийнятому Законі чітко вказано, що обов'язковий безоплатний примірник видань, які виготовляються (в т. ч. публікуються) на відповідній території, надається бібліотекам виробниками документів незалежно від їх форми власності. В Законі навіть йдеться про те, що виробники документів зобов'язані компенсувати їх одержувачам витрати, пов'язані з придбанням документів, що не були ними доставлені як безоплатний обов'язковий примірник у встановленому законодавством України порядку.

Складно прослідкувати за повнотою та своєчасним доставлянням книжкової продукції, про друк якої не завжди є попередня інформація. Так, із понад 300 суб'єктів видавничої діяльності, які зареєстровані в обласному управлінні юстиції, лише 45 із них плідно співпрацюють з бібліотекою. Видавництва, які готують книги до друкування, звертаються до відділу формування фондів, а саме до провідних бібліотекарів сектору каталогізування та організації каталогів з наданням шифрів УДК та авторського знаку й уточнюють відповідні відомості, які необхідні для видання книжкової продукції.

Але повернемося у недалеку історію, що дасть змогу зрозуміти складники розвитку досліджуваного питання. Починаючи з 2005, вперше з обласного бюджету були виділені кошти на видання творів місцевих авторів,

що значно поживило діяльність вінницьких видавців. Ця програма діє й донині. Завдяки її реалізації обласна бібліотека та книгозбірні Вінниччини отримали не один десяток видань (це передбачено відповідним положенням).

Певним поштовхом до налагодження плідної співпраці обласної книгозбірні з видавництвами та видавничими організаціями Вінницької області став круглий стіл «Бібліотеки, автори, видавці в Рік української книги: регіональний аспект», де обговорювалися здобутки і проблеми книговидавничої справи в Україні, в тому числі на Вінниччині. Захід проходив у вересні 2007 року в рамках відзначення Року української книги, 100-літнього ювілею Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва та Всеукраїнського дня бібліотек.

У круглому столі взяли участь представники влади, у тому числі очільник управління з питань інформації та зв'язків з громадськістю облдержадміністрації, провідних видавництв та видавничих організацій, керівництво бібліотеки, інші відповідальні особи. Відбулася зацікавлена розмова, яка спонукала видавців до активізації надання обов'язкового примірника документів до ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. Організаторами круглого столу були відзначені найбільш дисципліновані у наданні бібліотеці безоплатного місцевого примірника документів видавництва і видавничі організації: «Книга-Вега», «Едельвейс», «Вінницька газета», ДП «Державна картографічна фабрика», «Консоль», «Універсум», «Мерк'юрі-Поділля» та інші.

Відповідальною за надходження цих видань упродовж останніх років була ветеран бібліотечної справи, головний бібліотекар з управління бібліотечним фондом (з липня 2007 і до жовтня 2019 рр. – фахівець I категорії) відділу формування бібліотечного фонду Л. Д. Чернецька.

Принагідно варто зауважити, що хоча з оголошенням 2007 року Роком української книги суттєвих зрушень у книговидавничій справі не відбулося, проте продовжували діяти державні програми, зокрема «Українська книга» та «Програма розвитку і функціонування української мови на 2004–2010 роки», завдяки яким фонд бібліотеки поповнювався кращими вітчизняними виданнями. «Тімірязєвка» отримала і перерозподілила серед книгозбірень області понад 610 назв книг. Загалом через обмінний фонд того року було передано бібліотекам понад 47,5 тис. видань. Фонд обласної бібліотеки збагатився майже на 600 назв обов'язкових місцевих примірників документів.

Видавнича справа краю не стоїть на місці, створюються нові суб'єкти видавничої діяльності, інші не витримують конкуренції і зникають. Налагодження ділових зв'язків із місцевими видавництвами та видавничими організаціями постійно в полі зору адміністрації та працівників відділу формування фондів, відповідальних за цей напрямок роботи. Плідні результати дали контакти з «Центр ДЗК» (колишня картографічна фабрика), обласною та міською друкарнею, ФОП Рогальська, ПП Балюк І. Б., видавництвами «Нілан-ЛТД», «Твори», «Едельвейс і К», «Мерк'юрі-Поділля», «Консоль», «Нова Книга», «Тезис», «Дім Химер» та інші. Але навіть прийняття законів не завжди забезпечує отримання бібліотекою усього репертуару видань, тому робота в цьому напрямку ще потребує значних

зусиль. Тісна співпраця фахівців бібліотеки з науковцями і письменниками області сприяє поповненню фондів авторськими подарунками видань.

Найбільш потужними видавцями на сьогодні залишаються – видавництво «Твори», «Нілан-ЛТД», «Нова Книга», ПП Балюк І. Б., «Мерк'юрі-Поділля» та «Консоль». Щорічно до бібліотеки доставляють більше 600 назв різних видів видань. За останні роки надійшли цікаві друки краєзнавчого характеру: В. О. Барабанцева «Тисячолітні П'ятничани: історичний нарис, Т. В. Дем'яненка «Архітектурно-парковий комплекс "Палац Грохольських-Можайських"», М. А. Смірнова «Браїлів: погляд крізь століття», О. Ю. Федоришина «Вінниця. Історія іншого часу»: історичний хроноскоп, «Земля Івана Богуна – Колиска Василя Стуса»: книга-альбом, (упорядник Н. Ю. Гнатюк та редактор В. П. Сторожук), альбом В. Є. Козюка «Хата під стріхою. Останній штрих минулого тисячоліття».

Наукові видання: С. Д. Гальчака «Словом і багнетом: журналісти Вінниччини у Другій світовій війні», І. П. Бабія «Томашпільський край: з давніх часів до наших днів. З історії Поділля та Придністров'я», «Топографічний опис Подільської губернії 1799 р. Вінницький, Ямпільський, Брацлавський повіти» (підготував видання Ю. В. Легун), Л. І. Семенко «Вінницький театр у свічаді історії (1910–1944)», Г. І. Денисика «Натурально-антропогенні ландшафти Поділля».

Літературно-художні: І. Волошенюка «Мій письменницький гербарій», О. Дмитрука «Позивний "Богомол"», В. Забаштанського «Свічкою слова» вірші та балади, Кобця В. Д. Вибрані твори у 12 томах; літературно-краєзнавчий збірник «Русалка Дністровая» упорядник М.Ф.Каменюк, романи М. О. Рябого «Коріння» та «Ще не вмерла Україна», О. Вітенко «Намалюю Україну», В. Крупки «Химерник», А. Зінченка «Роздоріжжя» та інші.

За період з 2016 по 2020 роки шляхом тісної співпраці з місцевими видавництвами до фондів ОУНБ надійшло 3481 обов'язкових примірників документів. Бібліотеці вдалося за допомогою надходжень обов'язкового місцевого примірника зібрати унікальні документи краєзнавчого характеру. Саме вони активно використовуються читачами, бо мають історичну, культурну та джерелознавчу цінність. Серед них книги Т. Р. Кароєвої «Вулиці Вінниці: з історії декомунізації», О. Ю. Федоришина «Історії Старого міста», «Вінниця у спогадах» у 3-х томах (укладач В. Колесник), «Вінниця – місто послідовників М. І. Пирогова» (упорядник О. А. Юрчишина), «Микола Леонтович. Повне зібрання хорової та педагогічної спадщини» А. Ф. Завальнюка.

Серед одержаних книг варто відзначити навчальні посібники вінницьких науковців, які отримали найвищий рейтинг у читачів. Це «Економічний розвиток сільськогосподарських підприємств: проблеми і перспективи» В. М. Кошельника; «Подільські Божичі. Посібник-хрестоматія із вивчення подільської поезії останньої третини ХХ – початку ХХІ ст.» укладач І. Зелененька; К. В. Мазура «Корпоративне управління та соціальна відповідальність», Г. І. Денисика «Антропогенне ландшафтознавство», В. С. Штифурака «Психологічна допомога: види, підходи та напрями», О. В. Мазура «Селекція та насінництво польових культур».

Тенденцію розвитку фондів визначає і регіональна періодика та часописи, надходження яких за назвами зростає щорічно. Особливим попитом користуються газети, які є повноцінним і важливим інформаційним ресурсом ОУНБ з питань політики, економіки та краєзнавства. На сьогодні бібліотека одержує газет обласного значення 24 назви та районного – 46. Їх доставка в даний час відбувається вчасно і в повному обсязі.

Цінується та часто використовується читачами літературно-художній журнал «Вінницький край», який на своїх сторінках друкує твори письменників та журналістів Вінниччини, найкращі зразки художньої вітчизняної та зарубіжної літератури; приділяє велику увагу краєзнавчим та мистецьким дослідженням; підтримує обдаровану творчу молодь; розповідає про роботу органів місцевого самоврядування та виконавчої влади області в соціальній, економічній, правовій, культурній, освітній, духовній та інших сферах. Видається один раз у квартал місцевим видавництвом «Твори».

Журналом «Вінницький край» у 2013 році заснована серія «Моя Вінниччина», яка передбачає «Створення літопису міст та сіл Вінниччини», в якій побачили світ численні видання, що поповнили фонди обласної наукової бібліотеки та книгозбірень області.

Позитивні результати дає співробітництво із закладами вищої освіти міста Вінниці, зокрема з Вінницьким національним технічним університетом, Вінницьким національним аграрним університетом, Вінницьким державним педагогічним університетом ім. М. Коцюбинського, Донецьким національним університетом імені Василя Стуса та Вінницьким фінансово-економічним університетом, які надають бібліотеці свої наукові збірники, автореферати дисертацій на здобуття наукового ступеня, наукові журнали та газети.

Підсумовуючи вищевикладене, варто відмітити, що обов'язковий безоплатний примірник документів, обсяги якого постійно збільшуються, є важливим джерелом поповнення бібліотечних фондів ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва краєзнавчими ресурсами. Окрім того, це свідчить про тенденцію до розвитку книговидавництва в регіоні. Надходження обов'язкового безоплатного примірника до ОУНБ залишається ефективним напрямом фондоутворення актуальною багатогалузевою літературою та розширення ядра краєзнавчої літератури і періодики. Затрудняє контроль за видавничим книжковим потоком відсутність в області книговидавничого бюлетеня, що вкрай необхідно для налагодження повноцінної й оперативної інформації про місцевий друк.

Література

1. Про обов'язковий примірник документів: Закон України № 595 – XIV від 9.04.1999 р. // Бібл. вісн. – 1999. – № 4. – С. 5–8.
2. Про порядок доставляння обов'язкового примірника документів: Постанова Кабінету Міністрів України № 608 від 10.05.2002 р. // Вісн. Кн. палати. – 2002. – № 5. – С. 4–5.
3. Буряк, С. Книговидавнича діяльність в Україні за підсумками 2019 року / С. Буряк // Вісн. Кн. палати. – 2020. – № 5. – С. 12–20.

4. Жигун, Т. Аналіз стану доставляння обов'язкових примірників видань України у 2019 році / Т. Жигун, Т. Устіннікова // Вісн. Кн. палати. – 2020. – № 5. – С. 20–26.

УДК 027.53(477.44):070”1917/1921”

Періодичні видання доби Української революції (1917–1921 рр.) та подальшого періоду (до 1941 р.) у фондах Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва

Огороднік Наталія Іванівна,
*бібліотекар I категорії сектору газетної періодики
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

У статті подано аналіз виходу українських періодичних видань в Україні та на території теперішньої Вінницької області у 1917–1921 рр. та в подальший період до 1941 року.

Ключові слова: *Українська революція 1917–1921 рр., Центральна Рада, Директорія, Гетьманат, Наддніпрянська Україна, Вінницька філія Українського національного Союзу, довоєнна доба, українська преса, сектор газетної періодики.*

The article analyzes the publication of Ukrainian periodicals in Ukraine and in the current Vinnytsia region in 1917–1921 and in the subsequent period up to 1941.

Key words: *Ukrainian revolution of 1917–1921, Central Rada, Directory, Hetmanate, Dnieper Ukraine, Vinnytsia branch of the Ukrainian National Union, pre-war period, Ukrainian press, newspaper periodical sector.*

Українська преса зароджувалась і розвивалась у дуже несприятливих історичних умовах, адже українські землі довгий час перебували в складі інших держав, а українська мова і українська культура зазнавали утисків і переслідувань з боку іноземної влади. Але, незважаючи на всі перешкоди і випробовування, розвивалась і прогресувала. Одним із важливих етапів розвитку української преси є період Української революції 1917–1921 рр., що дала поштовх для утвердження національної демократичної преси.

Мета цієї розвідки – дати інформацію про періодичні видання цього періоду, а також про газети довоєнної доби перебування Наддніпрянської України у складі СРСР 1921–1941 рр., що зберігаються у фондах Вінницької обласної універсальної бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва.

Національно-визвольні змагання українського народу 1917–1921 рр., хоч і ненадовго, але дали можливість українцям реалізувати своє право на самовизначення і створити свою вільну, незалежну державу, що в свою чергу сприяло відновленню й активному розвитку української демократичної преси. Протягом перших років революції кількість періодичних видань в Україні, насамперед тих, що виходили українською мовою, постійно збільшувалась. Цей процес, незважаючи на складні суспільно-політичні умови, був особливо

активним і бурхливим. Дослідник української преси Віталій Гандзюк зазначає, що лише на Поділлі видавалося більше 250 українських часописів, зокрема в Кам'янці-Подільському – майже 40, 64 % з них друкувалися українською мовою. Хоча підрахувати точну кількість тогочасних газет складно – вони виходили нерегулярно, протягом дуже короткого періоду і часто змінювали назви. До того ж часто змінювався характер часописів, адже влада на одній і тій же території могла переходити з однієї політичної сили до іншої кілька разів, відповідно підпорядковувала під себе зміст і цілі періодичних видань. Багато з них припиняли своє існування, або переїжджали в інше місце. Слід також відзначити, що в період державницьких змагань 1917–1921 рр. встановлювались і розпадались різні форми державотворення: спочатку Центральна Рада, потім на політичну арену вийшов уряд П. Скоропадського, який збанкрутував через лояльне ставлення до російської політики, йому на зміну прийшла Директорія. Преса ж на кожному з цих етапів відіграла свою важливу роль, але умови її функціонування були неоднаковими: Центральна Рада, наприклад, лояльно ставилася до будь-яких видань, Гетьманат обмежив свободу преси, свою специфіку мали умови існування преси і при Директорії.

Але саме в цей час відбувався розквіт видавничої справи в Україні. Існував великий запит на періодичні засоби інформації. Преса розходилась великими тиражами і задовольняла потреби як політичних сил в пропаганді своїх ідей, так і громадськість, інформуючи про події, що відбувались. Більшість із них, як уже зазначалось, видавались українською мовою. Сприяв цьому «закон про державну мову в УНР», прийнятий Директорією 1 січня 1919 року, за яким українська мова проголошувалась державною і обов'язковою до вжитку. Газети друкувались не тільки у великих регіональних центрах, але й у невеличких містечках, зокрема на території Вінниччини: в Ольгополі, Гайсині, Тульчині, Жмеринці, Ямполі, Хмільнику, Літині, Томашполі, Липовці, Немирові. За підрахунками того ж В. Гандзюка, тільки на Поділлі в період 1917–1921 рр. видавалося понад 118 місцевих газет. Тематика часописів цього періоду дуже різноманітна: суспільно-політичні видання, офіційні органи партійних, громадських, кооперативних організацій, безпартійні видання. Чимало було військових, фахових, наукових, художньо-літературних, клерикальних газет. Вони переважно містили відомості про конкретні факти загальнодержавного та місцевого життя, служили джерелом інформації про перебіг подій, зміни в суспільному житті країни. Свій друкований орган мали всі партійні організації, з'являються й урядові видання як от: «Вісті з Української Центральної Ради» (Київ, 1917), вісники окремих міністерств та інших урядових установ. Українська преса цього періоду стає дуже різноманітною щодо напрямків і змісту, відносно вільною у виборі тем публікацій та декларації поглядів. І хоча в часовому вимірі він був дуже коротким, але відіграв важливу роль у формуванні громадської позиції населення, піднесенні його освітнього і загальнокультурного рівня.

Центральні газети періоду Української революції зберігаються у фонді сектору газетної періодики. Це, насамперед, суспільно-політичні часописи, урядові, партійні видання, органи партійних організацій. Зокрема: газета «Вісті ВУЦВК» – («Вісті Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету» 1920–

1939 рр., «Вісник Української народної республіки» – 1919, «Известия ВЦИКСРКД и Харьковського губревкома» – 1920 р., «Комуніст» – 1919–1939 рр., «Народна воля» – 1918 р., «Республіканські вісті» – 1918, 1919 рр., «Україна» – 1919–1920 рр., «Українська ставка» – 1919 р., «Ставка» – 1918, 1919 рр., «Українське слово» – 1919 рр., «Українські вісті» – 1919 р. Збереглися, в основному, лише розрізнені номери за окремі роки або місяці цих газет. У більш повному обсязі у фонді представлені лише часописи «Вісти ВУЦВК» та «Комуніст». І це не випадково, адже подальші історичні події привели до остаточної перемоги більшовицької влади в Україні, і всі періодичні видання, що не прийняли більшовизму, особливо українські національні періоду УНР, не входили до списку таких, що мають обов'язково зберігатися. Проте навіть та невелика кількість газет Української народної республіки дає дуже цікаву інформацію про події, що відбувалися в цей період саме з позицій української національної ідеї і боротьби українців за свою державність.

Преса періоду визвольних змагань 1917–1921 рр. у фонді сектору газетної періодики представлена в основному виданнями часів Директорії УНР – найвищого органу державної влади відродженої Української Республіки, який діяв з 13 листопада 1918 по 10 листопада 1920 року.

Одне з цих видань – газета «Україна» – політичний, економічний літературний і науковий часопис. Газета спочатку видавалася в Києві, перший номер побачив світ 14 січня 1919 року. Її цілі і завдання редактори оприлюднили на першій шпальті, заявивши, що «Часопис стоїть на сторожі демократичної державности українського народу в тім глибокім переконанні, що тільки самостійна нікому невідлежна Українська держава може забезпечити своєму народові політичні й культурні права та економічний добробут» (*Україна, 1919, 16 січ., С. 1*). Газета висвітлювала бурхливі події, що відбувалися в Україні, «намагаючись обстоювати цілковиту толерантність в правах національних і професійних» (*Україна, 1919, 16 січ., С. 1*), запрошувала до співпраці відомих представників політичних та літературних сил, мала густу сітку власних дописувачів в Україні і за кордоном. На сторінках видання друкувалися закони УНР, як от «закон про землю», в якому констатовалося, що «Всі землі з їх водами, лісами, надземними і підземними природними багатствами стають добром Української Народної республіки» і користуватися цим добром мають всі громадяни УНР (*Україна, 1919, 16 січ., С. 1*); накази і розпорядження молодій республіці, висвітлювалась діяльність Уряду УНР, розміщувалися дописи, що розповідали про життя і проблеми громадян, зокрема селян, та про події, які відбувалися за кордоном. Чимало місця виділялось публікаціям, де розповідалось про завдання і цілі української демократичної держави, відмінність її прагнень від постулатів і намірів російських більшовиків, розкривалась зрадницька політика і поведінка більшовицької Росії щодо України, друкувались офіційні повідомлення Українського Генерального Штабу про військові дії в рубриці «Війна з Московщиною». На першій та останній сторінці розміщувалась інформація рекламного характеру, об'яви та оголошення про театральні прем'єри, вакансії, пропозиції підприємців. Своє існування часопис згодом продовжив у Вінниці, потім у Кам'янці-Подільському. У фонді сектору газетної періодики

зберігаються кілька номерів газети за січень 1919, майже всі номери за серпень-листопад 1919 року, окремі номери за травень-червень 1920 року.

Схожа за тематикою щоденна народна газета «Українське слово», яка теж видавалася в 1919 році у Кам'янці-Подільському і завданням своїм також вважала висвітлювати демократичні зміни в країні, роз'яснювати необхідність їх упровадження й захисту завоювань республіки. Газета знайомила із законами, наказами, розпорядженнями уряду, висвітлювала події, що відбувалися в Україні і за її межами. З її публікацій, наприклад, можна дізнатись, як в УНР намагались вирішити питання про пенсійне забезпечення працівників державних, земських і міських установ, ознайомившись з проектом пенсійного уставу (*Українське слово, 1919, 2 серп., С. 1.*) Також давала оперативний звіт Штабу Дієвої Армії, викривала звірства більшовиків, «сучасних бусурменів-комуністів», над селянами. У фонді бібліотеки зберігаються кілька номерів часопису за серпень 1919 року.

Газета «Вістник Української Народної Республіки», офіційний орган Директорії УНР та державної канцелярії, інформувала населення про роботу уряду УНР. Часопис складався з двох частин: урядової і неурядової. У першій частині друкувалися універсали, накази, закони і розпорядження Директорії, різних міністерств. Неурядова знайомила з подіями, що відбувалися в Україні і за її межами. В рубриці «Хроніка» подавалися різноманітні свіжі новини, що відбувалися в політичному, економічному житті та на фронтах, де молода республіка боролася за свій суверенітет. Зрідка друкувалися фейлетони, що більше схожі були на памфлети, головна їх тема – антибільшовицька політика. На останній сторінці розміщувались оголошення та об'яви. Видання утворено в січні 1918 року, на базі газети «Державний вістник». Виходила тричі на тиждень, спочатку в Києві, від лютого 1919 – у Вінниці, від червня 1919 – у Кам'янці-Подільському, видавалася до 31 жовтня 1919 року. У фонді сектору газетної періодики зберігаються примірники за липень-серпень 1919 року.

Щоденна газета «Республіканські вісти» також одне з видань, що друкувалися у Вінниці в той час, коли наше місто на досить складному, відповідальному етапі Української революції ставало столицею УНР, адже тут розміщувався її уряд. Газету видавала Вінницька філія Українського національного Союзу з 29 листопада 1918 року по 11 лютого 1919 року. Часопис розпочинався заклик-«шапкою» «Хай живе Українська Народна Республіка». Видання висвітлювало діяльність Директорії, друкувало її постанови і розпорядження, розповідало про політичну, ситуацію в Україні та за її межами, в рубриці «Хроніка» повідомляло про події місцевого характеру. Публікації часопису цікаві ще й тим, що дають інформацію про культурно-історичні пам'ятки Вінниці. Наприклад, у газеті за 17 січня 1919 року опубліковано статтю про організацію у Вінниці Подільського обласного музею в «Мурах», в якій зазначається важливість цієї події та зацікавленість нової влади в її здійсненні. Адже Директорія, коли приїхала у Вінницю, звернулася до Вінницької Управи з листом, у котрому зазначила, «що справа організації музею у Вінниці є дуже важна, бо багато пам'яток культури тепер завдяки революції гине та вивозиться заграницю». (*Республіканські вісти, 1919, 17 січ., С. 1.*) У фонді «Тімірязєвки» газета зберігається за грудень 1918 та за січень-лютий 1919

року.

Особливе місце в типологічній структурі української преси доби Директорії належить військовій періодиці. Видавалися центральні військові видання, як от газета «Ставка», її видавало інформаційне бюро армії УНР. Газета друкувалася спочатку в Києві, потім у Вінниці, у зв'язку з вимушеним переїздом сюди уряду УНР, під назвою «Українська ставка», тимчасово разом з газетою «Республіканські вісті». Перша сторінка, так як і «Республіканські вісті», відкривалася гаслом: «Хай живе Українська Народна Республіка». Окрім повідомлень військового характеру, на шпальтах газети знаходимо інформацію про події в Україні, наприклад про «відновлення нормального життя в тих місцях, де боротьба з гетьманцями лишила особливо великі сліди», чи про багатолюдні зібрання селян в Одеському повіті, «на яких радісно вітають нову владу і постановляють всіма силами підтримувати її» (*Ставка, 1919, 22 груд., С. 3.*), подаються закордонні новини, а також об'яви та оголошення і навіть вірші українських авторів «на теми дня». В секторі газетної періодики зберігаються окремі номери часопису за грудень 1918 та за січень-лютий 1919 року. У Вінниці також видавалася одна з перших військово-окружних газет «Козацька думка», що побачила світ 29 грудня 1919 року.

Збереглось у фонді бібліотеки і видання періоду Центральної Ради. Це газета «Народна Воля» – орган Центрального Комітету Української Селянської Спілки. Видавалася в Києві, потім у Житомирі з 4 травня 1917 року по 17 листопада 1919 року. Часопис намагався втілювати в життя гасло своїх засновників: «Нехай живе федеральна демократична республіка та автономна Україна», що означало, що газета підтримувала лінію Центральної Ради та стояла на федеральних позиціях і Україну бачила демократичною республікою в складі демократичної Росії. Згадуване гасло втратило свою актуальність, коли Київ захопили більшовики і закрили газету, після чого редакція часопису перемістилася до Житомира. Газета була затребуваною у селян, мала значну аудиторію і вплив на тогочасні політичні події, тому що на її шпальтах обговорювався головний лозунг селянської партії – «Земельна реформа». Її робили молоді люди, які прагнули творити нову гостру, полемічну, незалежну пресу європейського рівня. На сторінках часопису нерідко публікувався Михайло Грушевський. У секторі газетної періодики зберігається кілька номерів за квітень 1918 року та жовтень 1919 року.

Уже говорилося, що в період 1917–1921 рр. преса мала ознаки демократичної і розвивалась відносно вільно, без жорсткої цензури, хоча певні цензурні вимоги перед друкованими засобами інформації ставилися і Директорією, і, особливо, Гетьманатом, який запровадив військову цензуру. Від неї потерпали соціал-демократичні газети, але до більшовицьких видань Гетьманат був досить лояльним. Свої періодичні видання мали всі партії, їх у той час було 10, в тому числі і комуністична. В секторі газетної періодики саме більшовицькі видання цього періоду представлені більш повно, без суттєвих пропусків.

У листопаді 1918 року в Курську за вказівкою ЦК РКП(б) був утворений тимчасовий робітничо-селянський уряд України, місцем його перебування було визначено місто Суджа. Третього січня 1919 року радянське військо зайняло

Харків, куди перейшов і цей уряд. Він відмовився від визначеної Центральною радою назви – УНР, запровадив за аналогією з Росією назву – Українська Радянська Соціалістична Республіка і почав видавати свою газету, яка мала назву «Вісті ВУЦВК». («Вісті Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету»). До того, як газета стала органом тимчасового робітничо-селянського уряду, вона з грудня 1918 року, коли й була заснована, видавалася як орган Харківської ради робітничих депутатів. З березня по серпень 1919 року виходила щоденно в Києві як орган ВУЦВК Рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів і Виконкому Київської Ради робітничих депутатів. Друкувалася українською та російською мовами, пізніше – тільки українською. Після цього ще кілька раз змінювала свою дислокацію (в 1920 р. – знову в Харкові, з 1934 р., після перенесення столиці республіки, – в Києві), але завжди була рупором комуністичної партії, пропагувала її ідеї і політику. Коли стала офіційним органом радянської влади, публікувала декрети, накази та постанови уряду УРСР, звітувала про перемоги Радянської України на трудовому і культурному фронті, боролася з ворогами народу. З розвитком газети виходять додатки: «Література. Наука. Мистецтво» (пізніше мав назву «Культура і побут»), «Український правопис: дискусійний бюлетень», «Медицина і гігієна». Дописувачами газети у свій час були: Остап Вишня, Микола Чечель, Павло Лісовий, Микола Шаг. З 1923 по 1926 роки художником-ілюстратором працював Олександр Довженко. Плідним для газети був час, коли вона видавалася під редакцією Василя Еллана-Блакитного. У липні 1938 року газета стала називатися «Вісті Рад депутатів трудящих і селян», а в травні 1941 року була об'єднана з центральним органом партії – газетою «Комуніст». У фонді сектору газетної періодики часопис зберігається за 1920–1939 рр.

Газета «Комуніст», офіційний друкований орган Центрального комітету Комуністичної партії (більшовиків) України, теж розпочала своє існування у Харкові. Спочатку у червні-жовтні 1918 вийшло кілька номерів підпільно, а з січня по березень 1919 року газета виходила легально як орган ЦК КП(б)У та Харківського міського комітету КП(б)У. Недовгий період, в березні-серпні 1919 року, видавалася в Києві під двомовною назвою «Коммунист / Комуніст», як орган ЦК КП(б)У та Київського міського та губернського комітету КП(б)У, потім редакція часопису переїхала знову до Харкова, тодішньої столиці України, і видавалася там до 15 червня 1926 року російською мовою, а з 16 червня 1926 року по 23 червня 1934 року почала видаватися ще й українською. Після перенесення столиці України до Києва, редакцію часопису теж переведено в Київ. З початком німецько-радянської війни газета виходила до 11 вересня 1941 у Києві, потім підпільно – у Луганську (тоді Ворошиловоград). У лютому 1943 стала називатися «Радянська Україна», під такою назвою виходила до 1991 року як орган ЦККПУ, Верховної Ради і Ради Міністрів УРСР, а вже у незалежній Україні читач отримав всеукраїнський громадсько-політичний тижневик «Демократична Україна». Щодо тематики часопису, то вона зрозуміла із самої його назви – пропаганда комуністичної ідеології, боротьба з ворогами, а на пізнішому етапі – завдання партії перед радянським народом, який крокує до комунізму, і героїчна праця громадян на виконання цих рішень і завдань. Ця газета під усіма своїми назвами зберігається в секторі газетної періодики,

зокрема, під назвою «Комуніст» – з 1919 року по 1939 рік, «Радянська Україна» – 1944–1991 рр., «Демократична Україна» – з 1991 р.

У добу визвольних змагань 1917–1921 рр. поряд з центральною пресою особливо активно розвивалась і місцева. Деякі дослідники відзначають, що кількість місцевих газет, які, щоправда, іноді дуже швидко закривались і змінювались, в залежності від політичної ситуації, перевищувала число центральних.

У фондах Вінницької ОУУБ ім. К. А. Тімірязєва ці газети представлені у відділі краєзнавства. Це часописи, що видавалися у Вінниці, Кам'янці-Подільському, а також у невеличких містечках і селищах області. Видання різної тематики і політичних напрямків. Партійні, як от щоденна газета «Трудова громада» – орган місцевої організації УПСР (українська партія соціалістів-революціонерів). Видавалася в Кам'янці-Подільському в 1919 році, відображала інтереси українського селянства (зберігається за VI–XI 1919 р.). Громадсько-політичні літературні газети, як от щоденна двомовна газета (статті друкувалися російською й українською мовами) «Винницкая жизнь» (зберігається за IX–X 1919 р.). Видавці часопису намагалися подавати різнобічну інформацію про події, що відбувалися в Україні та поза її межами, подавали військові хроніки, висвітлювали культурне життя Вінниці, і навіть порушували екологічні проблеми, наприклад, про збереження лісів в Україні та масові їх вирубки з початком війни і особливо революції (*Винницкая жизнь, 1919, 2 окт., С. 1*). Подібну місію виконувала і суспільно-політична газета «Винницкая почта» (XII 1920 р.), тут, наприклад, знаходимо інформацію про смерть відомого вінницького архітектора Григорія Артинова (*Винницкая почта, 1919, 11 дек., С. 1*). Релігійні – орган Подільського духовенства і мирян «Голос Подольской церкви» (VII–XII 1918). Позиції незалежної Української Народної Республіки захищало і пропагувало видання Міністерства УНР «Селянська громада» – часопис селян, робітників і козаків. Видавався у Кам'янці-Подільському (VI–XI 1919 р.).

Ширше представлені більшовицькі видання. Як от газета «Вісти» – орган Губревкому Поділля та Губкому КП(б)У, яка виходила у Вінниці спочатку російською мовою, потім українською. На своїх сторінках запевняла, що мир робітникам і селянам може дати тільки Червона Армія, закликала селян нагодувати робітників – «виконати державну розкладку на хліб» (*Вісти, 1921, 4 берез., С. 1*). Зберігається у фонді сектору газетної періодики за жовтень-грудень 1920 року та за березень-квітень 1921 року. Чи «Бюлетень Вінницького Повітового Військово-революційного комітету», на сторінках якого в першому ж номері надруковано указ голови Вінницького Повітового ревкому, де повідомляється, що «лица, которые отказываются от приема Советских денег будут, подвергнуты высшей мере наказания – расстрелу», підприємці, які не відкриють свої лавки, «будут аресованы и преданы в распоряжения Чрезвычайной Комиссии» (*Бюлетень Вінницького Повітового Військово-революційного комітету, 1920, 30 верес., С. 1*), а у Вінниці «объявляется принудительный сбор обмундирования белья и обуви для нужд бойцов» (*Бюлетень Вінницького Повітового Військово-революційного комітету, 1920, 4 жовт., С. 1*). Ці рядки дуже красномовно говорять про поведінку більшовиків у

Вінниці. Пропаганда радянської влади – основне завдання й інших пробільшовицьких видань, наприклад, аналогічних губернським «Вістям» ревкомів, «Вістей» ревкомів містечок Вінницької губернії як от: «Вісті Гайсинського ревкому», «Вісті Жмеринського ревкому», «Вісті Могилів-Подільського ревкому» та інші. А також таких видань як: «Червона молодь» – орган Подільського Губерніального Комітету Комуністичної Спілки молоді України (VI–IX 1921), «Сільська біднота» – селянський орган Кам'янецького Комітету Комуністичної партії (більш.) України (V 1919 р., VII–IX 1920 р.), «Селянська біднота» – часопис Подільського Губерніального Комітету Комуністичної партії (більш.) (два номери за квітень 1920 року), «Часовой революции» – орган Политотдела Самарской Стрелковой Дивизии и Гайсинского Уездкома КП(б)У» (V 1920 р.), «Червона праця» – стінна часопись Могилів-Подільського районного відділу РАТАУ (VII 1921 р.), «Червоний шлях» – орган Радянської Правобережної (Півд. Зах.) залізниці (IV 1920 р.), «Червона Ямпільщина» – орган Ямпільського Повітового Партійного Комітету КП(б)У і Ямпільського Повітового Виконавчого Комітету Робітничо-Селянських та Червоноармійських Депутатів (VI 1921 р.), «Юный пролетарий» – орган комуністичного інтернаціоналу молоді (VII 1920 р.), «Красное знамя» – орган районного комітету більшовиків та інтернаціоналістів VIII армії Південно-Західного фронту, видавалася у Могилеві-Подільському з 7 жовтня до 11 грудня 1917 року. Органами партії більшовиків також були газети-провісники «Вінницької правди»: «Боротьба» – орган місцевого комітету РСДРП(б), перший номер вийшов 3 вересня 1917 року; її наступниця «Набат» виходила з 26 січня 1918 року; «Подольский коммунист» – орган губернського і вінницького міського комітетів КП(б)У, почала видаватися на початку 1919 року; «Вісти» – орган губкому КП(б)У та губревкому, виходила з січня 1920 року по 1923 рік; її продовжує, починаючи з квітня 1923 р., «Рабоче-крестьянская газета», через рік вона отримала назву «Червоний край». Усі ці часописи зберігаються в краєзнавчому відділі ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва.

Маємо у своїх фондах і незалежні місцеві періодичні видання, які намагалися об'єктивно, наскільки це було можливо в тих умовах, розповідати про події, що відбувалися в молодій Українській державі. Як от, «Життя Поділля» – незалежна, демократична газета, що «виходила щодня, крім днів після свят» в Кам'янці-Подільському в період Директорії. Розпочала своє існування 15 грудня 1918 року, видавалася до 10 травня 1919 року. В нашій бібліотеці зберігається за грудень 1918 року і січень-квітень 1919 року. Ініціатором видання була Подільська губернська народна управа, підтримувало газету місцеве товариство «Просвіта», відоме своєю культурно-освітньою діяльністю. Першим редактором часопису був відомий український літературознавець професор Леонід Білецький, секретарем – мистецтвознавець, архітектор і графік Володимир Січинський, короткий період редагував газету Михайло Грушевський, а обов'язки секретаря виконував відомий дослідник української преси Аркадій Животко. На першій шпальті подавався анонс тем, які висвітлювалися в черговому номері часопису. Наприклад, з газети за 26 грудня 1918 року можна дізнатись про склад Кабінету міністрів УНР, ознайомитись із розпорядженням про українську мову і виступом Михайла

Грушевського на селянському з'їзді. На першій та останніх сторінках газети друкувались різноманітні об'яви та оголошення, як політичного, так і економічного характеру. В 1919 році газета стала органом соціалістичного блоку, в якому провідна роль належала українській партії соціалістів-революціонерів. З приходом у Кам'янець-Подільський більшовиків, часопис перестав виходити.

Завдяки широкій політичній і культурно-просвітницькій роботі осередку вже згаданого товариства «Просвіта», у Вінниці в 1919 році було створено газету «Шлях». Завдання, що ставились перед її видавцями – популяризація ідей демократії та патріотизму, формування української свідомості, висвітлення національно-культурного життя Поділля. Часопис виходив щодня, перша сторінка відкривалася гаслом: «До зброї за волю, до праці для щастя», що повністю відповідало змісту і меті видання – виховувати патріота України, засобами друкованого слова боротися за вільну, незалежну українську державу. Публікації газети пропагували і роз'яснювали державницьку діяльність Директорії, викривали загарбницьку політику більшовиків, розповідали про жорстокий терор, який здійснювали московські комуністи на Вінниччині. Творці часопису пропагували культурно-мистецьке життя подолян, піднімали необхідність впровадження національної освіти, українізації шкіл, вважали, що лише вільна, розвинена особистість може побудувати демократичну державу нового типу, для чого необхідно реформувати систему освіти в Україні. Чимало місця відводилось військовій тематиці, адже УНР мала вирішувати дуже складні завдання в організації свого захисту від ворогів, у першу чергу від Росії: що від залишків царської армії Денікіна, так і від більшовицької агресії. «Пам'ятаймо, що армія обороняє землю і волю українського народу від царських посіпак Денікіна і кривавих комуністів» [6, с. 3]. Газета закликала до єдності і консолідації зусиль українців, аби відстояти своє право на незалежність. «Єднаймося» – це слово, з якого злізла червона фарба, повинно набрати яскравого жовто-блакитного кольору і закарбуватися як у кожному серці, так і на нашому прапорі», – зазначалося у газеті (Шлях, 1919, 5 верес., С. 1). Часопис, судячи зі змісту його публікацій, відіграв важливу роль у розвитку українства на Поділлі. «Шлях» започаткований у серпні 1919 року, проіснував до грудня цього ж року. У фонді краєзнавчого відділу зберігається за цей же період.

Загалом, якщо говорити про періодичні видання періоду 1917–1921 рр., то український історик Микола Білінський, вивчаючи пресу Поділля періоду визвольних змагань, дійшов висновку, що незважаючи на різноманітність і ідеологічну різношерстність, періодичні видання доби революції, мали й спільні риси. Це, насамперед, популяризація завдань та ідей партій, органами яких вони були, утвердження своєї влади; часті й детальні міркування у справах зовнішньої політики, мало інформації місцевого характеру, запальність у тоні та стилі, колегіальність у редагуванні і виданні.

Поразка української революції 1917–1921 рр. призвела до нового розчленування українських земель і до нових утисків української культури, преси зокрема. В УСРР були закриті всі націонал-демократичні, навіть соціалістичні, видання, що не прийняли більшовицького режиму. Так, за даними

Миколи Білінського у Вінниці від 1917 по 1922 рік виходило понад півсотні видань, а вже в 1924 – всього п'ять і всі вони підтримували Радянську владу та більшовицьку партію. У відділі літератури та інформації з питань краєзнавства зберігаються кілька газет цього періоду, як от: «Червоне село» (зберігається з липня 1921 р. по квітень 1924 р.) – виходила двічі на тиждень під гаслом «Нехай живе союз робітників і селян», пропагувала радянську владу і ленінську партію серед сільського населення; вже згадувана газета «Червоний край» – щоденна газета Подільського Губкому КП(б) й Губвиконкому (1924–1930); двохтижнева газета селянської молоді Поділля «Молоде село» – орган Подільського губерніяльного комітету КСМУ (випуск за 7 січня 1924 року); видання фінансово-економічного змісту «Бюллетень Винницької Товарної Биржи» (1923–1926). Поступово скорочується і кількість періодичних видань українською мовою, свої позиції завойовує й утверджує російськомовна преса. Хоча більшовицька влада, аби зберегти свій вплив на українців і нав'язати їм свою ідеологію, паралельно з російськомовними своїми партійними органами друкує їх українською мовою також. Такими виданнями були, вже згадувані, газети «Комуніст», «Вісті ВУЦВК», ряд місцевих газет. За даними окремих дослідників у 1922 році в Україні видавалося 56 україномовних більшовицьких періодичних видань.

Але треба сказати, що послаблення для української преси ще деякий час все-таки існувало, пов'язано це з періодом українізації 1923–1931 рр. Статті, що висвітлювали проблеми українців і української культури друкувалися в цей час у тій же урядовій газеті «Вісті ВУЦВК», яку до 1925 року редагував відомий український письменник Василь Еллан-Блакитний, під його ж керівництвом видавався додаток до «Вістей» «Література. Наука. Мистецтво», що пізніше мав назву «Культура і побут» (у фонді сектору газетної періодики зберігається за 1924–1928 рр.). Саме тут побачили світ памфлети Миколи Хвильового, в яких він підносив гасло «Геть від Москви». Видавалися в цей час також українські літературно-публіцистичні, громадсько-політичні, наукові, галузеві періодичні видання, але всі вони так чи інакше контролювалися партією більшовиків і покликані були популяризувати комуністичну ідеологію. У секторі газетної періодики, наприклад, можна дізнатись про політику компартії і радянського уряду в галузі культури з часопису «Літературна газета» (з 1962 року «Літературна Україна»), який під такою назвою зберігається у фонді СГП за окремі місяці з 1927 по 1939 рр. і вже зі згадуваної газети «Культура і побут»; про комуністичне виховання молоді – з газети «Комсомолец України» (з 1943 року – «Молодь України»), що зберігається за 1930–1939 рр. Про життя і завдання перед гегемоном революції – пролетаріатом цього періоду розповість «Робітнича газета» (зберігається за 1919 рік, окремі місяці 1930–1932 рр.). Взагалі, за відомостями «Радянського Книгаря», в 1932 р. в Радянській Україні видавалося 1126 газет, у тому числі: центральних – 30, обласних – 14, районних і міських – 382, багатотиражок (при підприємствах і колгоспах) – 700. Із загальної кількості 426 газет (без багатотиражок) українською мовою виходило 373, решта видавалися мовами національних меншин (російською, єврейською, німецькою, польською, болгарською, молдавською, татарською й грецькою).

Після 1931 року почалося згорання українізації і посилювався політичний терор, початок якому поклав процес над українською інтелігенцією, так званий Процес Спільки визволення України (1929–1930 рр.) – показова сфабрикована справа, яка викривала вигадану антирадянську організацію серед української наукової та церковної інтелігенції. Процес відбувся над 45 керівниками і головними діячами т. зв. Спільки визволення України у будівлі Столичного оперного театру у Харкові (від 9 березня до 19 квітня 1930 року). Його широко висвітлювали «Вісті ВУЦВК». Розстріли, концтабори, висилка за межі України – таким був результат суду для майже 350 українських культурних і релігійних діячів.

Така «нова» політика тепер уже радянської Росії щодо українців призвела до цілковитої уніфікації всієї преси, що друкувалася в УСРР. Саме в цей період майже всі газети остаточно політизувалися і стали органами партійних організацій та влади. Водночас поряд з центральними, з'явилося багато районних газет, фабрично-заводських багатотиражок, випускали свої газети колгоспи і радгоспи тощо. Тоді ж, у 1932 році, разом з утворенням Вінницької області видається газета «Більшовицька правда» (з 1944 року – «Вінницька правда», зараз – «Вінниччина») – орган вінницького обкому КП (б), облвиконкому та облпрофради. Практично, головна газета в області, з якої її мешканці мали дізнаватися про події в регіоні. Зберігається у СГП за всі роки свого існування під різними назвами, починаючи з 1917 року. В період 1930–1932 рр. були утворені і більшість районних газет Вінниччини, які теж виступали офіційними рупорами комуністичної ідеології (районні газети довоєнного періоду зберігаються у фондах Державного архіву Вінницької області). В першу чергу органами первинних партійних організацій були і фабрично-заводські, колгоспні газети-багатотиражки. Свої органи на всіх адміністративних рівнях видавала і молодіжна комуністична організація – Ленінська комуністична спілка молоді України. Така структура місцевих партійних періодичних видань мала місце по всій Радянській Україні. Разом з тим, кількість газет і їх тиражі зростали. У 1940 році видавалося 1120 назв газет, а їхній сукупний наклад становив 6 143 000 пр. Але яким би великим не було число газет і їх наклад у той час, це свідчить тільки про розвиток радянської більшовицької пропагандистської преси і аж ніяк не про національно-український її характер. Адже всі ці періодичні видання здебільшого були заповнені переможними публікаціями про соціалістичне будівництво, описами прикладів трудового героїзму та проявів любові народу до Й. В. Сталіна і до ВКП(б), засуджували і шельмували «ворогів народу».

Отже, ознайомившись з газетною періодикою періоду Української революції 1917–1921 рр. та пресою УРСР довоєнної доби 1921–1941 рр., що зберігається у фондах Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва, можна зробити висновок, що всі вище згадувані часописи, незважаючи на політичну заангажованість більшості з них, передають дух епохи, погляди, пріоритети різних верств населення та політичної еліти, їх ставлення до подій, лозунгів та ідей цього часу, і тому є цінним історичним фактографічним матеріалом для науковців, студентів і всіх, хто цікавиться історією України і свого краю.

Література

1. Білінський М., Співачевська Н., Кревецький І. Часописи Поділля : іст.-бібліогр. зб. з нагоди 150-ліття першої газ. на Україні та 10-ліття існування УРСР. Вінниця, 1927–1928. 146 с.
2. Гандзюк В. О. Ідеологічні та соціальні компоненти подільської газети «Шлях» (1919 р.) в контексті щоденної подачі інформації. Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Наукові записки. Серія: Історія : зб. наук. пр. Вінниця, 2010. Вип. 18. С. 212–224.
3. Гандзюк В. Часописи Поділля в процесі творення державницької ідеології українства (1917–1920 рр.) : монографія. Вінниця : ФОП Данилюк В. Г., 2009. 368 с.
4. Ігнатієнко В. Українська преса (1816–1923 рр.). URL: <http://litopys.org.ua/cultur/cult10.htm> (дата звернення: 18.08.2021).
5. Масловський М. Видання Вінницької «Просвіти». Тези доп. XIII Вінниц. обл. іст.-краєзн. конф. : (6 верес. 1994 р.). Вінниця, 1994. С. 58.
6. Наріжний С. Українська преса URL: <http://litopys.org.ua/cultur/cult10.htm>(дата звернення: 08.08.2021).
7. Періодична преса як історичне джерело. URL: https://pidruchniki.com/15931106/istoriya/periodichna_presa_istorichne_dzherelo. (дата звернення: 09.08.2021).

Красназавчі ресурси в цифровому суспільстві

УДК 027.53(477.44):[02+908]:655.59

Видавнича діяльність обласної наукової бібліотеки як відображення краєзнавчих, бібліотекознавчих та книгознавчих досліджень

Цимбалюк Поліна Іванівна,

*учений секретар Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва,
заслужений працівник культури України*

У статті подано аналіз стану видавничої діяльності Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва в XXI столітті, що є відображенням краєзнавчих, бібліотекознавчих та книгознавчих досліджень, її трансформації в епоху розвитку цифрових технологій.

Ключові слова: *бібліотека, видавнича діяльність, комп'ютерні програми, цифрові технології, інформаційні, інтелектуальні продукти, редакційно-видавнича група, вчена рада, верстання рукописів, дизайн, оригінал-макет.*

The article presents analysis of publishing Vinnytsia Regional Universal Scientific Library named. K. A. Timiryazev in the XXI century, which is a reflection of local lore, library and bibliographic research, its transformation in the era of digital technology.

Key words: library, publishing, computer programs, digital technologies, information, intellectual products, editorial and publishing group, academic council, manuscript layout, design, original layout.

У проєкті нової редакції Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», як і в чинній, видавничій діяльності окремою стрічкою у функціях обласних універсальних наукових бібліотек не передбачено. Проте, видавнича діяльність була і залишається одним із важливих складників наукової роботи обласної бібліотеки. Адже наукова бібліотека як сучасний науково-інформаційний та культурно-просвітницький центр, що забезпечує реалізацію потреб користувачів у отриманні найновішої інформації, має займатися науковими дослідженнями, створювати власні інтелектуальні продукти, в тому числі й видання.

Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва має значний досвід видавничої діяльності, який сягає 1909 року, коли було видано «Каталог книг Винницької городской библиотеки в память Н. В. Гоголя», який уміщував перелік біля 6 тис. книг, наявних на той час у бібліотеці. Проте дана стаття не передбачає екскурсу в історію книгозбірні, а ставить за мету показати основні тенденції розвитку видавничої діяльності книгозбірні у ХХІ столітті, її трансформацію у зв'язку з інтенсивним розвитком цифрових технологій.

Із запровадженням нових технологій підготовка рукописів до друку вимагає інших підходів, адже при збереженні встановлених методик, змінилися технологічні процеси, що дає змогу прискорити термін підготовки матеріалів, а це означає, що видавнича діяльність виходить на якісно новий рівень. Сучасне програмне забезпечення сприяє більш швидкому пошуку необхідних джерел та підготовці рукописів видань. Редагування здійснюється переважно з екрана, що дає змогу скоротити час, зекономити витратні матеріали (папір, фарбу для принтера тощо). Завдяки використанню спеціальних комп'ютерних програм спрощується і прискорюється процес верстки рукописів, створення дизайну та оригінал-макету.

Для удосконалення видавничої діяльності 2014 року в ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва була створена редакційно-видавнича група (далі – РВГ), в Положенні про яку сказано, що вона є колективним дорадчим органом, діяльність якого спрямована на своєчасну підготовку, редагування видань різних типів і видів та випуск їх у світ.

До складу РВГ входять провідні фахівці бібліотеки, в тому числі співробітники редакційно-видавничого сектору. Очолює групу з часу створення і донині заступник директора з наукової роботи та інформатизації Г. М. Слотюк. На засіданнях розглядаються плани видавничої діяльності та перелік видань на наступний рік, затверджується структура, змістове наповнення та стан готовності того чи іншого рукопису до друку, або представлення його на вебсайті бібліотеки.

Того ж року автором даної статті було розроблено «Шлях рукопису в ході підготовки до друку видань бібліотеки та визначення окремих процесів роботи, за які виконавці несуть відповідальність (згідно з посадовими інструкціями)» та додаток до нього «До уваги авторів та укладачів!»,

підготовлений провідним редактором бібліотеки. Ці регламентуючі документи були затверджені на засіданні РВГ. У «Шляху рукопису...» покроково прописаний процес підготовки видання, починаючи від збору відповідних матеріалів і аж до випуску видання (представлення на вебсайті) та його презентації.

Видавнича продукція бібліотеки репрезентує переважно результати краєзнавчих, бібліотекознавчих, книгознавчих наукових досліджень наших колег з відділів: краєзнавства; науково-методичного; наукової інформації та бібліографії; документів із гуманітарних, технічних та природничих наук; економіки і новітніх технологій; мистецтв; аграрних наук і виробництва тощо. Цілий пласт різнопланових наукових друків готують працівники відділу рідкісних і цінних видань, які здійснюють значні бібліографознавчі та книгознавчі дослідження раритетів із фонду бібліотеки.

Фахівці редакційно-видавничого сектору займаються науковим редагуванням, комп'ютерною версткою, обробкою фотоматеріалів, дизайном, коректурою рукопису, створенням оригінал-макету майбутнього видання.

Із 2012 року в бібліотеці діє вчена рада, до складу якої крім провідних фахівців нашого закладу входять відомі науковці міста – історики, літературознавці, громадські діячі. Тому найважливіші питання наукової та видавничої діяльності розглядаються на засіданнях цього дорадчого органу, зокрема: перелік розширених довідок до хронологічного довідника «Знаменні і пам'ятні дати Вінниччини ... року» (з 2021 р. – це видання готується лише в електронному варіанті), змістове наповнення книгознавчого альманаху «Подільський книжник» і, найважливіше, – рекомендація видань на розгляд обласної експертної ради тощо.

Зупинимось на видах видань, які готують фахівці обласної наукової бібліотеки.

Якщо розглядати видання за інформаційними ознаками – то бібліотека готує в основному текстові. З видів видань, що класифікуються за цільовим призначенням, – наукові, науково-популярні та довідкові видання; за аналітико-синтетичним переробленням інформації – інформаційні, бібліографічні (покажчики, збірники матеріалів), дайджести.

До наукових видань відносяться збірники матеріалів науково-практичних (у тому числі міжнародних) конференцій, з історії бібліотеки, друковані каталоги та альбоми з фонду відділу рідкісних і цінних видань.

Для ілюстрації вищевикладеного назву окремі видання останніх років – це монографія «Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва в контексті історії та інноваційному поступі сьогодення» (Віковому ювілею Бібліотеки присвячується) (Вінниця, 2008); бібліографічний покажчик «Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва: нові грані розвитку (2007–2016)» (До 110-ї річниці з часу заснування) (Вінниця, 2017). Раз на два роки, починаючи з 2008 року, на базі бібліотеки проводяться міжнародні науково-практичні конференції, за матеріалами яких готуються збірники (за 2008, 2010, 2012, 2020 рр.) вийшли друком, інші (за 2014, 2016, 2018 рр.) представлені лише в електронному вигляді на вебсайті бібліотеки. Найновіший збірник матеріалів, що побачив світ у друкованому вигляді, – «Усна історія: теорія і практика

досліджень на сучасному етапі»: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (Вінниця, 2021).

Із 2017 р. проходять науково-практичні конференції, присвячені Всеукраїнському дню бібліотек під загальною назвою «Бібліотека в умовах сучасності та конструювання майбутнього», матеріали яких представлені лише в електронному вигляді на сайті бібліотеки.

До видань наукового характеру можна віднести: «Litera scripta manet: каталог автографів на книгах відділу рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва» (Вінниця, 2016); каталог «Стародруки XVII ст. відділу рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва» (Вінниця, 2018) та інші. У процесі підготовки перебувають: альбом «50 автографів з відділу рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва», «Стародруки XVIII ст. відділу рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва» та інші.

Особливе місце серед наукових видань займає книгознавчий альманах «Подільський книжник». Це продовжуване видання, засноване Вінницькою ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва 2008 року, яке виходить друком з 2009 р., періодичність – один раз на рік. Альманах представлений у форматі збірника наукових статей та інформаційних матеріалів. Адресований фахівцям, пов'язаним із книгою і книжковою культурою – бібліотекарям, книгознавцям, історикам, краєзнавцям, бібліофілам, культурологам, а також широкому загалу шанувальників книги. До слова, аналогів серед обласних наукових бібліотек це видання не має. Ініціатором започаткування та незмінним укладачем альманаху є доктор історичних наук, провідний фахівець відділу рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва Т. Р. Кароєва. Альманах неодноразово ставав переможцем обласного конкурсу і побачив світ накладом 1 тис. пр. за 2008–2011 та 2016 рр. за кошти Вінницької обласної державної адміністрації та Вінницької обласної Ради. Загалом у друкованому вигляді побачили світ 11 випусків за 2009–2018 рр.

Через труднощі фінансового характеру вийшли об'єднаними (здвоєними) вип. 6 (2013) та 7 (2014) у 2015 р., вип. 8 (2015) та 9 (2016) у 2018 р., вип. 10 (2017) та 11 (2018) у 2020 р., які надруковані зусиллями засновника (ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва). Проте за кожним випуском збережений власний титульний аркуш, окрема пагінація та інші ознаки самостійного видання.

«Подільський книжник» репрезентує не лише доробок самої бібліотеки, але й книгозбірень Вінницької області та закордонних колег, дослідження яких стосуються книжкового життя Поділля.

До цієї категорії видань можна віднести і тематичні науково-допоміжні бібліографічні покажчики останніх років «Роки ідуть – пам'ять живе. Вінниччина у Другій світовій війні 1939–1945 рр.» (До 75-ї річниці звільнення Вінниччини від нацистських загарбників у Другій світовій війні) (Вінниця, 2019); «То пам'ять стоїть при свічі...» (до 85-х роковин Голодомору 1932–1933 рр.), «Вінниччина в контексті Української революції 1917–1921 років» (До 100-річчя подій Української революції), рукопис якого поданий на обласний конкурс.

У категорії довідкових видань 2003 року вийшов довідник «Вінниччина бібліотечна». Це своєрідний історичний путівник по бібліотечній мережі Вінниччини, приурочений до Року культури в Україні, Всеукраїнського дня бібліотек та 100-річчя ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва і присвячений талановитим працівникам книгозбірень краю. 2004 року провідними фахівцями бібліотеки було підготовлене і видане довідково-інформаційне видання, приурочене до 100-річчя ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва «Інформаційний ресурс бібліотеки. Інновації. Суспільство» (автор проєкту, керівник авторського колективу тодішній директор бібліотеки В. Ф. Циганюк). Дане видання – це перша спроба систематизованого аналітичного огляду інформаційного ресурсу головної книгозбірні Вінниччини, який включає документи на різних носіях інформації – традиційних, електронних, аудіовізуальних, а також довідково-пошуковий апарат. Краєзнавчий довідник-алігат (українською й англійською мовами) «Вінниччина туристична» побачив світ 2009 року. В ньому представлена інформація про найбільш привабливі туристичні куточки Вінниччини, археологічні, архітектурні, історичні, природні пам'ятки, народні традиції, звичаї, обряди, а також видатні постаті.

До числа продовжуваних довідкових видань відносяться: щорічний хронологічний довідник «Знаменні і пам'ятні дати Вінниччини», який готують фахівці відділу краєзнавства, і з часу започаткування якого нині виповнюється 60 років. З 2021 р. – виходить лише в електронному вигляді і представлений на вебсайті бібліотеки. Хронологічний довідник на 2019 рік також став переможцем конкурсу і виданий за кошти Вінницької обласної державної адміністрації та Вінницької обласної Ради накладом 200 пр. Ще одне продовжуване щорічне довідкове видання «Зведений каталог періодичних видань, передплачених бібліотеками м. Вінниці» (виконавці – відділ формування бібліотечних фондів (в останні роки лише електронні версії на вебсайті бібліотеки)).

Найбільший масив видань становлять бібліографічні, біобібліографічні покажчики та збірники матеріалів – персональні та тематичні. Персональні виходять у серіях «Наші видатні земляки», «Письменники Вінниччини», «Вчені нашого краю», «Творчі імена Вінниччини», «Діячі культури і мистецтв краю».

У серії «Наші видатні земляки» побачили світ біобібліографічні покажчики, присвячені ювілейним датам Василя Стуса (Героя України, лауреата Національної премії України ім. Тараса Шевченка); Павла Муравського (Героя України), Івана Філіповського (Героя Радянського Союзу), Михайла Грушевського (історика, державного діяча), Григорія Артинова (вінницького міського архітектора поч. ХХ ст.), письменників Петра Перебийноса (лауреата Національної премії України ім. Тараса Шевченка), Ніни Гнатюк, Ганни Чубач, Анатолія Подолинного, Василя Кобця, Леоніда Пастушенка, Анатолія Гарматюка, Тетяни Яковенко; прозаїка, краєзнавця, природоохоронця, члена Національних спілок письменників і журналістів України Михайла Вдовцова; культуролога, заслуженого працівника культури України Василя Циганюка. У цій же серії в електронному вигляді представлені покажчики, присвячені Герою України Анатолію Пачевському, композитору

Родіону Скалецькому, фольклористу Гнату Танцюрі, двічі Героям Соціалістичної праці – Прокопу Романенку, Пилипу Желюку (бібліографічний покажчик присвячений 100-річчю від дня його народження побачив світ 2004 р. у друкованому вигляді) та іншим.

Окремо варто сказати про біобібліографічний покажчик «Микола Леонтович – славетний український композитор» (Вінниця, 2017), приурочений до 140-річчя від дня народження митця, який на щорічному Всеукраїнському бібліотечному «Біографічному рейтингу», започаткованому Інститутом біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського з нагоди 100-річчя НБУВ та 25-річчя Інституту з метою підтримки видання і популяризації наукової біографічної продукції, в номінації «Біобібліографічний покажчик» визнаний переможцем. Окрім цього, він був відзначений як лідер відкритого голосування у спільноті «Українського біографічного товариства». Громада серед 40 видань Топ 10 віддала перевагу саме цьому виданню. Імена переможців оголосили під час підбиття підсумків Рейтингу на урочистій церемонії, яка відбулася 22 травня 2018 р. у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського.

Відзначено дипломом у Всеукраїнському бібліотечному біографічному рейтингу 2019 в номінації «Персональний покажчик» від Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та увійшло до десятки кращих видання «Родіон Скалецький – видатний культурний діяч Поділля».

У серії «Наші видатні земляки» вийшов також бібліографічний покажчик «Вінницький полковник Іван Богун – яскрава постать в історії Козаччини» (близько 1618–17.02.1664) (Вінниця, 2020), присвячений 400-річчю від дня народження відомого історичного і військового діяча. Принагідно варто зауважити, що це видання стало переможцем конкурсу і видано за кошти Вінницької облдержадміністрації та Вінницької обласної Ради накладом 200 пр.

Низка бібліографічних покажчиків вийшли в серії «Письменники Вінниччини» і присвячені ювілеям письменників-земляків – Анатолія Бортняка, Валентини Сторожук, Миколи Рябого, Івана Волошенюка, Михайла Каменюка, Вадима Вітковського та інших.

У серії «Вчені нашого краю» побачив світ збірник матеріалів «Історик, педагог, краєзнавець Анатолій Кононович Лисий» (До 75-річчя від дня народження) (Вінниця, 2019).

«Творчі імена Вінниччини» – ця серія започаткована 2010 року, в якій вийшла низка видань, присвячених нашим талановитим землякам – письменникам, журналістам, краєзнавцям – Світлані Травневій, Валентині Козак, Фаїні Приймачик. Нещодавно побачив світ бібліографічний покажчик «Український літератор, журналіст, краєзнавець Анатолій Гончар» (До 80-річчя від дня народження) (Вінниця, 2021).

Серія «Діячі культури і мистецтв краю» започаткована 2012 року випуском збірника матеріалів «Відданий бібліотечній справі» (До 75-річчя від дня народження Андрія Йосиповича Лучка – бібліотекознавця, колишнього директора Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, заслуженого працівника культури України (13.12.1937–03.02.2009) (Вінниця, 2012). У подальшому були

видання, присвячені заслуженим працівникам культури України Наталії Морозовій, Тетяні Цвігун, Анатолію Левицькому, заслуженій артистці України Марії Скрипник. 2018 року побачив світ збірник матеріалів, присвячений 60-річчю від дня народження заслуженого (нині – народного) артиста України Станіслава Городинського.

У перспективі – підготовка довідника, присвяченого бібліотечним працівникам Вінниччини, які удостоєні почесного звання «Заслужений працівник культури України».

Слід також згадати, що в результаті пошукової роботи фахівців бібліотеки, створено цілу бібліографічну шевченкіану – вийшло вже три бібліографічні покажчики, присвячені зв'язкам Великого Кобзаря з нашим краєм. Найповніший науково-допоміжний посібник, приурочений 200-річчю від дня народження поета, в рамках Року Тараса Шевченка в Україні – «Т. Г. Шевченко і Вінниччина». Покажчик вийшов накладом 1 тис. пр. за сприяння Вінницької облдержадміністрації та Вінницької обласної Ради.

У 20–30 роки минулого століття у Східному Поділлі зародився і почав бурхливо розвиватися краєзнавчий рух. Значну роль у цьому процесі відіграв Кабінет виучування Поділля, створений при Вінницькій філії Всенародної бібліотеки України, що діяла при Всеукраїнській Академії Наук. Як відомо, у 1930 р., після ліквідації Вінницької філії, фонд, у тому числі видання Кабінету виучування Поділля, був переданий до фонду Вінницької округової Центральної бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва (нині – ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва). Спільно з науковцями ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського фахівці бібліотеки здійснили наукове дослідження, на основі якого підготували бібліографічний покажчик «Кабінет виучування Поділля – яскрава сторінка краєзнавчого руху на Вінниччині» (1924–1930).

Інформаційно-методичні та аналітичні матеріали представлені виданнями: Статистичний експрес «Бібліотеки Вінниччини ... рр.» – це корпоративна праця провідних книгозбірень області. Акумулює та здійснює аналітичний порівняльний огляд за звітний та попередній роки науково-методичний відділ обласної наукової бібліотеки; щомісячні дайджести «Хроніка культурного життя Вінниччини», «Актуально про культуру», підготовкою і випуском яких займається сектор наукової інформації з питань культури і мистецтва; бюлетень ГО «Асоціація бібліотек Вінниччини» «Наші новини» (з 2016 р. припинено випуск, вийшли 2 випуски в електронному вигляді), рекламні матеріали, які готують, переважно, фахівці відділу маркетингу, реклами та соціокультурної діяльності.

Переважає більшість названих видань вийшли друком, але чимало, що готуються щорічно, представлені лише в електронному вигляді. У той же час, усі видання, в тому числі ті, що мають друкований еквівалент і побачили світ у кінці 1990-х та в 2000-х рр., представлені на вебсайті бібліотеки.

На завершення можна зробити висновок, що видавнича діяльність обласної наукової бібліотеки має перспективу, фахівці удосконалюють зміст, узагальнюють найважливіші результати фундаментальних і прикладних досліджень, шукають нові формати підготовки матеріалів.

А представлення видань у електронному вигляді дає можливість завдяки сучасним інформаційно-комунікаційним мережам наблизити найбагатші бібліотечні фонди та власні інформаційні продукти бібліотеки до користувачів.

Використана література

1. Воскобойнікова-Гузева, О. В. Науково-видавнича діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: основні напрями останнього п'ятиріччя [Текст] / О. В. Воскобойнікова-Гузева, Г. І. Ковальчук // Наука України у світовому інформаційному просторі : збірник / НАН України. – Київ, 2015. – Вип. 11. – С. 120–133. – Бібліогр. в кінці ст.
2. Дубас, Т. Видавнича діяльність як важлива складова науково-дослідної роботи НБУВ (2005–2010) [Текст] / Тетяна Дубас // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2011. – Вип. 32. – С. 377–384. – Бібліогр. в кінці ст.
3. Дубас, Т. Видавнича діяльність наукових бібліотек у сучасному інформаційному середовищі: тенденції розвитку / Тетяна Дубас // Наук. пр. Нац. б-ки України імені В. І. Вернадського : зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2014. – Вип. 39. – С. 340–350. – Бібліогр. в кінці ст.
4. Рудько, І. Видавнича діяльність Чернівецької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Михайла Івасюка / Іванна Рудько // Бібл. форум: історія, теорія і практика. – 2018. – № 1. – С. 50–52.
5. Тимошик, М. Книга для автора, редактора, видавця : практич. посіб. – Київ, Наша культура і наука, 2005. – 560 с. – (Серія «Бібліотека видавця, редактора, автора»).
6. Кароєва, Т. Р. Подільський книжник [Електронний ресурс] // УБЕ : Фахові видання з питань бібліотечної справи. – Режим доступу: <https://ube.nlu.org.ua/article/> (дата звернення: 10.06.2021). – Назва з екрана.

УДК 027.53(477.44):811.161.2'272]:655.59

Популяризація українського слова на сторінках видань Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва

Лавренюк Світлана Василівна,

*провідний редактор редакційно-видавничого сектору
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

У статті охарактеризовано видавничу діяльність обласної книгозбірні, спрямовану на популяризацію українського слова.

Ключові слова: *українська мова, наукова бібліотека, бібліографія, серії видань, видавнича діяльність, бібліографічний покажчик.*

The article describes the publishing activity of the regional book collection aimed at popularizing the Ukrainian word.

Key words: *Ukrainian language, scientific library, bibliography, series of publications, publishing activity, bibliographic index.*

І що є у нас мова, і що українська вона,
Без якої наш край – територія, а не Україна.

Віктор Баранов,
*український письменник, голова НСПУ (2011–2014),
багаторічний редактор журналу «Київ»*

Питання популяризації української мови вже кілька століть залишається актуальним. І хоч нещодавно наша країна вже відзначила 30-річчя незалежності, ми спостерігаємо, що державна мова в Україні ще й досі має потребу в захисті та підтримці. Звісно, з кожним роком, з кожним новим кроком влади, спрямованим на утвердження української мови на всій території України, вона розвивається й міцніє. Відрадно, що в 2019 році набув чинності Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», з яким узгоджується схвалена Стратегія популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова – успішна держава». Проте не варто забувати, що нашу мову чи не найбільше пригнічували й викорінювали (за всю історію було чимало офіційних актів і циркулярів щодо обмеження її існування або взагалі знищення). Пригадаймо, наприклад, акт про заборону української графіки, ухвалений російським імператором Олександром II, за яким українські тексти, навіть дозволені цензурою, потрібно було друкувати, використовуючи російську абетку. Ми усвідомлюємо, що українська мова в Україні є надзвичайно важливою, адже саме мова є головною ознакою національної ідентичності. Наразі проблема її розвитку та збереження звучить доволі гостро, і роль книгозбірні в цьому є надзвичайно вагомою. Бібліотеки дотримуються ставлення до державної мови як такої, що допомагає в спілкуванні людини з державою, здійсненні й забезпеченні громадянських прав.

За словами видатного українського мовознавця, пристрасного поборника українського слова Олександра Пономарева: «Мова, як відомо, не лише засіб спілкування, а й спосіб відтворення в свідомості народу явищ навколишньої дійсності... Ми мусимо знати й любити українську мову, говорити нею так, аби всім, хто її слухає, захотілося навчатися нашої мови й користуватися її скарбами». Діяльність нашої книгозбірні спрямована саме на те, щоб за допомогою книги формувати в користувачів національну свідомість, виховувати патріотизм, прищеплювати любов до рідної країни. Однією з форм популяризації українського слова в нашому закладі є видавнича діяльність.

Зв'язок з українською мовою формується в людини через любов до країни, вивчення її історії, вшанування національних традицій, читання українських книг. На сторінках видань, які щороку готують фахівці бібліотеки, досить яскраво представлено як важливі історичні дати та події нашої держави, так і особистості видатних українців, які своїм життям і творчістю завоювали всесвітнє визнання й прославили нашу країну, її народ, мову.

Уже понад десятиліття виходить друком щорічник «Подільський книжник», який радує своїх читачів цікавими розвідками. Головний напрям публікацій видання – книжкова культура Поділля в найрізноманітніших проявах. Наскрізною темою фактично всіх випусків альманаху є висвітлення

маловідомих сторінок книжкової сфери, що, зокрема, розкривають історичне минуле української мови. Наприклад, у статті «Бібліотека Вінницького товариства “Просвіта” (1917–1923)» (вип. 2 (2009 р.)) представлено інформацію про роботу книгозбірні, яка взяла на себе місію організатора і популяризатора відродження духовних засад, української мови та культури. Наголошено на тому, що завдяки «просвітянському» книжковому фонду вінничани дістали чудову можливість доторкнутися до унікальної колекції історичної україніки та чи не вперше змогли відкрити для себе розмаїття українського друкованого слова. Розділ «Сторінками архівних документів» (вип. 3 (2010 р.)) розкриває унікальні свідчення цензури книг на Поділлі не лише в 10-х, але й на початку 20-х років ХХ століття. Характерно, що українська книжка займала провідне місце в спеціальних «чорних списках». У них опинилися твори М. Грушевського, Д. Яворницького та ін. Навіть за умов політики декларованої українізації цензурний тиск на українську літературу був досить відчутний.

Рубрика «Екологія книжкової культури» (вип. 6 (2013)) знайомить читачів з історією переслідувань видань творів Т. Г. Шевченка (за матеріалами Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва), а стаття з розділу «Книжкова полиця» про «Словарь української мови» Б. Д. Грінченка розповідає про вагоме значення цього видання для кожного, хто працює з українською мовою. Актуальність ідей М. Драгоманова, викладених у книзі «Чудацькі думки про українську національну справу», представлена в публіцистичних роздумах науковця П. Слотюка (вип. 8 (2015)). У статті, зокрема, наголошено на важливості української мови у державотворчих процесах.

Важливою для розуміння походження та значення назви нашої країни є розвідка про перше видання в Наддніпрянській Україні книги Б. О. Барвінського «Звідки пішло ім'я “Україна”?» (Вінниця, 1917). У часописі висвітлено друк матеріалів для скликання Українських Установчих зборів, щоб легітимізувати владу Центральної Ради. Сюди ж увійшла стаття, яка показує роль книги для формування національного світогляду українського населення під час революційних подій (вип. 10 (2017)).

Серед публікацій збірника яскраво вирізняються нариси про курс лекцій «Українська культура», читаний в Українському народному університеті (Київ), та бібліографічний покажчик «Українська мова» І. І. Огієнка, що побачили світ понад сто років тому (вип. 11 (2018)). Як активний популяризатор та послідовний поборник громадського статусу української мови, Іван Огієнко все своє свідоме життя приділяв увагу проблемі збереження та становлення української мови. Бібліографічний покажчик автор підготував з надією, що він допоможе тим, хто бажає вчитися рідної мови не тільки з шкільних граматик, а й зі спеціальних філологічних праць. Примірники книг зберігаються у фонді Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва і є сьогодні бібліографічною рідкістю й неоціненною джерельною базою для вивчення української мови та її історії.

Окремою вагомою сторінкою видавничої історії книгозбірні, яка популяризує українське слово, є низка бібліографічних покажчиків.

Українська мова ототожнюється українцями з Шевченковим словом, «Кобзарем». Фахівці бібліотеки зробили свій внесок у шевченкіану й уклали бібліографічний покажчик «Т. Г. Шевченко і Вінниччина», присвячений 200-річчю від дня народження Кобзаря. Це своєрідний посібник з літературного краєзнавства, що розповідає про зв'язки великого українського поета, художника і мислителя з нашим краєм та вшанування його пам'яті на Вінниччині. Видання вміщує понад 2000 позицій, матеріали яких розподілено за розділами: «Поділля у творчості Т. Шевченка», «Життя і творчість Т. Шевченка, пов'язані з Вінниччиною», «Вшанування пам'яті Т. Шевченка на Вінниччині», додатком подано розділ «Наші земляки – лауреати Національної премії України імені Тараса Шевченка».

Михайло Сергійович Грушевський – видатний український державний та політичний діяч, один із лідерів українського національного руху, вчений світового рівня, організатор української науки, письменник, літературознавець. Окремими моментами свого життя та діяльності М. С. Грушевський пов'язаний з Вінниччиною, зокрема з селом Сестринівка. У своїх історичних працях він неодноразово згадував населені пункти нашого краю, підтримував зв'язки з однодумцями-подолянами. Учений присвятив свої публікації українській мові й українській школі, досліджував походження українства та напрям його шляху. До 150-річчя від дня народження великого українця фахівці бібліотеки підготували бібліографічний покажчик «Михайло Грушевський і Вінниччина (29.09.1866–24.11.1934)». Видання є першою спробою систематизувати матеріали про різноаспектні зв'язки М. С. Грушевського з нашим краєм.

Для ознайомлення читачів з багатогранною творчістю наших краян у бібліотеці виходять видання в серіях: «Наші видатні земляки», «Письменники Вінниччини», «Вчені нашого краю», «Творчі імена Вінниччини», «Діячі культури і мистецтв краю».

Серія «Наші видатні земляки» щедра на видання важливі й унікальні. Особливим є покажчик «Постать Василя Стуса над плином часу» (2008). Це одне з перших фундаментальних видань, де узагальнено друкований творчий доробок нашого земляка, талановитого українського поета 20 століття, пристрасного патріота, правозахисника, Героя України. Тут висвітлено його життєвий і творчий шлях, спогади про нього, вшанування пам'яті в Україні, зокрема на Вінниччині, Донеччині. У розділі «Твори Василя Стуса», а саме в підрозділі «Поезії, статті, надруковані в окремих виданнях, часописах», упорядники подали в більшості бібліографічних записів повний перелік опублікованих матеріалів, оскільки завдяки цьому можна простежити шлях його поетичної творчості до читачів та показати великий потенціал для подальшого її розкриття в цих джерелах. У вступному слові до видання відома поетеса Ніна Гнатюк пише, що «Василь Стус належить до тієї славної плеяди імен, без яких важко уявити досягнення української літератури 20 століття».

У цій серії також вийшов друком біобібліографічний покажчик «Поезіє, ти іскра між словами!», присвячений 80-річному ювілею відомого українського письменника, журналіста, громадського діяча, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка Петра Мойсейовича

Перебийноса. Посібник містить статті Д. Павличка, І. Драча, А. Подолинного, Н. Гнатюк, у яких розкрито творчу біографію поета, а також відгуки інших відомих діячів про ювіляра. У бібліографічній частині представлені окремі видання, твори, надруковані в газетах, журналах, збірниках, альманахах, а також публікації та довідкові матеріали про різнопланову діяльність ювіляра. «Доля дала Петрові Мойсейовичу кращі риси козака – українця, передусім глибоке почуття єдності зі своїм народом» – саме так охарактеризував митця літературознавець А. Подолинний у вступній статті до видання «Рідна мова, росту я крізь тебе...». Знаково, що на презентацію видання, яка відбулася у стінах нашої книгозбірні, завітав сам ювіляр. Він був щиро зворушений душевною атмосферою, яка панувала на зустрічі, і гарно відгукувався про покажчик.

На вебсайті книгозбірні представлено видання «Родіон Скалецький – видатний культурний діяч Поділля». Біобібліографічний покажчик присвячений життю і творчості українського композитора, культурного і громадського діяча, педагога. Митець був репресований за свою любов до української культури, традицій, мови. «Серед звинувачень фігурує не дивний для того часу факт замовлення в 1929–1930 роках спеціальних костюмів для капели – вишитих українських народних строїв».

Нещодавно до 120-річчя від дня народження видатного українського фольклориста, етнографа, педагога, краєзнавця Гната Трохимовича Танцюри фахівці бібліотеки підготували бібліографічний покажчик «Збирач скарбів народних». Видання вміщує понад 360 позицій, де представлено творчу спадщину митця, який плідно працював на збирацькій ниві усної народної творчості в другій половині ХХ ст. і збагатив українську фольклорну скарбницю. Він записав, упорядкував за темами близько п'яти тисяч пісень, 929 казок, легенд та анекдотів, 1536 прислів'їв та приказок, 615 загадок, 144 танці, сотні замовлянь, голосінь, повір'їв, рецептів народної медицини, народних прикмет, понад 200 записів дитячого фольклору, створив монографію «Весілля в селі Зятківцях» (800 пісень, 144 танці) і двотомну працю «Історія села Зятківці». Увесь його творчий доробок зберігається в окремому фонді Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Національної академії наук України й чекає подальшого дослідження.

Вшановуючи письменників-земляків, фахівці бібліотеки до їхніх ювілейних дат готують біобібліографічні покажчики. Книжкова полиця книгозбірні рясніє власними виданнями, які представляють багатогранну творчість і неповторний талант вінничан. Серед цього книжкового розмаїття – покажчик про життя і творчість видатної української поетеси, невтомної популяризаторки життя і творчого спадку великого українця Василя Стуса Ніни Гнатюк. Є видання про Ганну Чубач, Світлану Травневу, Валентину Сторожук, Анатолія Подолинного (автора книги «Тільки б голос твій чути... Українська мова у двадцятому сторіччі»), Тетяну Яковенко, Анатолія Бортняка (першого голову обласного осередку Товариства української мови імені Тараса Шевченка «Просвіта», автора книги бесід про культуру рідної мови «Ну, що б, здавалося, слова...»), Василя Кобця (автора талановитої і потужної поезії

«Шевченко – для усіх століть», яку друкують у збірках, вибраних творах поета, вона звучала по радіо, телебаченню, на майданах у Києві, Вінниці, ініціатора створення пам'ятника Стусу), Станіслава Городинського (народного артиста України, автора пісень високого громадянського звучання, зокрема пісні «Українцям», що перемогла на національному фестивалі «Пісня року») та інших. Серед видань, які підготували фахівці книгозбірні, – «Знавець слова та людської душі» до 80-річчя від дня народження письменника, журналіста і публіциста І. С. Волошенюка, «Я – потік, в якого серце хвиля...», присвячене 70-річчю від народження відомого поета, публіциста, драматурга, перекладача, громадського діяча М. Ф. Каменюка, «За літами... Вадиму Вітковському – 60» знайомить з творчістю прозаїка, публіциста-документаліста, заслуженого журналіста України, головного редактора літературно-мистецького журналу «Вінницький край». Цей перелік можна продовжувати.

Кожен із героїв наших видань зробив свій вагомий внесок у розвиток та процвітання українського слова, пісні, культури. Це справжні патріоти рідного краю, які своєю творчістю збагачують і примножують національну скарбницю духовності нашого народу. Їхнє життя сповнене любові до України.

Видавнича діяльність бібліотеки є творчою справою. Під час підготовки видань фахівці проводять значну пошуково-дослідницьку роботу. Показчики вирізняються науковістю, глибиною досліджень, широким розкриттям представленої тематики. Джерелами добору матеріалів для посібників є видання державної бібліографії – літописи нот, газетних і журнальних статей, традиційні та е-каталоги обласної книгозбірні, інтернет-ресурси. Бібліографічний опис та скорочення слів і словосполучень у виданнях бібліотеки здійснюємо згідно з чинними державними стандартами України, а нині також відповідно до нової редакції Українського правопису 2019 року. Отже, завдяки створенню соціально важливої інтелектуальної продукції, яка є частиною культурно-інформаційного простору, ми популяризуємо українську історію, мову, пісню, культуру.

Література

1. Подільський книжник : альманах / Упр. культури і мистецтв Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва ; уклад. Т. Р. Кароєва. – Вип. 1 (2008)– . – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2009 – . – ISBN 978-966-2024-62-3.
2. Т. Г. Шевченко і Вінниччина : бібліогр. покажч. : 200-річчю від дня народж. Кобзаря присвячується / уклад. Г. М. Авраменко ; вступ. ст. Б. В. Хоменка, нова ред. ст. А. М. Подолинного ; наук. ред. А. М. Подолинний ; ред. О. Г. Поліщук ; відп. за вип. Н. І. Морозова ; Упр. культури і туризму Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. – Вінниця, 2013. – 304 с.
3. Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народж. (29.09.1866–24.11.1934) : бібліогр. покажч. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва ; уклад.: Г. М. Авраменко, О. Ю. Антонюк, О. М. Зелена ; вступ. ст.: І. М. Романюк, О. А. Бакалець ; ред. С. В. Лавренюк ; відп. за вип. Н. І. Морозова. – Вінниця, 2016. – 132 с.

4. Постаць Василя Стуса над плином часу : 70-річчю від дня народж. присвячується (1938–1985) : бібліогр. покажч. – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2008. – 240 с. – (Наші видатні земляки).

5. «Поезіє, ти іскра між словами!» : до 80-річчя від дня народж. Петра Перебийноса, укр. поета, журналіста, громад. діяча : біобібліогр. покажч. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва ; уклад. Л. І. Заря ; авт. ст.: Д. Павличко, І. Драч, А. Подолинний, Н. Гнатюк ; ред. С. В. Лавренюк ; відп. за вип. Н. І. Морозова. – Вінниця, 2017. – 128 с. – (Наші видатні земляки).

6. Родіон Скалецький – видатний культурний діяч Поділля [Електронний ресурс] : біобібліогр. покажч. / Упр. культури і мистецтв Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва ; уклад. О. І. Кіз'ян ; ред. С. В. Лавренюк ; дизайн обкладинки Н. В. Спиця ; опрацювання фотоматеріалів О. А. Пашкова ; відп. за вип. Л. Б. Сенік. – Вінниця, 2019.

7. Збирач скарбів народних : до 120-річчя від дня народж. Гната Танцюри – фольклориста, етнографа, педагога, краєзнавця : бібліогр. покажч. / Департамент гуманітар. політики Вінниц. облдержадмін. ; Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва ; уклад. О. М. Зелена ; ред. С. В. Лавренюк ; відп. за вип. Л. Б. Сенік. – Вінниця, 2021. – (Наші видатні земляки).

УДК 021.8:[908:004.738.1](477.44)

Краєзнавчі ресурси Хмельницького краю на вебсайті КЗ «Бібліотека для дорослих» Хмельницької міської ради

Михалиця Оксана Анатоліївна,
*краєзнавець-бібліограф КЗ «Бібліотека для дорослих» Хмельницької
міської ради, член Національної спілки краєзнавців України*

У статті розкрито різні форми і методи краєзнавчої діяльності КЗ «Бібліотека для дорослих» Хмельницької міської ради, в тому числі за рахунок грантів та спонсорської допомоги.

Ключові слова: *Хмельниччина, КЗ «Бібліотека для дорослих» Хмельницької міської ради, проєкт, вебсайт, бібліотечне краєзнавство, «Археологія», «Видатні люди», «Книги», «Історія», «Історія в світлинах», «Пам'ятники», «Письменники краю», «Покажчики», «Символіка», «Топоніміка».*

The article reveals various forms and methods of local lore activities of "Library for Adults" of Khmelnytsky City Council, including grants and sponsorship.

Key words: *Khmelnytsky region, "Library for adults" of Khmelnytsky city council, project, website, library local lore, "Archeology", "Outstanding people", "Books", "History", "History in photos", "Monuments", "Writers of the region", "Indexes", "Symbols", "Toponymy".*

Хмельницька книгозбірня започаткована 1895 року. З кінця 19-го віку і донині бібліотека обновляла фонди, змінювала назви, адреси і форми

власності та завжди бездоганно виконувала свою основну просвітницьку місію.

2009-й рік дав новий поштовх для розвитку бібліотеки. Ми вибороли перемогу у конкурсі проєктів «Інтернет для читачів публічних бібліотек» (LEAP–VIII) і отримали грант від Посольства США в Україні. Саме ця допомога дозволила у 2011 році створити вебсайт Хмельницької районної бібліотеки для дорослих, на якому, крім новин бібліотеки, висвітлюється і тематика з краєзнавства Хмельниччини.

Представлено десяток віртуальних маршрутів Хмельницьким краєм: «Археологія», «Видатні люди», «Книги», «Історія», «Історія в світлинах», «Пам'ятники», «Письменники краю», «Показчики», «Символіка», «Топоніміка». Мандрі археологічними стежками виведуть до описів значення символіки міста й району, першої геральдики та знаків радянських часів.

Топоніміка розповість про походження назви сіл, річок, лісів, курганів, міста. Про легенди, пов'язані з цією тематикою, героїчні битви, історії кохання і мудрість прадідів. Наприклад, Софіївка (Терешпільські хутори): «Саме про це село у 1990-х сільський бібліотекар Тетяна Михалинчук записала одну із прекрасних легенд походження назви села. Старожили села Г. А. Бялківська (1912 р. н.) та Г. Казимирівна (1926 р. н.) розповіли: «Село спочатку люди називали Осолинка, потім Зофіль і лише остання назва залишилась за селом – Софіївка. У селі жила сім'я панів Кременських, які мали єдину доньку Софію. Вона була дуже гарною та доброю. У селі всі її любили та шанували. Одного разу вона познайомилась із Станіславом Куманівецьким. Це було кохання з першого погляду і на все життя. Вони таємно зустрічались у гаю. Хтось доніс батькові Йосипу Куманівецькому про зустрічі його сина із Софією Кременською. Батько не міг дати згоди на одруження сина з Софією бо ще коли Станіслав був маленьким він обіцяв пану Вовчанському одружити своїх дітей. Через місяць Станіслав Куманівецький одружився з Евеліною Вовчанською. Щоб увіковічити своє кохання до Софії, він звелів щороку садити дерева попід дорогою, якою разом ходили. З часом з невідомих причин Куманівецькі виїхали до Польщі і не повернулися.

Софія залишилася в селі. Побудувала школу, стала навчати діток грамоті, грі на фортепіано та малюванню. Її називали гордячкою тому, що жодному панові не вдалось розтопити її серце. Не вийшла заміж, залишилась вірною Станіславу Куманівецькому. Її любили дорослі і малі. За легендою, одного разу найстаріший житель села сказав:

– Гарна ти і добра дитино! Якийсь невідомий віщий голос каже мені, що на тебе чекає велика слава. Буде завжди на людських устах звучати твоє ймення, будеш поважна і шановна.

У 1930 році село Зофіль було названо Софіївкою.

На кладовищі і нині збереглася мармурова плита із викарбуваним іменем «Софія». У підрубриці «Книги про Хмельницький край» є електронні книги краєзнавчої тематики. Рубрика «Видатні люди краю» розповідає про тих, хто своєю працею, талантом звеличили Хмельниччину та про уродженців, чие життя в різні періоди було тісно пов'язане з краєм. Зона «Бібліографічний показчик» подовжує серію про відомих діячів.

Гостям та мандрівникам бібліотека пропонує туристичні подорожі у світлинах. «Туристична сторінка» має три підрубрики: «Запрошуємо до Хмельницького краю», «Заповідні об'єкти», «Подорожі». Доповненням до цієї тематики буде підрозділ «Книги Хмельницького району» у рубриці «Віртуальні виставки».

Період Другої світової війни в рідному краї висвітлений у рубриці сайту «До 75-ти річчя визволення району». Це і визволення району та міста від німецько-фашистських загарбників у березні 1944 року, і про партизанський та підпільний рух, визволителів краю, які стали героями Радянського Союзу і про односельчан, які полягли в 1941–1945-х роках. Підрозділ «Пам'ятники та пам'ятні знаки» воїнам визволителям та односельчанам містить світлини та дати відкриття пам'ятних знаків. У підрозділі «Щоб не стерло пам'ять забуття» зібрані статистичні матеріали про тих, хто загинув на фронтах Другої світової війни та повернулись і проживали в селах району.

Окрема рубрика «Краяни – Герої нашої доби». Це і світлини хмельничан з Майдану, книги про ці події, бібліографічна інформація із ЗМІ та сайтів.

На сайті КЗ «Бібліотека для дорослих» Хмельницької міської ради окремо є «Інформаційний портал Т. Г. Шевченка». Тут зібрано всю пізнавальну інформацію про Тараса Шевченка, яка пов'язана з Хмельниччиною. Це і пам'ятники краю, книги, статті краян про Кобзаря, про лауреатів Національної премії України ім. Тараса Шевченка, творчі роботи, поезія присвячена великому українцю. Віртуальна виставка доповнить значним репертуаром Шевченкіани з фонду бібліотеки.

На сайті 43 віртуальні краєзнавчі виставки, в яких висвітлюються всі книги з краєзнавчого фонду. Вони є не тільки доповненням про історію рідного краю, а й новинками з краєзнавства.

Для посадовців, освітян, краєзнавців, журналістів – рубрика «Визначні дати краю», де зібрані календарі пам'ятних і знаменних дат на прийдешні роки. Краєзнавчі ювілейні календарі зібрані з 2011 року. Окрема мова і про 20 буктрейлерів на книги місцевих авторів. Ознайомитись з ними можна в рубриці сайту «Відеоматеріали».

Рубрика «На сторінках газет» презентує діяльність закладу з 2010 р., у тому числі про бібліотечне краєзнавство.

Краєзнавство на сайті висвітлюється з 2010 року, поповнюється новими рубриками щорічно. Тож, користувачі тут можуть знайти все, що висвітлювалося і буде висвітлюватися впродовж усієї історії існування бібліотеки про минуле малої батьківщини, відомих людей краю та новини з краєзнавчої тематики. Інформація подана просто і доступно, а для тих, хто хоче отримати більшу і змістовну інформацію у фондах бібліотеки зібрано більше 180 тематичних папок-дос'є з минулого міста Хмельника та Хмельницького району і про відомих краян. Отож, пізнаваймо, вивчаймо свій край через сайт КЗ «Бібліотека для дорослих» Хмельницької міської ради.

Особливості та специфіка створення краєзнавчих бібліографічних посібників для дітей

Кушнірук Тетяна Олександрівна,

провідний бібліограф відділу методично-бібліографічної роботи та видавничої діяльності Вінницької обласної бібліотеки для юнацтва

У статті подано досвід Вінницької обласної бібліотеки для дітей ім. І. Я. Франка у створенні бібліографічних посібників з краєзнавства для дітей.

Ключові слова: *краєзнавство, краєзнавча бібліографія, інформаційне забезпечення, бібліографічні посібники, діти, тематичний проєкт.*

The article presents the experience of the Vinnytsia Regional Library for Children. I. Ya. Franko in the creation of bibliographic manuals on local lore for children.

Key words: *local lore, local lore bibliography, information support, bibliographic manuals, children, thematic project.*

Сучасний динамічний світ пропонує необмежений доступ до різноманітних інформаційних ресурсів, через що пошук необхідних знань став простою та буденною справою для кожного із нас і не викликає особливих труднощів навіть у дитини. Діти впевнено поводяться з усілякими гаджетами, легко користуються мобільними телефонами, планшетами та ноутбуками, але дуже часто не усвідомлюють та не завжди розуміють, яку інформацію шукають і для чого вона їм потрібна.

Особливо це стосується пошуку матеріалів краєзнавчого змісту, які у своїй більшості є незрозумілими та важкими для дитячого сприйняття. Розпорошеність краєзнавчої інформації, яка з'являється в наукових збірниках, альманахах, періодичних виданнях викликає у читачів-дітей певні труднощі в її використанні, адже діти не завжди можуть і вміють працювати з науковою літературою, історичними працями, архівними документами. Їх лякає великий обсяг матеріалу, а складні наукові тексти розсіюють увагу, що послаблює інтерес дитини до теми чи завдання, над яким вона працює.

Допомогти дітям зорієнтуватися у великій кількості книг, монографій, газетних вирізків, тематичних папок та забезпечити малих читачів якісною, достовірною, а головне, адаптованою для їх сприйняття інформацією про рідний край покликана краєзнавча бібліографія для дітей.

Останнім часом спостерігається поживлення інтересу дітей та підлітків до історії рідного краю, що відчутно збільшило кількість краєзнавчих інформаційних запитів. Це спонукало нас до створення оригінальних краєзнавчих бібліографічних посібників, які стали важливим джерелом у забезпеченні користувачів-дітей необхідною інформацією.

Маючи накопичений роками великий масив краєзнавчих інформаційних ресурсів, бібліотека зосередила свою увагу на підготовці в доступній для дітей формі бібліографічних видань краєзнавчого змісту на актуальні та цікаві теми. Таким чином, за останні роки краєзнавчий фонд довідкових та бібліографічних

посібників бібліотеки був значно поповнений за рахунок власних видань.

Для того, щоб максимально розширити межі своєї інформаційної краєзнавчої діяльності та забезпечити електронними ресурсами ширше коло користувачів, фахівці бібліотеки вивчають можливості мережі «Інтернет» та активно працюють в електронному середовищі. Всі підготовлені бібліотекою краєзнавчі видання виставлені у вільний доступ на сайті бібліотеки, а деякі з них можна переглянути на наших сторінках у соціальних мережах. Це дало можливість зарекомендувати бібліотеку як надійного постачальника якісної краєзнавчої інформації для дітей і підлітків та значно збільшити цікавість користувачів-дітей до створених нами краєзнавчих інформаційних ресурсів.

Робота над краєзнавчими бібліографічними посібниками, які адресовані дітям, вимагає від бібліотекарів відповідальної, кропіткої праці, а підготовка кожного з таких видань має свої особливості та специфіку. Зазвичай, такі посібники цікаво оформлені, мають гарне інформаційне наповнення, яскраві ілюстрації, барвисті малюнки, цікаві фото.

Для того, щоб створити справді якісний інформаційний продукт, яким би зацікавилися діти, потрібно проаналізувати читацькі запити на предмет краєзнавчої тематики, визначити актуальну та цікаву тему для видання, виділити вікову групу дітей, для яких буде готуватися посібник. Наступним кроком має бути збір та опрацювання наявного у фондах бібліотеки матеріалу на визначену тему та подальший його виклад у простому, легкому та зрозумілому для дітей стилі. Запорукою успіху посібника може стати безпосередня участь дітей у його створенні. Як правило, діти легко відгукуються на подібні пропозиції, активно включаються в процес збору матеріалу, беруть участь у художньому оформленні видання, малюють малюнки, створюють ілюстрації. Інтерес дітей до цієї роботи підсилюється ще й розумінням того, що йдеться про щось близьке для них, зрозуміле і рідне: про вулицю, на якій живеш, старий будинок, мимо якого щодня йдеш до школи, улюблену річку, в якій купаєшся влітку із друзями, про людей, які живуть поруч. Спільна робота бібліотекарів і читачів дуже часто переростає у великі творчі краєзнавчі проекти над якими цікаво працювати і дорослим і малим. Результатом такої діяльності стає якісне джерело бібліографічної інформації, яке по справжньому цікаве дітям, адже створене воно за участю самих дітей.

Саме за таким принципом створювався довідник юного краєзнавця «Над Бугом місто – Вінниця моя...». Перший його випуск став настільки популярним серед читачів, що кожного року доводилося друкувати значну кількість нових примірників. У довіднику в доступній для дітей формі розповідалося про історію нашого міста, про людей, які творили її, а також про сучасну Вінницю, її промисловий потенціал, науковий та культурний розвиток. З часом інформація довідника стала дещо застарілою та втратила актуальність, тому виникла потреба у випуску оновленого та доповненого видання.

Враховуючи побажання читачів, у 2-му виданні довідника інформацію подали у вигляді невеликих тематичних розповідей про Вінницю з часу першої письмової згадки про неї і до сьогоднішніх днів. Кожну статтю доповнили ще більшою кількістю історичних фактів, легендами, цікавими цифрами і датами.

До роботи над виданням були залучені учні вінницьких шкіл, які взяли участь у спеціально оголошеному конкурсі дитячого малюнка «Мій улюблений куточок Вінниці». Кращі роботи учасників конкурсу використали в якості ілюстрацій, через що оформлене дитячими малюнками видання, стало більш привабливим та цікавим для дітей.

Наступним виданням над яким працювали фахівці бібліотеки став довідник юного краєзнавця «Архітектурні родзинки Вінниці». Робота над виданням переросла у великий краєзнавчий проєкт, який передбачав випуск бібліографічного посібника, створення його електронної версії, проведення заочних подорожей до архітектурних пам'яток міста. У визначенні об'єктів вивчення брали участь учні вінницького технічного ліцею, які вивчають архітектурні напрями та стилі у забудові рідного міста і часто звертаються до бібліотеки за відповідною інформацією.

Довідник «Архітектурні родзинки Вінниці» став дуже популярним серед читачів-дітей, адже вони отримали зібрану в одному виданні цікаву інформацію про архітектурні об'єкти Вінниці, що створили неповторне обличчя міста, стали його архітектурними та історичними символами, а також інформацію про будинки з історією, які викликають цікавість, подив і захоплення.

Ще один великий тематичний краєзнавчий проєкт «Південний Буг – головна річка нашого краю» було успішно втілено в життя. Мета цього проєкту – зібрати та систематизувати наявні в фондах бібліотеки матеріали про річку Південний Буг в межах Вінницької області для того, щоб полегшити та прискорити шлях необхідної інформації до користувачів бібліотеки. Результатом цієї кропіткої роботи стало видання «Південний Буг – головна річка нашого краю», яке продовжило серію довідників юного краєзнавця, започатковану обласною бібліотекою для дітей ім. І. Я. Франка у 2003 році. Також за матеріалами посібника було створено електронну версію видання «Південний Буг – головна річка Вінниччини». (<https://www.facebook.com/104564864320206/posts/219685716141453/>).

У довіднику подається інформація у вигляді невеликих оглядових тематичних статей, у яких розповідається про походження назви Південного Бугу, природні та кліматичні умови басейну річки, тваринний і рослинний світ, а також про неповторні подільські ландшафти, унікальні Бузькі пороги та великі міста Вінниччини, які розташувалися на мальовничих берегах головної ріки нашого краю. Також у виданні вміщується інформація про значення Південного Бугу в житті людини, екологічні проблеми водойми та відомості про природно-заповідний фонд басейну річки в межах Вінницької області. В кінці кожної статті під позначкою «Знайомся, це – Південний Буг» подається цікава інформація на яку акцентується особлива увага юних читачів. Також до кожної статті під заголовком «Де про це написано більше» складено список літератури, яка систематизована в алфавіті прізвищ авторів та назв публікацій. Окремим списком подаються художні твори письменників-земляків, які оспівують красу та велич річки Південний Буг. Довідник проілюстровано авторськими фотографіями колишніх наших читачів Олександра Попенка та Ольги Комісарової, які влітку 2015 року сплавилися на катамаранах по річці

Південний Буг, щоб зробити неповторні світлини спеціально для нашого видання.

У 2018 році ми розпочали роботу над новим великим краєзнавчим проектом «Історія Вінниччини в архітектурі». Тему проекту запропонували студенти КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», які вивчали архітектуру рідного краю і звернулися до бібліотеки в пошуку потрібного матеріалу. Проект передбачав збір та опрацювання наявних у фондах бібліотеки матеріалів про найвідоміші пам'ятки архітектури Вінницької області з подальшим оформленням їх у зручний для читачів-дітей формат довідника юного краєзнавця.

До проекту долучилися декілька Центральних районних бібліотек області, адже у кожному районі Вінниччини є свої унікальні архітектурні споруди різних епох та стилів, історія яких почалася сотні років тому. Спільними зусиллями було зібрано та опрацьовано матеріал про найцікавіші та найвідоміші пам'ятки архітектури 27 районів області та 4-х міст обласного підпорядкування. Через велику кількість матеріалу довідник розділили на два випуски. Інформацію виклали у вигляді тематичних текстових довідок, підкріплених списками літератури. При підготовці довідника використали матеріали з фондів Вінницької обласної бібліотеки для дітей імені І. Я. Франка, Барської районної бібліотеки для дітей, Жмеринської ЦРБ, Крижопільської ЦРБ, Оратівської ЦРБ, КЗ «Хмільницька районна бібліотека для дорослих», а також відповідну інформацію з відкритих джерел мережі Інтернет. Для зручності читачів і кращого розуміння матеріалу дітьми в кінці видання розмістили словник спеціальних архітектурних термінів.

Ще багато років тому працівники бібліотеки звернули увагу на підвищений інтерес наших читачів до історії назв вінницьких вулиць. На той час тема вінницьких вулиць була мало висвітлена в загальнодоступних джерелах, а відповідних звернень до бібліотеки ставало все більше. Для того, щоб покращити виконання інформаційних запитів та допомогти дітям у пошуку необхідного матеріалу ми розпочали роботу над створенням бібліографічного видання про вінницькі вулиці. Перші два випуски довідника «Що, вулице, є в імені твоїм?» потрапили до рук читачів ще у 2007 та 2008 роках. Було зібрано інформацію та описано 58 вінницьких вулиць. У 2016 році розпочався збір матеріалів для підготовки третього видання «Що, вулице, є в імені твоїм...». Було зібрано матеріал та описано 18 вінницьких вулиць, які перейменовували відповідно до Закону України про декомунізацію. Робота по збору інформації про нові назви вінницьких вулиць продовжується.

З метою поживлення інтересу дітей до літературного краєзнавства у 2010–2012 роках проводилась робота по реалізації проекту «Письменники-земляки – дітям». У рамках проекту було підготовлено і видано два випуски довідника юного краєзнавця «Великий дар – творити для дітей». До видання ввійшли творчі біографії письменників-земляків, які писали і пишуть для дітей, а також списки їхніх дитячих творів та літературно-критичні матеріали про авторів.

Зібраний під час підготовки довідника матеріал дав можливість у подальшому підготувати і видати інформаційні списки по творчості окремих

письменників-земляків, твори яких вивчаються в школі: «Михайло Коцюбинський для дітей і про дітей», «Світ пригод Миколи Трублаїні», «Талант, народжений сонячним вітром» (про Є. Гуцала), «А лебеді летять над моїм дитинством, над моїм життям» (про М. Стельмаха).

Також були видані інформаційні бібліографічні списки до ювілеїв письменників-земляків, які мають у своєму творчому доробку твори для дітей: «Веселкова подорож в дитинство» (про А. М'ястківського), «Приходьте у казку крізь серце моє...» (про Г. Усача), «Ліна Біленька – українським дітям». З часом, подібні видання стали позначати серією: «До ювілею письменника-земляка» у рамках якої вийшли біобібліографічні інформаційні списки та рекомендаційні бібліографічні покажчики про творчість сучасних письменників-земляків, які пишуть для дітей: «Василь Кобець – дітям», «Тетяна Яковенко – дітям», «Олена Вітенко – дітям», «Валентина Сторожук – дітям». Ці яскраві та барвисті видання особливо приваблюють малих читачів, адже мають цікаве стильове оформлення, тематичні колонтитули, кольорову нумерацію сторінок, а також велику кількість малюнків та ілюстрацій.

У 2020 році бібліотека підготувала ще одне велике видання про творчість місцевих письменників «Об'єднані любов'ю до дітей». Цього разу було зібрано матеріал про літераторів, які на даний час є членами обласної спілки письменників та пишуть для дітей. Видання присвячене 50-річчю з часу створення Вінницької обласної організації НСПУ. У посібнику подаються короткі біографічні довідки про авторів, списки їхніх дитячих творів, що вийшли окремими виданнями, твори, надруковані у збірниках, альманахах та періодичних виданнях, а також літературно-критичні статті, які висвітлюють життєвий і творчий шлях митців. Інформація про кожного письменника обмежена яскравою кольоровою рамкою, що акцентує на собі увагу малих читачів. Рекомендаційні списки пересипані фотографіями титульних сторінок книг, запропонованих до читання. Електронна версія цього видання була запропонована до перегляду на сторінці бібліотеки у соціальній мережі Facebook (<https://www.facebook.com/104564864320206/posts/482033929906629>).

Отже, щоб складати для дітей цікаві краєзнавчі бібліографічні посібники, потрібно поєднувати традиційні методи роботи із сучасними та актуальними, по-справжньому хотіти створити щось нове, потрібне і корисне, відчувати і знати потреби читачів-дітей, а також мати професійну інтуїцію та активну творчу позицію, бо там де є творчість, ентузіазм і партнерство – там завжди буде успіх.

Джерела

Архітектурні родзинки Вінниці : довід. юного краєзнавця / Вінниц. обл. б-ка для дітей ім. І. Я. Франка ; уклад. Т. О. Кушнірук. – Вінниця, 2013. – 68 с.

Історія Вінниччини в архітектурі : довід. юного краєзнавця Ч 1. / Вінниц. обл. б-ка для дітей ім. І. Я. Франка ; уклад. Т. О. Кушнірук. – Вінниця, 2018. – 92 с.

Над Бугом місто – Вінниця моя... : довід. юного краєзнавця / Вінниц. обл. б-ка для дітей ім. І. Я. Франка ; уклад. Т. О. Кушнірук. – Вінниця, 2003. – 42 с.

Над Бугом місто – Вінниця моя – [Електронний ресурс] – Режим доступу

(URL): <https://www.facebook.com/104564864320206/posts/266532834790074/>

Об'єднані любов'ю до дітей : до 50-річчя створення Вінницької обласної організації НСПУ : довід. юного краєзнавця / Вінниц. обл. б-ка для дітей ім. І. Я. Франка ; уклад. Т. О. Кушнірук. – Вінниця, 2020. – 84 с.

Південний Буг – головна річка нашого краю : довід. юного краєзнавця / Вінниц. обл. б-ка для дітей ім. І. Я. Франка ; уклад. Т. О. Кушнірук. – Вінниця, 2015. – 68 с.

«Що, вулице, є в імені твоїм...» : довід. юного краєзнавця / Вінниц. обл. б-ка для дітей ім. І. Я. Франка ; уклад. Т. О. Кушнірук. – Вінниця, 2017. – Вип. 3. – 80 с.

Представлення бібліотеки, її інформаційних ресурсів та послуг у віртуальному просторі

УДК 027.53 (477.44):004

Електронна бібліотека Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва: основні етапи становлення та розвитку

Слотюк Галина Миколаївна,
*заступник директора з наукової роботи та інформатизації
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

Розглянуто питання формування електронної бібліотеки як сучасного інформаційного ресурсу Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. Розкрито основні етапи формування електронної бібліотеки та окреслено напрями подальшого її розвитку.

Ключові слова: *вебсайт, електронна бібліотека, електронна колекція документів, обласна універсальна наукова бібліотека.*

The question of the formation of modern digital library information resources Vinnitsa Regional Universal Scientific Library named. K. A. Timiriazev. The main stages of formation of the electronic library are revealed and the directions of its further development are outlined.

Key words: *website, electronic library, electronic collection of documents, regional universal scientific library.*

Одним із важливих напрямів організації електронних інформаційних ресурсів сучасних книгозбірень є формування власних електронних бібліотек. Концепцією якісних змін бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України (до 2025 р.) передбачено, що сучасні бібліотеки покликані забезпечувати вільний доступ до інформації, знань і культурного надбання в громадянському інформаційному мережевому суспільстві, у суспільстві, де розвивається ринкова економіка; допомагати людям у реалізації громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав та сприяти навчанню протягом життя, сприяти отриманню знань і навичок, важливих для суспільства знань [1].

У ХХІ столітті ми спостерігаємо стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, відповідно змінюються й напрями діяльності бібліотек. Глобальні зміни, що відбуваються у світі, видозмінили поведінку користувачів бібліотек, які з об'єктивних/суб'єктивних причин надають перевагу дистанційному пошуку потрібної інформації.

Сучасні виклики вимагають трансформації функціонування бібліотек, зокрема щодо організації віддаленого доступу до джерел інформації в електронній формі. З метою інтеграції бібліотечних інформаційних ресурсів у цифровий простір провідні книгозбірні України створюють електронні бібліотеки.

У 2011 році була прийнята «Державна цільова національно-культурна програма створення єдиної інформаційної бібліотечної системи “Бібліотека – ХХІ”», яка передбачала «переведення в цифрову форму документів, що зберігаються в бібліотечних фондах, і забезпечення доступу до них».

Цього ж року відповідно до наказу Міністерства культури України прийнято «Концепцію нового інтегрованого ресурсу – електронної бібліотеки “Культура України”». Вона окреслила значення терміну «електронна бібліотека» як комплексної інформаційної системи, у якій документи зберігаються та можуть використовуватися в машиночитній (електронній) формі, програмними засобами забезпечується єдиний інтерфейс доступу з однієї точки до електронних документів, що містять тексти та зображення. Зазначено також, що база даних електронної бібліотеки може складатися з різного виду електронних колекцій документів.

При означенні колекції електронних чи оцифрованих документів нині послуговуються термінами «електронна бібліотека», «віртуальна бібліотека», «цифрова бібліотека». Розробники та користувачі надають термінам своє розуміння та бачення поняття.

У науковій літературі переважно використовують термін «електронна бібліотека». Тему розвитку електронних бібліотек досліджували як вітчизняні (О. Баркова [5], Л. Костенко [2], Н. Кунанець [3, 4], Д. Ланде [5], О. Малиновський [3], І. Павлуша [6], Е. Захарова [7], О. Захарова [7], А. Ржеуський [4], В. Резніченко [7], Ю. Серов [10], Л. Трачук [9], С. Федушко [10], А. Чекмарьов [2], Г. Швецова-Водка [11]), так і закордонні (Р. Тлеукеєва [8], Я. Л. Шрайберг [12, 13]) науковці.

Фахівці вважають, що електронна бібліотека – це розподілена інформаційна система, яка дозволяє накопичувати, надійно зберігати й ефективно використовувати різноманітні колекції електронних повнотекстових документів, доступних у зручному для користувача вигляді через глобальні мережі передавання даних.

Основні завдання електронної бібліотеки співзвучні з функціями сучасної традиційної бібліотеки, проте вони видозмінені й базуються на використанні сучасних інформаційних технологій. Фахівці визначають такі основні її функції, як кумулятивну (формування інформаційних ресурсів в електронній формі з використанням різних форматів), меморіальну (зберігання впродовж тривалого часу в електронній формі інформаційних ресурсів), комунікаційну (надання доступу користувачам до повнотекстових баз даних), інформаційну (задоволення інформаційних потреб різних категорій

користувачів), довідкову (пошук фактографічних та бібліографічних даних), освітню (інформаційний супровід освітніх, науково-дослідних, виробничих процесів), просвітницьку (поширення серед користувачів інформації про документи, які становлять історичну та культурну цінність), когнітивну (управління знаннями та продукування нового знання, його аналітико-синтетичне опрацювання з використанням новітніх інформаційних технологій), соціальну (надання користувачеві можливості дистанційного освоєння знань, ознайомлення з алгоритмами інформаційного пошуку на основі інноваційних інструментів) та науково-дослідницька (інформаційна підтримка наукових досліджень та проведення власних наукових розвідок) [3].

Наразі на законодавчому рівні відсутнє визначення поняття «електронна бібліотека», проте її функціонування цілком підпадає під дію Закону України «Про бібліотеки та бібліотечну справу».

Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва – депозитарій краєзнавчих документів в області. З 1998 року функціонує вебсайт бібліотеки, на платформі якого вперше й представили колекцію електронних повнотекстових документів. Спочатку це був розділ «Наші видання», де репрезентували зібрання повнотекстових видань бібліотеки: бібліографічні покажчики, щорічні хронологічні довідники «Знаменні і пам'ятні дати Вінниччини», збірники матеріалів науково-практичних конференцій тощо.

З метою збереження документів фонду відділу рідкісних і цінних видань було розпочато оцифрування власних краєзнавчих дореволюційних, малотиражних видань. У 2010 році розширюється спектр доступу до оцифрованих видань. До уваги віртуальних користувачів презентовано нові розділи, зокрема в розділі «З фонду рідкісних і цінних видань» було представлено перші 11 книг краєзнавчого змісту, серед яких – видання О. Бирулі «Архітектурна історія Вінниці» (1930), В. Отамановського «Краєзнавство на Поділлі», В. Храчевича «Минуле фавни Поділля», «Птахи Поділля» та інші. З'явилася сторінка «Твори письменників Вінниччини», на якій відповідно до укладеного договору з авторами представлено перші повні тексти книг вінницьких письменників І. Волошенюка та М. Мудраченка. Для їхнього перегляду потрібно використувати програмний додаток DJVU.

У вересні 2014 року відбулися зміни в структурі електронної бібліотеки, стартував новий віртуальний проєкт «Літературна Вінниччина». На вебсайті бібліотеки в розділі «Цифрова бібліотека» було відкрито сторінку, де розміщено інформацію про письменників Вінниччини, бібліографію їхніх творів та літератури про них, а також з дотриманням Закону України «Про авторське право і суміжні права» представлено повні тексти творів письменників-земляків.

У 2015 році на вебсайті бібліотеки створено нову сторінку «Історико-краєзнавчі дослідження», де розміщено оцифровані твори вінницьких краєзнавців.

Низку газет початку ХХ століття, що зберігаються у відділі краєзнавства, зокрема «Народна воля» (1917 р.), «Нова рада» (1917–1918 рр.), «Подольские губернские ведомости» (1917 р.), «Православная Подолия» (1916 р.) та інші, було оцифровано у 2016 році. Доступ до частини електронних копій є на

вебсайті бібліотеки, до решти ресурсу – у відділі краєзнавства. Проект з оцифрування газет початку ХХ століття продовжується, щорічно колекція поповнюється новими матеріалами.

Крім того, Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва активно бере участь у формуванні електронної бібліотеки «Культура України», проект створення якої реалізує Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого. Наразі до колекції передано 59 електронних копій друкованих документів.

Згідно з наказом Міністерства культури України від 25.05.2016 № 360 з 2016 р. бібліотека долучилася до формування Зведеного каталогу оцифрованих видань.

З огляду на потреби нового покоління, а саме віртуальних користувачів бібліотеки, що активно працюють з контентом, представленим на віртуальних ресурсах книгозбірні, у 2019 році було здійснено запуск нового сайту. У розділі «Е-бібліотека» представлені наявні краєзнавчі електронні ресурси, складником яких стали: електронна повнотекстова база «Літературна Вінниччина», що вміщує повні тексти творів письменників Вінниччини; електронна повнотекстова база «Історико-краєзнавчі дослідження», що містить нариси істориків та краєзнавців Вінниччини. Цифрова колекція відділу рідкісних і цінних видань представлена в основному унікальними краєзнавчими документами кінця ХІХ – поч. ХХ ст., більшість з яких побачила світ на теренах нашого регіону. До «Е-бібліотеки» входила також колекція бібліографічних покажчиків, збірників матеріалів, у т. ч. й статистичних, які підготували працівники ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. Пошук у масиві електронних документів здійснювався лише в алфавітному порядку.

Постало питання про більш якісну навігацію електронною бібліотекою. У 2019 році створено електронну базу даних «Оцифровані видання», наразі вона містить понад 600 бібліографічних записів. Під бібліографічним записом є посилання на файл з повним текстом електронної копії, тобто організовано зв'язок електронної бази даних з електронною бібліотекою через гіперпосилання на електронний ресурс.

Пошукові можливості цієї бази даних дорівнюють сервісу електронного каталогу: віднайти документ можна за назвою, роком та місцем видання. Такий спосіб організації електронної бібліотеки дає змогу реалізувати не лише завдання інтеграції інформаційних ресурсів, а й забезпечити ефективну навігацію в них, що дає можливість знаходити потрібну інформацію з найбільшою повнотою та оперативністю.

У 2020 році здійснено модернізацію сайту, тематичний склад ресурсу розділу «Е-бібліотека» було переформатовано й поділено на підрозділи «Рідкісні та цінні видання», «Краєзнавча Вінниччина» та «Видання бібліотеки». Навігація здійснюється за алфавітом авторів чи назв творів усього масиву та конкретного підрозділу. Наразі загальна кількість оцифрованих видань становить понад 850 документів.

Формування колекцій проводиться на основі фонду відділу рідкісних і цінних видань, відділу краєзнавства та редакційно-видавничого сектору. Каталогізація здійснюється відповідно до міжнародних та державних стандартів.

На спеціальному сервері бібліотеки зберігається метаінформація та інтерфейсні модулі.

Доступність бібліотечних ресурсів через всевітню мережу сприяє поширенню краєзнавчої інформації. Електронна бібліотека допомагає розкрити та зберегти унікальний фонд, забезпечити вільний доступ до інформації, її комфортний пошук і використання.

У Вінницькій ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва планується продовжити оцифрування рідкісних і цінних книг та періодичних видань, у тому числі й краєзнавчого змісту. Передбачається зростання кількості користувачів і звернень до ресурсів електронної бібліотеки.

Список бібліографічних посилань

1. Концепція якісних змін бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України (до 2025 року). Матеріали до стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» / Укр. бібл. асоц.; авт.-упоряд.: О. М. Бруй, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, В. С. Пашкова, Я. Є. Сошинська, І. О. Шевченко. Київ. УБА. 2015. 58 с.

2. Костенко Л. Й., Чекмарьов А. О. Мережні інформаційні ресурси Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. *НТІ*. 2000. № 3. С. 41–44.

3. Кунанець Н. Е., Малиновський О. Б. Особливості ефективної роботи електронних бібліотек. *Вісн. Нац. ун-ту "Львівська політехніка". Інформаційні системи та мережі*. 2014. № 805. С. 420–425.

4. Кунанець Н., Ржеуський А. Соціокомунікаційні канали передавання інформації в електронних бібліотеках. *Бібл. вісн.* 2014. № 5. С. 3–7.

5. Ланде Д., Баркова О. Електронна бібліотека як середовище адаптованого агрегування інформації. *Бібл. вісн.* 2013. № 2. С. 12–17.

6. Павлуша І. А. Створення та розвиток електронних бібліотек в Україні: бібліотекознавчий аспект (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. Наук : 07.00.08/ І. А. Павлуша ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ. 2002. 20 с.

7. Резніченко В. А., Захарова О. В., Захарова Е. Г. Електронні бібліотеки : інформаційні ресурси та сервіси. *Проблеми програмування*. 2005. № 4. С. 60–72.

8. Тлеукеева Р. Традиционные и электронные ресурсы: состояние, проблемы, эффективность использования. *Библиотека*. 2008. № 1. С. 15–19.

9. Трачук Л. Електронні бібліотеки та колекції документів на сайтах обласних універсальних наукових бібліотек України. *Вісн. Кн. палати*. 2015. № 7. С. 33–36.

10. Федущко С., Серов Ю. Е-бібліотеки Канади і Словенії. *Бібл. вісн.* 2020. № 2. С. 3–9.

11. Швецова-Водка Г. Бібліотека як термінальна документальна комунікаційна система : бібліотекознавство. *Бібл. форум України*. 2010. № 3. С. 2–4.

12. Шрайберг Я. Бібліотеки в електронному середовищі і виклики

сучасного суспільства. *Вища школа*. 2009. № 7. С. 52–63.

13. Шрайберг Я. Електронна інформація, бібліотеки і суспільство: що нам чекати від нового десятиліття інформаційного століття? *Вища школа*. 2011. № 10. С. 96–126.

УДК: 027.53(477.44):[025.5:004.7

Рекомендаційна бібліографія: сучасні форми і жанри

Кізян Ольга Іванівна,
*завідувачка відділу наукової інформації та бібліографії
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

Досліджено, що використання новітніх інформаційних технологій сприяло новому етапу розвитку рекомендаційної бібліографії, появи інноваційних форм і жанрів рекомендаційної продукції, наблизивши до потреб сучасних користувачів бібліотек кращу нову літературу з усіх галузей знань.

Ключові слова: *рекомендаційна бібліографія, бібліографія на допомогу вільному розвитку особистості, буктуб, букблог, фанбук, лонгрід, рекомендаційні сервіси.*

It is investigated that the use of the latest information technologies contributed to a new stage of development of recommended bibliography, the emergence of innovative forms and genres of recommended products, bringing closer to the needs of modern library users the best new literature in all fields of knowledge.

Key words: *reference bibliography, bibliography to help the free development of personality, buktub, bookblog, fanbook, longrid, recommendation services.*

Рекомендаційна бібліографія не просто допомагає читачам зорієнтуватися в неосяжному книжковому потоці. Вона активно сприяє формуванню читацького смаку, підвищенню загального культурного рівня особистості і суспільства в цілому.

В. О. Кононенко

Різні аспекти розвитку рекомендаційної бібліографії на сучасному етапі розглядають науковці Г. М. Швецова-Водка [11, 12], Л. В. Глазунова [3], В. О. Кононенко [8], Г. Є. Шипота [13]. Вони зазначають, що рекомендаційна бібліографія є одним із видів бібліографії, яка виокремлюється за ознакою суспільного призначення, до якого також відносять: поточну державну, ретроспективну національну, науково-допоміжну, видавничо-книготорговельну бібліографію. Сьогодні суспільству потрібна така рекомендаційна бібліографія, яка подає кращу, актуальну, достовірну інформацію з усіх галузей знань, що сприяє вільному розвитку людини, й орієнтує її в різних напрямках суспільної думки, надає можливість обирати з існуючого кола релевантну інформацію для освіти, самоосвіти, виховання та самовиховання

особистості. Наразі перед рекомендаційною бібліографією України стоїть завдання орієнтуватися на потреби розвитку національної культури та опанування загальнолюдських цінностей світової культури, об'єктивного висвітлення історичного минулого українського народу, нагальних проблем, які хвилюють кожного українця.

Трансформаційні процеси сучасного медіасередовища та інформаційно-комунікаційних технологій, широке їх упровадження в практичну бібліографічну діяльність сприяло новому етапу розвитку рекомендаційної бібліографії, вплинуло на жанрове різноманіття рекомендаційних ресурсів та сервісів, появі інноваційних форм і жанрів рекомендації книги і читання, серед яких: електронні рекомендаційні бібліографічні покажчики, віртуальні (електронні) виставки, буктрейлери, буктьюби/букблоги, лонгріди, рекомендаційні сервіси, соціальні мережі тощо.

Одним із напрямів рекомендаційного бібліографування є створення електронних рекомендаційних бібліографічних покажчиків – автоматизованих інформаційно-пошукових систем або баз даних, що знайомлять користувачів з кращими джерелами інформації, сприяють пошуку документів, які відповідають їхнім запитам та інтересам. За національним стандартом ДСТУ 7448:2013 «Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять» **Бібліографічний покажчик** – це бібліографічний посібник, що містить значну кількість бібліографічних записів зі складною структурою та науково-допоміжним апаратом [4, с. 21, 22]. Як зазначає дослідниця Г. М. Швецова-Водка, наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. рекомендаційні бібліографічні посібники поряд із традиційними друкованими формами, набули форм електронних. У першу чергу, створюються аналогові форми, тобто електронні документи, які копіюють зміст друкованого видання або передують його опублікуванню в друкованому документі. За умови представлення такого посібника в комп'ютерній мережі або на вебсайті бібліотеки він стає доступним широкому загалу користувачів і успішно виконує завдання рекомендаційної бібліографії [11, с.12]. Варто зазначити, що основні процеси підготовки бібліографічних посібників, з порадами щодо організації роботи авторського колективу, відбору, групування, бібліографування матеріалів, організації допоміжного апарату детально представлено в інформаційно-методичному матеріалі «Складання бібліографічних посібників» [8], підготовленому Національною бібліотекою України ім. Ярослава Мудрого за наукової редакції В. Кононенко, з яким можна ознайомитися за е-адресою: https://nlu.org.ua/resources/nashi_vydannya/Skladannya.pdf

Як приклад, заслуговують на увагу електронні рекомендаційні бібліографічні посібники Національної бібліотеки України для дітей, зокрема «Природа і людина» (<http://www.chl.kiev.ua/Default.aspx?id=82>) у якому представлено як науково-популярну, так і художню літературу різноманітної тематики, а також життєвий і творчий шлях дитячих письменників, відображений у розділі «Золота колекція дитячої літератури».

Інший рекомендаційний бібліографічний ресурс на сайті цієї бібліотеки має назву «Краща література юним читачам», скорочено «КЛЮЧ»

(<http://www.chl.kiev.ua/Default.aspx?id=5516>). Його завдання – допомогти дітям і підліткам отримати фахову інформацію про нові і призабуті книги, видані в Україні, ознайомити з письменниками і художниками-ілюстраторами, які присвятили свій талант дитячій літературі; дорослому зацікавленому читачеві – ознайомитися із літературознавчими та книгознавчими розвідками у галузі дитячої літератури. Кожний бажаючий може взяти участь в дискусіях про шляхи розвитку української дитячої книги і літератури, залишити свої міркування стосовно того або іншого видання. Мета наступного проекту Національної бібліотеки для дітей, електронної аудіобібліотеки «Почитайко», – ознайомити сучасного юного читача з кращими творами із бібліотечних запасників.

З появою різноманітних за змістом і видами електронних ресурсів інтернету з метою полегшення інформаційно-пошукової діяльності користувачів, рекомендації дійсно корисних інтернет-ресурсів у практичній бібліографії з'явилося поняття **вебліографія**. Результатом вебліографічної діяльності є вебліографічні посібники різних типів і видів, в яких об'єктом відображення є впорядкована сукупність електронних ресурсів інтернету. За жанрами вебліографічні посібники розподіляються на: вебліографічні покажчики, вебліографічні списки, вебліографічні дайджести, вебліографічні огляди тощо, притаманні традиційній бібліографічній продукції. Створені в бібліотеках як в електронній, так і в друкованій формах вони є своєрідним каналом різноманітної інформації з інтернету, оскільки забезпечують предметний доступ до нього. [10].

Наразі ефективною формою надання не лише доступу до інформаційних ресурсів з різної тематики, а й ефективним засобом інформування дистантних користувачів про нові надходження стала **віртуальна (електронна) виставка**. Цей вид сучасної рекомендаційної бібліографічної продукції досліджує багато науковців, зокрема В. Бондаренко [2], Л. Кудря [6].

У фаховій літературі найбільш поширеним є визначення віртуальної виставки як публічної демонстрації в мережі Інтернет за допомогою засобів вебтехнологій віртуальних образів спеціально підібраних і систематизованих творів друку та інших носіїв інформації, а також загальнодоступних електронних ресурсів, рекомендованих віртуальним користувачам бібліотеки для огляду, ознайомлення та використання.

Віртуальна виставка дає змогу бібліотеці привернути увагу користувача до додаткових інформаційних джерел, наявних у мережі, запропонувати скористатися іншими сервісними послугами бібліотеки, комплексно висвітлити визначену для розкриття через виставку тему. Таким чином віртуальна виставка, будучи мобільною, компактною, змістовною, виступає в ролі провідника у загальному потоці інформації.

У практиці роботи бібліотек вже існують різні жанри віртуальних виставок, серед яких: фотовиставки, бібліобанери, виставки з аудіосупроводом, виставки-лістівки за окремим невеликим літературним твором, виставки-ілюстрації з багатим мультимедійним контентом, у тому числі аудіо-та відео рядом, розгорнуті виставки – з розділами, цитатами, ілюстраціями, текстом, відео-та аудіо матеріалами, тематичні виставки,

книжкові виставки – «Стрічка часу», виставки-вікторини, презентації, казки, подорожі, кросворди, питання, цитати, хроніки тощо. При цьому, на переконання фахівців, ефективними та перспективними в бібліотечній практиці є використання в процесі створення віртуальних виставок таких сервісів як: Calameo, Maps. google, Slideshare, PhotoPeach, Prezi, Dipity, Popplet, Playcast, Myebook, Glogster, BannerSnack, Sharesnack, Empress, ZooBurst. [2, с. 469–473].

Одним із сучасних електронних бібліографічних ресурсів рекомендаційного спрямування, що наразі використовується у бібліотеках, є *букблоги*, присвячені популяризації книг. З розвитком відеохостингів (YouTube та ін.) з'явилися блоги, що подають повідомлення у вигляді відеозаписів. Вони носять назву відеоблоги, а їх автори – відеоблогерами, які, зокрема, розповідають про прочитані книги на YouTube, оглядають новинки книжкового ринку, рекламують улюблених письменників. Користувачі можуть завантажувати, переглядати, оцінювати, коментувати і ділитися тими або іншими відеозаписами. Інша назва відеоблогу – *буктьюб*, його автор – буктьюбер. Деякі книгознавці досить критично ставляться до буктьюберів, аргументуючи це тим, що пересічні інтернет-користувачі на правах професіоналів від бібліоіндустрії розповідають про свої книжкові уподобання, переповідають сюжети творів, висловлюються про прочитане, оглядають та коментують». На думку інших, все залежить від авторитету буктубера, його стилю ведення блогу, професійних якостей і здібностей. У цьому напрямі значне поле діяльності для бібліотек, фахівці яких добре зорієнтовані в сучасному інформаційному потоці і можуть порекомендувати, оцінити і розповісти у відеоблогах про рейтингові книги, авторів, книжкові новинки чи репрезентувати сучасний літературний процес.

Розрізняють відеоогляди індивідуальні (ведучий – одна людина) або колективні (кілька людей). Прикладом успішного буктьюбера вважаються «Літогляди» українського відеоблогера Максима Сущука. Він не лише розповідає про враження від книжки, але й популяризує читання, зокрема й української літератури. Його відеоогляди дуже якісно зроблені: це стосується монтажу, реплік, відеонарізок, цитат, позакадрових голосів, вставок, жартів і музичного оформлення. Також приблизно раз на місяць М. Сущук знімає «Літ. клубчик», де розповідає про книги, які читають інші – ті, хто в коментарях ділиться власними враженнями про останні прочитані книжки. Це нагода для зворотнього зв'язку та розширення читацьких інтересів (<https://archive.chytomo.com/news/booktube-po-ukraiinski-6-knizhkovix-videoblogeriv>).

Сучасний жанр журналістики, що поступово став використовуватися і в книжковій справі та бібліотечно-бібліографічній діяльності є *лонгрід* (англ. long – «довгий» та read – «читати») – у перекладі з англійської означає «довге читання». За допомогою лонгрідів сайти не просто діляться зі своїми відвідувачами інформацією, а розповідають цілі історії, підсилюючи ефект залучення. Коли віртуального тексту забагато, його розбивають різноманітними вставками: роликами, презентаціями, інтерактивними картинками, цитатами, виносками тощо. Тому лонгріди часто нагадують

інтерактивну карту чи інфографіку, за допомогою яких читачі можуть повністю поринути в історію. Мінімалістичний інтерфейс лонгвідів спрямований на те, щоб користувача нічого не відволікало від публікації. Лонгвід може бути традиційним та мультимедійним. Традиційний складається з тексту та статичних ілюстрацій. Мультимедійний – поєднує у різноманітних варіантах текст, звук, відео, фото, інфографіку, слайд-шоу, 3D-панорами, карти та ін. Більше інформації про правила, етапи створення та структуру лонгвіда представлено на сайті Webmaestro за е-адресою: <https://webmaestro.com.ua/ua/blog/long-read/> На сайті Краматорської центральної міської бібліотеки для дітей ім. О. С. Пушкіна (<http://www.book-house.org/tsifrovi-produkty/longridi/>) можна ознайомитись з лонгвідом «Книжчин дім радить почитати», де представлена сучасна література для підлітків.

До інноваційних жанрів рекомендаційної бібліографічної продукції, що увійшла в практику роботи бібліотек, належать **буктрейлери**, головне завдання яких, не лише розповісти про книгу, але й зацікавити заінтригувати користувача. А. О. Бессараб (доктор наук із соціальних комунікацій, доцент) у статті «Буктрейлер як нове явище у сфері соціальних комунікацій» [1, с. 160] подає визначення цього поняття. «Буктрейлер (англ. booktrailer) – це відеоролик тривалістю, як правило, 2–5 хвилин, що розповідає в довільній художній формі про певну книгу, візуалізуючи її зміст з метою популяризації або просування». За жанром їх поділяють на:

Анонс – коротко розповідається про книгу, її сюжет і автора, а також про її видання, про надходження до бібліотеки;

Відгук – ролик, у якому автор буктрейлера ділиться враженнями від прочитаної книги. Розповідається про автора, видавництво, книгу. А також – коротко про її сюжет Також доречними є цитати від героїв книги чи автора – це дозволяє читачеві ближче ознайомитись з твором за короткий час [7].

Принцип відбору книги для буктрейлера та методика його створення залежать передусім від спеціалізації бібліотеки та віку читацької аудиторії. У бібліотеках для дітей ролики рекламують дитячі книги з використанням анімації, уривків з мультфільмів, грайливої та веселої музики. У бібліотеках для юнацтва обирають книги, актуальні для підлітків та молоді, присвячені, наприклад, проблемам розуміння себе та свого місця в навколишньому світі, подолання замкнутості, пошуку сенсу життя. Серед аудіовізуальних засобів використовують зворушливу музику, психологічні образи. Наукові бібліотеки, в свою чергу, інформують про фахові або рідкісні видання, які є в їхніх фондах. Такі буктрейлери намагаються чітко та лаконічно повідомити про книгу, їх стиль тяжіє до інформаційних жанрів журналістики (замітка, звіт, новина, репортаж) [5, с. 15].

Про використання бібліотеками **рекомендаційних сервісів**, створених на основі системи фільтрації інформації, що представляють рейтингові списки, які можуть зацікавити користувачів, детально представила у доповіді «Використання бібліотеками рекомендаційних сервісів як інструменту користувацької активності» В. В. Струнгар, кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач відділу Національної бібліотеки України ім. В. І.

Вернадського на Міжнародній науковій конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації» (6–8 жовтня 2020) [9].

Як зазначає науковець, ці сервіси використовують колаборативну фільтрацію інформації, що надає нові можливості з представлення та просування продуктів та послуг бібліотек, співпраці з користувачами, створення простору для спілкування користувачів зі схожими вподобаннями, забезпечення ефективного зворотнього зв'язку з користувачами. Серед напрямів бібліотечно-бібліографічного використання рекомендаційних сервісів науковець виділила два: вбудовування рекомендаційних інструментів у традиційні бібліотечні сервіси; та долучення бібліотеки як суб'єкта комунікації до загальнокористувацьких рекомендаційних спільнот.

Перший напрям містить використання рекомендаційних сервісів як додаткового інструменту інтерактивного каталогу, що має на меті надання інформації користувачам та обговорення каталогу бібліотеки. Інтерактивні каталоги виступають комунікаційними бібліотечними базами даних, які надають користувачам можливість залишати відгуки та рекомендації на книги, відеоматеріали, оцінювати надану інформацію за допомогою різних рейтингів. Перевагою є те, що користувачі створюють та розширюють контент інтерактивного каталогу за допомогою коментарів, уподобань, рейтингів, оглядів тощо в інформаційному просторі.

Іншим напрямом використання рекомендаційних сервісів бібліотеками дослідниця називає участь бібліотеки у загальнокористувацьких рекомендаційних сервісах. Найбільш поширеними серед таких проєктів, базованих на рекомендаційних сервісах, є книжкові соціальні мережі, орієнтовані на комунікацію читачів щодо книг і читання, рейтинги книг на основі уподобань користувачів [9]. Як приклад В. В. Струнгар наводить американський вебсайт соціальної каталогізації *Goodreads* (заснований в кінці 2006 – на початку 2007 рр.), який дозволяє людям шукати в його базі даних книги, анотації, цитати та відгуки. Користувачі можуть додавати та реєструвати книги для створення бібліотечних каталогів та списків, рекомендованих для читання. Зареєстровані користувачі мають можливість створювати свої групи за інтересами, звернувшись до «Книги пропозицій і обговорень». Протягом першого року діяльності сайту було додано більше 10 млн книг, а сайт відвідало 650 тис. користувачів. Його засновником став інженер-програміст і підприємець Отіс Чендлер. З 2013 р. компанія належить інтернет-магазину Amazon. Ще одна цікава онлайн-спільнота для письменників і читачів, в якій користувачі можуть розміщувати статті, розповіді, фанфіки, вірші та романи в режимі онлайн, є **Wattpad**. Тут зареєстровані користувачі мають доступ до більш ніж 10 млн книг, а також можливість публікувати свої роботи і спілкуватися з іншими письменниками і читачами. Крім постійного архіву інтернет-бібліотеки, регулярно додаються нові твори. Wattpad широко використовується в багатьох країнах, у т. ч. й Україні. Серед українських рекомендаційних ресурсів варто назвати Українську Електронну Бібліотеку **Лібрук (Libruk)**, яка збирає твори різних за жанром і часом українських письменників-класиків і сучасних авторів.

Користувачі можуть завантажити книги у найбільш популярних форматах або читати онлайн. На сторінках Libruk можна також ознайомитися з біографією письменників України, дізнатися їх творчий шлях, а також поділитися своїми власними враженнями, залишивши коментарі автору, або його творам. Окремий розділ «Самвидав» дозволяє безкоштовно опублікувати свої власні книги.

Ці книжкові соціальні мережі з точки зору бібліотечної діяльності є додатковим інтерактивним майданчиком популяризації бібліотечних фондів, дослідження читацьких практик та запитів, залучення нових користувачів до бібліотеки та налагодження і розширення ефективної комунікації з ними. Серед ефективних форм роботи бібліотек із використанням потенціалу рекомендаційних сервісів варто виділити: створення представництва бібліотеки задля поширення інформації про бібліотеку та продукти і послуги; представлення фондів бібліотеки із використанням інструментів сервісів; створення бібліотекою блогів для обговорення важливих проблем; надання експертної оцінки бібліотекою у вигляді рецензій, цитувань та створення рейтингових списків; участь бібліотеки у різноманітних заходах.

Список бібліографічних посилань

1. Бессараб А. О. Буктрейлер як нове явище у сфері соціальних комунікацій. *Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації*. 2014. № 1/2. С. 159–163.

2. Бондаренко В. Віртуальні виставки як дистантна бібліотечна послуга. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2015. Вип. 41. С. 467–478.

3. Глазунова Л. В. Рекомендаційна бібліографія на сучасному етапі розвитку: жанрові інновації. URL: http://belinskogo.kh.ua/Glazunova_Bibliography_recommendations.html (дата звернення: 07.06.2021).

4. ДСТУ 7448:2013. Бібліотечно-інформаційна діяльність. терміни та визначення понять : вид. офіц. : прийнято та надано чинності наказом Мінекономрозвитку від 29 листоп. 2013 р. № 1423 : уведено вперше (зі скасуванням в Україні ГОСТ 7.26–80) / розроб. Укр. ін-том наук.-техн. та екон. інформації, Техн. ком. стандартизації «Інформація і документація». Київ : Мінекономрозвитку, 2014. 41, [1] с.

5. Косачова О. Буктрейлер як ефективний медіаресурс сучасної бібліотеки. *Вісн. Кн. палати*. 2014. № 10. С. 15–18.

6. Кудря Л. Віртуальна книжкова виставка – нова форма популяризації документів *Бібл. планета*. 2009. № 1. С. 37–39.

7. Патра С. Буктрейлер як засіб реклами книговидавничої продукції. URL: <https://uu.edu.ua/buktreileri> (дата звернення: 14.06.2021).

8. Складання бібліографічних посібників : інформ.-метод. матеріали / М-во культури України, Нац. парлам. б-ка України ; уклад. О. Галганова ; наук. ред. В. Кононенко. Київ, 2015. 80 с.

9. Струнгар В. В. Використання бібліотеками рекомендаційних сервісів як інструменту користувацької активності. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1054> (дата звернення: 08.06.2021).

10. Українська бібліотечна енциклопедія. URL: <https://bit.ly/2SeSK8N> ; <https://bit.ly/3gpg8Iy>
11. Швецова-Водка Г. М. Загальне бібліографознавство. Бібліографічні ресурси України. Київ : Кондор, 2017. 219 с.
12. Швецова-Водка Г. Рекомендаційна бібліографія в Україні на початку XXI ст. *Бібл. вісн.* 2017. № 1. С. 11–16.
13. Шипота Г. Є. Деякі аспекти підготовки студентів до бібліографічної діяльності в умовах розвитку медіа культури. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2016. № 2. С. 15–20.

УДК 027.53(477.44):[024:004.77]: 614.46

Організація роботи бібліотеки в онлайн-середовищі в умовах карантину

Крисько Наталія Миколаївна,

*завідувачка відділу маркетингу, реклами та соціокультурної діяльності
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

У статті обґрунтовується важливість забезпечення потреб цільової аудиторії сучасної обласної універсальної наукової бібліотеки за умов карантину. Аналізуються ефективні засоби комунікації зі споживачами та популяризації послуг бібліотек для подальшого вдосконалення обслуговування за умов карантину на прикладі досвіду відділу маркетингу, реклами та соціокультурної діяльності Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва за 2020–2021 рр.

Ключові слова: *Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, бібліотечне обслуговування, читач, популяризація читання, онлайн-середовище, соціологічні дослідження, COVID-19, бібліотеки в умовах карантину.*

The article substantiates the importance of meeting the needs of the target audience of a modern regional universal scientific library under quarantine conditions. Effective means of communication with consumers and popularization of library services for further improvement of quarantine service on the example of the experience of the department of marketing, advertising and socio-cultural activities of Vinnytsia Regional Universal Scientific Library named K. A. Timiriazev for 2020–2021.

Key words: *Vinnytsia Regional Universal Scientific Library named K. A. Timamriazev, library service, reader, popularization of reading, online environment, sociological research, COVID-19, libraries in quarantine.*

Пандемія коронавірусу, яка охопила світ у 2020 році, докорінно змінила життя українців. Причому зміни торкнулися роботи та доходів, і навіть таких речей, як спосіб життя, дозвілля і спілкування. 2020–2021 роки запам'ятовуються людству пандемією, уособленням тривоги, розгубленості, не здійснених планів, жорстких карантинних обмежень, соціальної ізоляції та закритих кордонів. Людство планети сьогодні пильно слідкує за епідеміологічною ситуацією у своїх країнах, містах і селах, переймається значною кількістю нових хворих та

померлих від цієї підступної хвороби.

Всі ці негаразди торкнулися і працівників Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва, зокрема відділу маркетингу, реклами та соціокультурної діяльності. Непередбачувані обставини початку пандемії коронавірусу поставили всіх працівників бібліотеки у ситуацію необхідності швидкого налагодження роботи з віддаленими користувачами, зміни форм бібліотечної роботи та удосконалення системи віддаленого бібліотечно-інформаційного обслуговування. Ми розпочали величезну віддалену роботу, щоб бібліотека залишалася невід'ємною частиною життя читачів, забезпечуючи їм навчання та дозвілля в онлайн-форматі. З березня по вересень 2020 року Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва працювала в обмеженому режимі, здійснюючи прийом-видачу літератури за попереднім замовленням та надаючи бібліотечно-інформаційні послуги онлайн. Діяльність бібліотеки у цей період була спрямована на залучення користувачів до активного використання інформаційних ресурсів на сайті, сторінках бібліотеки у соціальних мережах. Здійснювалось поширення інформації про бібліотечний фонд, електронні каталоги, віртуальні книжкові виставки, онлайн-заходи, клубну діяльність, електронні ресурси тощо. З причини вимушеного закриття бібліотеки відділ розпочав організацію онлайн-заходів, використовуючи платформи для відеоконференцій Google Meet та Zoom.

Відділ проводив моніторинг новин на сайті Кабінету Міністрів України, здійснював поширення інформації на сторінки бібліотеки у соціальній мережі «Facebook». Регулярно наповнював сторінки бібліотеки інформаційними повідомленнями про актуальні заходи в умовах карантину, публікаціями про онлайн-події та онлайн-заходи й іншою корисною для віртуальних користувачів інформацією. Працівники відділу пропонували віддаленим користувачам скористатися доступом до бібліотечних онлайн-ресурсів та онлайн-послуг, здійснюючи їхню рекламу.

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології значно змінили традиційні бібліотечні сервіси, перетворивши певну їх частку в онлайніві. З розвитком мережі «Інтернет» ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва отримала нову категорію користувачів – віддалених (віртуальних), тих, які користуються послугами бібліотеки не відвідуючи її. З періоду пандемії значно збільшилася аудиторія віддалених користувачів, які активізувалися в віртуальному просторі.

Важливим аспектом у роботі бібліотеки є активне просування бібліотечних послуг та продуктів на вебсайті, сторінках у соціальних мережах, блог-платформах. Бібліотека представляє свої послуги в мережі «Інтернет», щоб привернути увагу віртуальних користувачів до книгозбірні, стати для них необхідною, привабливою, інноваційною, мобільною. Прагнемо довести цифровий контент науково-освітніх ресурсів до високого рівня зручності, затребуваності та доступності.

Наявність віртуальних користувачів зумовили необхідність ґрунтовного вивчення їхніх інтересів, ролі онлайн-ресурсів бібліотеки в їхньому житті та пошуку нових шляхів задоволення віртуальних запитів. Для бібліотеки

важливим стало представлення своєї роботи у віртуальному середовищі, яке дає можливість надавати користувачам необхідну інформацію, популяризувати себе, привертати увагу до наявної інтелектуальної продукції або послуг, формувати позитивний імідж, залучати нових прихильників та користувачів, особливо молоді.

З'ясувати популярність Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва у віртуальному просторі, як середовища соціокультурної комунікації, нам допомогло соціологічне дослідження «Бібліотека та віртуальний користувач». Дослідження здійснювалося методом онлайн-опитування (з використанням сервісу Google) на головній сторінці вебсайту. Дослідження показало, що респонденти, які взяли участь в анкетуванні, кожного дня проводять час у мережі «Інтернет» і більшість користувачів знаходяться там 2–5 годин. Перехід на дистанційне виконання соціологічного дослідження не викликав жодних ускладнень, адже дієвість онлайн-інструментів для комунікації з віртуальними користувачами забезпечив багаторічний досвід їх використання.

В умовах інформатизації суспільства одним із вирішальних чинників задоволення інформаційних потреб читачів стає формування підтримки віртуальних представництв. Соціальні мережі, які використовуються для популяризації бібліотеки, отримали статус не тільки віртуального простору для знайомств, спілкування тощо, але й зручного засобу обміну інформацією. Як результат, бібліотека стає провідником нової культури – віртуального обміну, віртуального читання, віртуальної комунікації й пізнання. Більше того, віртуальний простір сприяє формуванню нового образу бібліотеки, що відповідає сучасним тенденціям розвитку інформаційної сфери.

Ще один приклад переведення звичних атрибутів бібліотеки в онлайн-форматі – пам'ятка віртуального користувача «Культура нетикету», розміщена на вебсторінці бібліотеки, яка нагадала віртуальним користувачам, що не варто забувати про те, що навіть у віртуальному середовищі слід дотримуватися елементарних норм поведінки, щоб уникати конфліктних ситуацій. На жаль, часто користувачі соціальних мереж не знають культури віртуального спілкування, що призводить до формування про них негативної думки. Щоб цього не сталося з нашими користувачами, Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва вирішила створити пам'ятку «Культура віртуального спілкування», в якій подано найбільш поширені правила мережевого етикету.

Хороша книга – це порадник і друг для будь-якої людини. Вона завжди була найбільшою цінністю людства. Останнім часом ми проголошуємо, що саме через книгу людина залучається до національної культури, адже одним із пріоритетних гуманітарних напрямів діяльності ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва є популяризація української мови й української книги. Бібліотека має великий досвід задоволення читацьких потреб користувачів. Сьогодні диктує бібліотечним працівникам нові вимоги щодо популяризації української книги як елементу національної самосвідомості. Важливим орієнтиром діяльності ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва є читач нового покоління з його запитам та потребами. Необхідною складовою сучасної просвітницької діяльності книгозбірні стала мотивація молоді до читання українських книг, яке зараз стає актуальним. Тому в період карантину започатковано також нові рубрики

на сторінках бібліотеки у facebook «Бібліотека рекомендує» та «Велети українського слова», де пропонуються увазі читачів твори наявних у фонді бібліотеки сучасних українських письменників, популярні за результатами попередніх опитувань та визнані поколіннями твори класиків української літератури, що зберігаються у фонді нашої та інших книгозбірень України.

23 квітня бібліотека організувала перший онлайн-захід для бібліотекарів області «Бібліотеки Вінниччини: організація роботи в умовах карантину та виходу з нього», в якому взяли участь 42 учасники. Загалом, протягом карантинного періоду 2020 року бібліотекою організовано понад 250 онлайн-заходів.

Звичними для читачів стали публікації списків електронних посилань, бібліографічних списків літератури, регулярне проведення традиційних загальнобібліотечних акцій, презентацій, інформаційних годин з нагоди святкових або просто визначних дат від Різдвяних свят і Великодня до Міжнародного дня дарування книг чи Міжнародного дня сміху. Таке на перший погляд ризиковане поєднання новаторства з буденністю виявилось вдалим завдяки професійному виконанню та увазі до запитів сучасного користувача з його «кліповим» мисленням, стресовим через пандемію станом, ледь не щойно сформованими з цих смаками і звичками.

Соціокультурна діяльність ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва визначає обличчя бібліотеки, сприяє формуванню її позитивного іміджу. Тому на період карантину працівники відділу маркетингу, реклами та соціокультурної діяльності Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва долучилися до організації традиційних для бібліотеки заходів, що з причини обмежень відбувалися в онлайн-форматі.

У новому «карантинному» форматі пройшли науково-практична конференція «Василь Стус – син України, велич світова» (у рамках Стусівських читань), щорічні Шевченківські онлайн-читання, XV літературні читання «Під знаком Кирила і Мефодія», численні онлайн-лекції різного формату (презентація, консультація, тренінг) на актуальні теми сьогодення нові й у межах діючих проєктів (як «Динаміка розвитку української літератури початку ХХІ століття», «Від Мілени Рудницької до Атени Пашко (до 100-річчя ВГО "Союз українок")» чи «Борис Грінченко: український просвітник у європейському культурному контексті» (у рамках інтелектуально-просвітницького проєкту «На перетині культур») та багато інших.

У 2020 році набрав обертів літературний проєкт «У поезії живе людина» (започаткований обласною книгозбірнею в 2019 році з метою популяризації та підтримки талановитих поетів Вінниччини). В умовах карантину цей проєкт став найпопулярнішим та одним з найзатребуваніших для шанувальників поетичного мистецтва. Творчі онлайн-зустрічі з поетами-земляками Віктором Крупкою, Іриною Федорчук, Галиною Рибачук-Прач, Веронікою Ганай та ін. дали можливість віддаленим читачам поспілкуватися з авторами та насолодитися читанням творів у їх виконанні. Такий формат онлайн-зустрічей продовжується й донині.

Назвемо дві події, що стали зразком ефективності роботи у полярних за нових умов напрямках, підтримки зв'язку з місцевою громадою та

міжнародною співпрацею. Перша – спрямований на популяризацію місцевих авторів і налагодження комунікації з читачами традиційний поетичний марафон «Вільна поезія», проведений 18 березня 2021 р. у режимі онлайн з використанням платформи для відеоконференцій «Zoom». Так, серед інших авторів марафону нові вірші представили поет, публіцист Михайло Каменюк і закордонна гостя родом з Вінниччини, керівниця австралійського бюро Спілки слов'янських письменників Ірина (Ляля) Нісіна.

Це розширення літературного світу Вінниччини, за відгуками читачів, значно спрощує подолання спричинених ізоляцією та зміною звичного способу життя психологічних бар'єрів, які ускладнюють адаптацію до сучасних процесів творення нової онлайн-реальності.

Хочеться зазначити, що набутий досвід проведення онлайн-заходів в період карантину має місце і продовження дотепер. Так у березні Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва провела Шевченківські онлайн-читання «Ми – з Кобзарєвого роду!» з нагоди відзначення 207-ї річниці від дня народження неперевершеного світоча української культури, геніального поета, художника, мислителя – Тараса Григоровича Шевченка.

Участь у цьогорічних читаннях взяли представники органів державної влади, письменники, науковці, громадські діячі, викладачі, студенти та поціновувачі Шевченківської поезії. Вшанували Великого Кобзаря і представники національно-культурних товариств, що проживають на Вінниччині, прочитавши «Заповіт» Тараса Шевченка – один з найвідоміших творів поета, який перекладено на більш ніж 150 мовами світу, рідними мовами, носіями яких вони є: польською, грузинською, азербайджанською, англійською. До цьогорічних Шевченківських читань долучився Філіпе Гарсія, викладач приватного коледжу католицької церкви міста Ангулем (Франція), який прочитав «Заповіт» французькою мовою.

Як бачимо, проведення заходів у форматі онлайн дає змогу залучити учасників не лише з інших регіонів України, але й представників зарубіжних країн. Це сприяє міжнародному співробітництву та взаєморозумінню, а також глибшому пізнанню України та творчості її видатних діячів у світі.

Ще хочу навести приклад комбінованого вирішення водночас кількох актуальних завдань – презентація книг членів Спілки слов'янських письменників України – Бориса Гуменюка «З щоденника посла України» та Михайла Каменюка «...й камінь стара латинь, й лісів слов'янська в'язь» 28 травня 2021 р. Цього разу світову читацьку спільноту в сузір'ї поважних гостей представляв автор Борис Гуменюк, український дипломат, доктор історичних наук, професор, ректор Дипломатичної академії України при МЗС України, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Кіпр. Використання досвіду проведення онлайн-заходів сприяло під час презентації організації відеовітання представників української діаспори з Республіки Кіпр. Це привернуло ще більше уваги й отримало схвальні відгуки онлайн-користувачів завдяки трансляванню події у прямому ефірі на сторінці обласної книгозбірні в соціальній мережі «Фейсбук».

Як показує практика, режим прямого ефіру має ефект живого спілкування, віддалені глядачі пишуть коментарі, висловлюють свої емоції,

ставлять запитання, або просто слідкують за тим, що відбувається в режимі реального часу в бібліотеці. Прямий ефір можна назвати і «живим Facebook», адже він доступний більшості акаунтів Facebook. Організувати прямі трансляції на Facebook можна з будь-яких пристроїв від телефону до професійних телевізійних камер, організатор трансляції може запрошувати певний перелік друзів або іншу аудиторію до перегляду події. Такий спосіб поширення інформації сприяє інформуванню про заходи, які відбуваються в бібліотеці і наразі набув практичного застосування в роботі відділу. Зазначимо, що проведення звичних для користувачів ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва заходів з відповідним рівнем інформування про них в умовах карантинних обмежень сприяє зниженню рівня стресу пересічного читача. Тобто формує імідж модерного закладу й водночас острівка стабільності в непевному сьогодні. Успіх перелічених заходів доводить, що найефективнішим форматом роботи на відстані в умовах карантину є змішаний, тобто онлайн-трансляція заходів, які проводяться наживо, з можливістю згодом передивитися їх відеозапис.

Моніторинг сторінки бібліотеки в соцмережі «Facebook», дані щотижневої статистики свідчать, що найбільшу увагу віртуальної аудиторії привертають короткі відеосюжети або трансляції прямого ефіру, що підтверджує ефективність промоції бібліотечних соціокультурних заходів.

Результатом рекламної роботи відділу стало збільшення запитів на віртуальні довідки, відвідуваність сайту, перегляду публікацій (за даними щотижневого аналізу), зросла кількість запитів на віртуальні послуги загалом.

За підсумками 2020–2021 рр. можемо впевнено стверджувати, що хоча й досі не всі заклади змогли повністю переформатуватися відповідно до нових умов, досвід відділу маркетингу, реклами та соціокультурної діяльності Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва є свідченням успішної роботи в режимі онлайн.

Варто зауважити, що крім очевидних ускладнень, період дистанційної роботи має й свої позитивні моменти. Грамотне перепланування усталеного порядку діяльності закладу перетворює карантинні обмеження на цілком сприятливі умови для самоосвіти й професійного удосконалення. Працівники відділу, як і бібліотеки в цілому, скористались можливістю і підвищували свій фаховий рівень, використовуючи безкоштовні онлайн-платформи. Засвоєння розмаїтого інструментарію дистанційного навчання дозволило обмінюватися досвідом, організувати та брати участь в онлайн-заходах.

Актуальність подібних заходів, зумовлена вимушеною ізоляцією, сприяла повному переходу в цифровий простір, який забезпечив доступ до участі в глобальних, обмежених раніше місцем проведення подіях. До прикладу, фахівці бібліотеки взяли участь в онлайн-конференції «Бібліотеки в умовах пандемії COVID-19», організованої «ВГО Українська бібліотечна асоціація» та Українським інститутом книги. Тому завдяки практичному впровадженню нових підходів працівники закладу не лише оперативно пристосувалися до нових умов та провели заплановані раніше традиційні для Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва заходи в новому форматі, але й обирали теми й форми роботи, максимально суголосні запитах масової аудиторії.

Отже, використання можливостей онлайн-формату та надання

електронних послуг разом з їх активною популяризацією стали безцінним досвідом організації успішного функціонування бібліотечного закладу в умовах карантину.

Більше того, ефективність названих засобів підвищення інтересу до книги й читання загалом свідчить про необхідність їхнього використання в повсякденній роботі відділу маркетингу, реклами та соціокультурної діяльності Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва й надалі (сподіваємося, у менш екстремальних умовах).

Список використаних джерел

1. Матвійчук, О. Є. Бібліотека як соціокультурний інститут : освітньо-виховна місія / О. Є Матвійчук // Вісн. Нац. авіаційного ун-ту. Серія : Філософія. Культурологія. – 2010. – № 2. – С. 155–160.
2. Хіміч, Я. О. Інноваційні зміни в бібліотеці на основі проектного, кадрового менеджменту та ініціативної діяльності бібліотек : посіб. – Київ : Самміт-Книга. – 2010. – 65 с. : рис.
4. Давидова, І. О. Інноваційна політика бібліотек України: зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві : дис. д-ра наук з соціальних комунікацій ; Харків. держ. акад. культури. – Харків, 2008. – 51 с.

027.53(477.44):316.77]:614.46

Соціокультурна діяльність бібліотеки в умовах карантинних обмежень

Зіньковська Олена Олегівна,

завідувачка відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва

У статті йдеться про організацію соціокультурної діяльності у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. К. А. Тімірязєва в період карантинних обмежень. Описується досвід проведення різних заходів, зокрема круглого столу, майстер-класу, поетичного марафону, презентації в онлайн-режимі. Висвітлюється також досвід організації віртуальних виставок, зокрема, розповідається про окремі виставки з доробку відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук.

Ключові слова: *дистанційний режим роботи, онлайн-заходи, соціокультурні заходи, етнозахід, круглий стіл, поетичний марафон, презентація книги, майстер-клас, виставкова діяльність, віртуальні виставки.*

The article deals with the organization of socio-cultural activities in the Vinnytsia Regional Universal Scientific Library named after K. A. Timiriazev during the quarantine restrictions. The experience of holding various events, in particular a round table, a master class, a poetry marathon, an online presentation is described. The experience of organizing virtual exhibitions is also covered, in particular, it is told about separate exhibitions from the department of documents in the humanities, technical and natural sciences.

Key words: remote work mode, online events, socio-cultural events, ethno-event, round table, poetic marathon, book presentation, master class, exhibition activity, virtual exhibitions.

Епідемія раніше невідомого коронавірусу, що спалахнула в січні 2020 року, внесла помітні зміни у звичне для нас життя. Задля запобігання розповсюдженню коронавірусної інфекції в Україні, як і в більшості країн світу, було запроваджено ряд карантинних обмежень, у тому числі в роботі закладів культури, зокрема бібліотек.

Українські бібліотеки залежно від рівня розповсюдження захворюваності в регіонах тимчасово обмежували або призупиняли обслуговування користувачів та переходили на дистанційний режим роботи.

Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва працювала з дотриманням усіх карантинних вимог, а в період найвищого рівня захворюваності, змушена була зачинити свої двері для відвідувачів.

У книгозбірні завжди проходило багато цікавих, різнопланових заходів, із уведенням обмежень, ця діяльність не зупинилась. Єдине, що змінилось – це місце проведення. З метою збереження безпеки людей, соціокультурні заходи перемістилася з бібліотечних залів в онлайн-простір. Завдяки сучасним технологіям продовжували реалізовуватись започатковані соціокультурні проєкти, проводились круглі столи, презентації книг та майстер-класи, організовувались зустрічі з видатними особистостями краю, учасників клубів за інтересами, готувались віртуальні книжкові виставки, перегляди тощо.

Яскравим прикладом таких онлайн-заходів стала презентація збірки українського історика, доктора історичних наук, професора, громадського діяча Арсена Зінченка – «Роздоріжжя», яка відбулась 17 листопада 2020 року на платформі для відеоконференцій ZOOM. Захід було організовано у рамках діяльності науково-краєзнавчого клубу «Дослідник краю», що діє при відділі краєзнавства. Програма онлайн-зустрічі була дуже насиченою, крім самого автора, слово мали запрошені гості – колеги та друзі. Звучали уривки оповідань у виконанні студентів філологічного факультету КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж». До відеоконференції мали можливість приєднатись усі охочі через посилання, розміщене на сайті та сторінках Бібліотеки в соцмережах.

Цікавим досвідом є організація поетичних зустрічей в режимі онлайн. 18 березня 2021 року Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва організувала поетичний марафон «Вільна поезія» до Всесвітнього дня поезії. Вінницька земля щедра та багата на літературні таланти і відзначення Всесвітнього дня поезії вже стало для Бібліотеки доброю традицією. Завдяки онлайн-марафону талановиті поети краю, незважаючи на карантинні обмеження, мали можливість привітати зі святом одне одного та прочитати свою поезію, а поціновувачі поетичного слова послухати їх.

До Міжнародного дня людей з інвалідністю 2 грудня 2020 року на платформі для відеоконференцій відбувся круглий стіл «Право на гідне життя для всіх». У круглому столі взяли участь директори і працівники міських та обласних центрів соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді, які обміню-

лись досвідом роботи з людьми, які мають особливі потреби. Доповнив круглий стіл бібліографічний огляд літератури «Особливо неймовірні»: найкращі книги авторів з інвалідністю», підготовлений фахівцями відділу попереднього замовлення, МБА та видачі літератури. Захід відбувся у рамках діяльності Центру обслуговування людей з інвалідністю «INVA-INFORM», що діє при Бібліотеці з метою забезпечення людей з інвалідністю безперешкодним доступом до власних та світових інформаційних ресурсів.

З метою відродження звичаєвої обрядовості та пробудження інтересу до культури українського народу, його декоративно-прикладного мистецтва, вшанування таланту майстрів-земляків, організації змістовного дозвілля молоді Бібліотека проводить цикл заходів «У звичаях й традиціях Поділля пізнавай». Лише у 2021 році проведено два заходи із цього циклу. Яскравим прикладом збереження, популяризації та відтворення української народної пісні, колядок і щедрівок на Поділлі, є фольклорний гурт «Свято», створений у 2007 році Юлією Васюк. Напередодні Святвечора учасники гурту взяли участь у етнозаході «Колядують зорі на Різдво Христове», де виконали традиційні, старовинні й сучасні колядки і щедрівки та передали свої різдвяні вітання працівникам обласної бібліотеки, нашим користувачам і загалом усім шанувальникам народного мистецтва. Відеозапис висвітлено у соціальній мережі «Facebook» на сторінці Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва.

До свята Великодня відбувся великий етнозахід «Подільські барви писанкові». Майстрині Оксана та Марина Верхові провели майстер-клас з написання писанки. Сестри з самого дитинства займаються цим дивовижним видом народного мистецтва. Вони розповіли про писанкарство на Поділлі, відкрили секрети створення оберегу-писанки, їхню історію, кольори та орнаменти, традиції й особливості розпису. Захід транслювався у прямому ефірі в соціальній мережі «Facebook» та на сторінці Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва.

Особлива увага приділяється виставковій діяльності книгозбірні, яка завжди відігравала ключову роль у популяризації бібліотечного фонду та просування читання до користувача.

У період «зачинених дверей» бібліотечні виставки повністю перемістились у віртуальний простір. Варто зазначити, що в порівнянні з традиційними бібліотечними виставками, програмний інструментарій та формат віртуальних виставок дає більше можливостей бібліотечному фахівцю реалізувати креативний підхід до їх підготовки. Це можуть бути аудіо- і відеоматеріали, ілюстрації та інші мультимедійні ефекти, застосування яких здатне зробити виставку ще більш атракційною. В доробку фахівців книгозбірні велике різноманіття віртуальних виставок, які представлені у відкритому доступі на сайті та сторінках бібліотеки у соцмережах.

Одним із відділів, який завжди організовує велику кількість різноматематичних виставок, є відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук.

Наприклад, для всіх любителів подорожей фахівці відділу підготували віртуальну виставку «Навколо світу завдяки 20 книгам». За допомогою найціка-

віших книг про мандрівки читачі можуть вирушити в далеку дорогу, побувати на всіх континентах та повторити шлях головного героя відомого твору Жуля Верна «Навколо світу за 80 днів». Виставка включає добірку кращої науково-популярної літератури, присвяченої вражаючим куточкам нашої планети, а також пригодницькі романи, мемуари та есе, що надихнуть на нові пригоди.

Дню української писемності та мови була приурочена виставка «Пізнай себе і свій народ через слово». На превеликий жаль, ми часто розмовляємо суржиком, допускаємо багато мовних помилок, тому книги, які увійшли до експозиції, ознайомлять з історією мови, підкажуть правильність вживання слів, допоможуть збагатити словниковий запас та заохотять говорити грамотно рідною мовою.

До Дня пам'яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, фахівці відділу підготували віртуальну виставку «Герої не вмирають, герої поміж нас». На ній розміщені видання, присвячені нашим співвітчизникам, мужнім воїнам, які пішли у безсмертя та вічність, захищаючи незалежність Вітчизни на її східних рубежах. Також на виставці представлені матеріали з відкритих джерел, спогади бойових побратимів, дружин та матерів, репортажі та свідчення очевидців, що дають можливість збагнути всю глибину скорботної величі подвигу.

Згадані заходи та виставки – це лише невеликий фрагмент багатогранної мозаїки соціокультурної діяльності «Тімірязевки». Як уплинули карантинні обмеження на цю діяльність? Звісно, саме слово «обмеження» частково дає відповідь на це запитання – довелось відмовлятися від звичних форм роботи. З іншого ж боку, обмеження не зупинили роботу бібліотеки, а стали поштовхом для пошуку і запровадження нових форматів роботи в умовах, що склались. Усе залежить від того, як потужно бібліотека працює дистанційно, які онлайн-сервіси вона пропонує. Активна робота у всісвітній мережі є запорукою збереження зв'язку зі своїми користувачами та можливістю знайти нових, які неодмінно прийдуть до Бібліотеки, коли ситуація покращиться.

Список літератури

Павленко, Т. Віртуальна книжкова виставка як інформаційний ресурс бібліотеки : (з досвіду діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) / Т. Павленко // Вісн. Кн. палати. – 2020. – № 7. – С. 29–34.

Пилипенко, Г. Книжковий храм: між інтернетом і карантинном : [коментар директорки КЗ «Глухівська центральна районна бібліотека» щодо діяльності, перспектив та проблем місцевих бібліотек] / Г. Пилипенко // Уряд. кур'єр. – 2020. – 30 верес. – С. 5.

Середа, Т. Бібліотека як центр соціокультурних комунікацій / Т. Середа // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2019. – Вип. 55 : Наукова бібліотека: трансформаційні виклики в умовах розвитку цифрових технологій. – С. 107–116.

Чернов, В. Бібліотека переходить в онлайн : [міська публічна бібліотека впроваджує проект «Культурний карантин»] / В. Чернов // Голос України. – 2020. – 4 верес. – С. 8.

Роль бібліотек у розвитку цифрової освіти населення

УДК 027.5(477.44)-048.74:004.7

Ресурси і послуги сучасної публічної бібліотеки у відповідь на потреби громади

Кристофорова Тетяна Петрівна,

*головний методист науково-методичного відділу
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

У статті розповідається про ресурси та послуги, які надають сучасні публічні бібліотеки, про виклики сьогодення, що впливають на їхню діяльність, і як книгозбірні намагаються до них адаптуватись. Матеріали подані на практичному досвіді роботи бібліотек області.

Ключові слова: *трансформація бібліотеки, потреби територіальної громади, ресурси бібліотеки, послуги бібліотеки, реформа децентралізації, проєкт ПУЛЬС, пандемія COVID-19, віртуальний простір, онлайн-сервіси, віртуальні виставки, соціокультурна робота, цифрові хаби, «Дія. Цифрова освіта», культура читання.*

The article discusses the resources and services provided by modern public libraries, the current challenges affecting their activities, and how book collections are trying to adapt to them. Materials are presented on practical experience of work by regional library.

Key words: *library transformation, local community needs, library resources, library services, decentralization reform, PULSE project, COVID-19 pandemic, virtual space, online services, virtual exhibitions, socio-cultural work, digital hubs, "State and Me. Digital education ", reading culture.*

Погані бібліотеки створюють колекції,
хороші бібліотеки створюють послуги,
великі бібліотеки будують громади!

Р. Девід Ланкес,
*професор Університету
Південної Кароліни (США)*

Сьогодення вимагає значної трансформації бібліотеки. При цьому книгозбірні зберігають свої основні функції, такі як: забезпечення публічного доступу до інформації та знань, збереження культурної спадщини, доступність інформаційних і комунікаційних послуг. Найголовніше – це постійний діалог з користувачами. Тож сучасні бібліотеки це багатофункціональні і відкриті простори. Це соціальні інституції, які головним пріоритетом своєї діяльності визначають задоволення основних потреб територіальної громади.

Реформа децентралізації стала певним викликом для бібліотек. У результаті реформи змінився адміністративно-територіальний устрій області.

На зміну 27 районам, де діяло 27 центральних бібліотек, утворено 63 нові територіальні громади (далі – ТГ) у складі 6 районів. Це, безумовно, вплинуло на мережу бібліотек області. В першу чергу змінилися моделі їх функціонування та статус районних книгозбірень, виділилися нові бібліотеки, що стали головними у новостворених ТГ.

У черговий раз більшості з них довелося завойовувати авторитет та підтверджувати свою необхідність у громаді. Таким чином, бібліотеки переживають новий етап становлення, коли їм потрібно себе показати як спроможний культурно-інформаційний заклад територіальної громади.

Суспільство, цифрова епоха – це нові виклики та завдання для бібліотек, які вимагають змін та нових ідей. Саме в таких умовах виділяється інформаційна функція бібліотеки та, відповідно, збільшується її роль у громаді. Задовольняючи сучасні інформаційні, освітні, культурні потреби своїх користувачів бібліотеки використовують різноманітні ресурси – це і документовані фонди, і власні електронні бази даних, в тому числі повнотекстові. Також бібліотеки розширюють коло своїх послуг, переходять з реального простору у віртуальний, чим забезпечують доступ до інформаційних ресурсів не лише своєї книгозбірні, але й надають доступ до інформаційного простору інших суб'єктів, що володіють інформацією загальнодоступного користування. Виконуючи таку роль бібліотеки беруть на себе відповідальність щодо відбору, оцінки інформації, встановлення певних зв'язків між інформаційними масивами, щоб надавати якісний, швидкий доступ своїм користувачам для отримання знань та соціально значимої інформації.

Щоб зберегти свої позиції та завоювати авторитет у новостворених територіальних громадах бібліотеки Вінниччини розширюють перелік своїх послуг і працюють над створенням нових ресурсів. Так, бібліотекарі Іллінецької міської мультимедійної бібліотеки Іллінецької міської територіальної громади брали участь у проєкті ПУЛЬС «Розробка курсу на зміцнення місцевого самоврядування в Україні», що реалізовується Міжнародною організацією IREX. Робота бібліотек у цьому проєкті була спрямована на інформування та залучення громадськості до процесу реформ децентралізації. Бібліотекарі з перших днів упровадження децентралізації стали експертами з питань цієї реформи. Вони взяли на себе важливу місію розкриття змісту реформи і розгорнули велику інформаційну кампанію, яка привернула увагу громадськості, влади. Бібліотека стала містком, який об'єднував пересічних жителів громади і представників влади. Бібліотекарі надавали консультації про децентралізацію, а мешканці громади ділились з ними проблемами, що потребували вирішення для покращення життя у своєму населеному пункті. Ця робота швидко показала результати і дала можливість зорганізуватися активним небайдужим громадянам, а це надихнуло колектив книгозбірні на створення Школи молодіжної активності «ІДЕЯ змінює громаду».

Загалом у проєкті ПУЛЬС на Вінниччині брали участь бібліотекарі Барської, Тульчинської, Крижопільської, Погребищенської, Теплицької, Томашпільської, Хмільницької та Брацлавської територіальних громад. І це

стало яскравим прикладом того, що бібліотеки активізували свої ресурси, організували роботу і адаптувалися до вимог та потреб громади, бібліотекарі підтвердили свою важливість та завоювали позитивний імідж у новій територіальній громаді.

У подальшому бібліотеки Іллінещини стали учасниками проекту «Тепла медіатека – творчий осередок сільської громади», у рамках якого Павлівська сільська бібліотека була переобладнана в сучасний інформаційний центр. Для бібліотеки закупили сучасні меблі, комп'ютерну та копіювальну техніку, плазмовий телевізор, інтерактивні ігри, фонди поповнили новими документами. Реалізація проекту «Тепла медіатека» стала можливою завдяки співфінансуванню з бюджету обласного конкурсу розвитку територіальних громад, бюджету об'єднаної громади та фінансової допомоги місцевого сільськогосподарського підприємства.

Розуміння та підтримка з боку влади проявилась у тому, що з 2017 року в Іллінецькій територіальній громаді відремонтували книгозбірні в селах Василівка, Павлівка, Паріївка, Якубівка та Хринівка. Оновлення бібліотек стало можливим завдяки спільній фінансовій підтримці місцевих підприємців та влади. Іллінецька територіальна громада стала позитивним прикладом господарювання та покращення матеріально-технічної бази бібліотек. Саме покращення матеріально-технічної бази має важливе значення, адже надавати нові послуги не маючи відповідних ресурсів надзвичайно важко, особливо в сільських бібліотеках. Зрозуміло, що приємно зайти в оновлене приміщення для того, щоб поспілкуватись з друзями, скористатись безкоштовним інтернетом, пограти ігри, погортати журнали та почитати книжку в затишній атмосфері оновленої бібліотеки.

Бібліотеки в цілому активно долучилися до впровадження реформи децентралізації у своїх територіальних громадах. Все, що стосується діяльності публічних бібліотек Вінниччини відображається у групі «Бібліотеки Вінниччини і реформи» <https://www.facebook.com/groups/1022893281100102> на сторінці Facebook.

Ще одним викликом для бібліотек стала пандемія COVID-19. Обмеження, що були пов'язані з карантинном, значно вплинули на звичний режим діяльності бібліотек. Чого тільки варта заборона фізично відвідувати бібліотеки та заборона проведення масових заходів? Але бібліотеки пристосувались до нових умов та переформатували свою роботу. Вони налаштувалися працювати дистанційно у віртуальному просторі, розширили діапазон послуг та ресурсів, які можна надавати віддалено.

Найпопулярнішою формою роботи стали віртуальні виставки. Це сприяло тому, що бібліотекарі почали вивчати нові онлайн-сервіси та професійно використовувати їх у своїй роботі. Традиційно це тематичні виставки, виставки-персоналії, виставки нових надходжень, виставки номінантів різних конкурсів та премій, виставки «Топ»: найкраще видання місяця, року, книга, що користується найбільшим попитом... Також освоєння сучасних сервісів дає можливість бібліотекарям створювати нові корисні ресурси для популяризації книги та читання, зокрема це відеоогляди, буктрейлери нових книг тощо.

Бібліотекарі швидко налаштувалися і зуміли налагодити віртуальний контакт з громадою і, можливо, навіть залучити більшу кількість користувачів проводячи онлайн-конкурси, флешмоби, челеджі. Так дуже яскраво у соціальних мережах було представлено «День вишиванки». Цікавий підхід придумали бібліотекарі КЗ «Публічна бібліотека Погребищенської міської ради» та організували онлайн-естафету «Вишиванка-Книга-Нація», який представлено на сторінці у мережі «Facebook». Гарно та яскраво це свято відзначили бібліотекарі Крижопільської, Тульчинської публічних бібліотек. У бібліотеках Брацлавської громади були організовані фотозони, створювались фотоколажі, виставки, презентації. Флешмоб «Вишиванка – символ української душі» провели діти та бібліотекар Міжліссянської сільської бібліотеки.

Соціокультурна робота бібліотеки багата креативними ідеями та різноманітністю форм. Заходи розраховані на різні категорії користувачів, а влітку особлива увага приділяється дітям. Бібліотекарі намагаються зробити відпочинок дітей активним, пізнавальним, наповненим яскравими враженнями і гарним настроєм. Так працівники відділу обслуговування дітей Липовецької публічної бібліотеки розробили онлайн-вікторину «Прапор державний – це гордість і сила» та запропонували своїм користувачам взяти участь та перевірити свої знання.

Популярною формою роботи залишаються майстер-класи. Для бібліотекаря підготуватися до проведення такого заходу, це не просто запросити майстра, щоб організував роботу аудиторії, а це, в першу чергу, створення певної атмосфери, організація бібліотечної виставки відповідної тематики, підготовка теоретичного матеріалу для ознайомлення. Саме такий підхід обрали бібліотекарі Брацлавської публічної бібліотеки та інших бібліотек територіальної громади. Упродовж літа була розроблена цікава програма різних майстер-класів, ігор, вікторин тощо. Наприклад: була проведена вікторина-загадка «Якщо знаєш – відгадай, як не знаєш – розпитай!», майстер-клас «Веселе рукоділля», присвячений плетінню віночків із живих польових квітів тощо. До «Дня шкарпеток» у КЗ «Публічна бібліотека» Літинської селищної ради було організовано майстер-клас з виготовлення м'якої іграшки-ляльки з шкарпеток.

Ще не менш важливою категорією наших користувачів є люди похилого віку. В бібліотеках області для таких людей працює «Університет третього віку», де можна отримати знання з комп'ютерної грамотності, познайомитися віртуально з новими книгами, переглянути відеофільми та дізнатись з інтернету багато цікавого, брати книги з фондів бібліотеки, отримати консультації, а головне змістовно провести час, отримати нові знання. Такі університети активно працюють на базі Немирівської головної публічної бібліотеки, КЗ «Публічна бібліотека» Літинської селищної ради та інших.

В онлайн-формат перейшли засідання клубів, що діють при бібліотеках, та підвищення кваліфікації бібліотекарів. Так бібліотеки брали участь у заходах, що організовувала Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. В онлайн-режимі на платформі для відеоконференцій ZOOM відбувся методично-інформаційний день «Бібліотека і екологічне просвітництво в інтересах

сталого розвитку громади», який увійшов у програму екологічного місячника «Екоосвіта. Ековиховання. Екопросвітництво». Своїм досвідом ділились наші колеги з КЗ «Ямпільська публічна бібліотека», КЗ «Публічна бібліотека Погребищенської міської ради», КЗ «Публічна бібліотека» Калинівської міської ради, КЗ «Публічна бібліотека» Літинської селищної ради, КЗ «Бібліотека для дорослих» Хмельницької міської ради.

Ще бібліотеки області стали учасниками організованого Вінницькою ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва поетичного онлайн-марафону «Вільна поезія» до Всесвітнього дня поезії. Таким чином, в онлайн-режимі робота продовжується і набуває нових форм та змісту.

Багато заходів бібліотек спрямовані на популяризацію та поширення культури читання. Особлива увага цій роботі приділяється влітку, під час літніх канікул, відпусток, у період відпочинку та подорожей. Бібліотекарі рекомендують книги для читання на дозвіллі за допомогою буктрейлерів, у соціальних мережах розміщують публікації, на кшталт «кращі книги року чи тижня» та відеоролики бібліографічних оглядів, для дітей готують списки літератури відповідно до шкільної програми, яку пропонують прочитати влітку.

Бібліотекарі організують заходи і обслуговування поза межами закладу. На майданчиках поряд з бібліотекою, в парках і сквериках, а то і на центральній площі населеного пункту проводять перегляди літератури, голосні читання. Як приклад, у КЗ «Публічна бібліотека Погребищенської міської ради» діє літнє консультативне бюро «Літня фішка – модна книжка». «Канікули з книгою» організують бібліотекарі Брацлавської публічної бібліотеки та інших бібліотек області. З початком карантину у Тульчинській публічній бібліотеці почав діяти проєкт «Ранкові теплі читання», який продовжується і зараз. Працівники КЗ «Публічна бібліотека» Літинської селищної ради для своїх маленьких користувачів читали казки в рамках проєкту «Голосові читання».

Щоб підтвердити свою соціальну роль в громаді бібліотеки слідкують за сучасними тенденціями у суспільстві та вивчають нові можливості. Відповідно бібліотекарі успішно оволоділи цифровими навичками на онлайн-платформі з цифрової грамотності Міністерства цифрової політики України «Дія. Цифрова освіта» та приєдналися до мережі цифрових хабів. На кінець 298 бібліотек зареєструвались і працюють як офіційні хаби. Отже, бібліотека – це місце де є доступ до сайту «Дія. Цифрова освіта», та можливість повноцінного отримання державних послуг онлайн за допомогою мобільного додатку. Отже, освоївши цей ресурс бібліотеки отримали нові послуги та розширили коло користувачів.

Проєкт «Дія. Цифрова освіта» Міністерства цифрової трансформації України одним з головних завдань виділяє сприяння комп'ютеризації сільських бібліотек України. Отже в рамках проєкту, завдяки спільній ініціативі Міністерства цифрової трансформації України з Всеукраїнською громадською організацією «Українська бібліотечна асоціація» та благодійним фондом «Фаворит Фаундейшин» 17 березня 2021 року відбулася передача 300 персональних комп'ютерів для публічних бібліотек Вінницької області. Таким

чином, 150 публічних бібліотек нашої області отримали комп'ютери, та нові можливості для обслуговування мешканців громади.

Використовуючи свої ресурси та залучаючи кваліфікованих спеціалістів, бібліотеки працюють як консультаційні пункти, де громадяни можуть отримати допомогу з юридичних, різних соціально-побутових питань.

Доступ до Інтернету для бібліотеки – це додаткові можливості, саме тому в багатьох бібліотеках області можна безкоштовно скористатися послугами Інтернет-центрів. Тут бібліотекарі допоможуть пройти навчання з комп'ютерної грамотності. За допомогою інтернету чи мобільного банкінгу допоможуть замовити авіа, автобусний чи залізничний квиток, здійснити онлайн-реєстрацію для участі у ЗНО, здійснити пошук роботи чи запропонувати вакансію на вебсайтах із працевлаштування, заповнити в онлайн-режимі Декларацію про майновий стан і доходи, оплатити покупку, тощо... Особливо такі послуги актуальні для людей поважного віку.

Ще одним перспективним напрямком в діяльності бібліотек виділяється туристичне краєзнавство. Працюючи в цьому напрямі бібліотекарі стають справжніми знавцями історії свого краю, визначних та пам'ятних місць. Вони збирають і зберігають матеріали з історії та сьогодення своєї територіальної громади. Матеріали використовують для написання краєзнавчих нарисів, реалізації проєктів та розробки туристичних маршрутів. Також бібліотеки стають інформаційно-туристичними центрами. Наприклад при КЗ «Барська публічна бібліотека» працює туристично-промоційний центр Барського краю. Тульчинська публічна бібліотека веде групу у мережі «Facebook» «Тульчин. Туристично-інформаційний центр», де інформує учасників групи та гостей міста про цікаві культурні події, історичні місця, туристичні об'єкти та можливість цікаво і корисно провести свій відпочинок.

Отже, ми згадали лише деякі напрямки та форми бібліотечної діяльності і черговий раз переконались у тому, що бібліотека – соціально важливий заклад, який адаптується та трансформується відповідно до вимог сучасного суспільства. Зміни в діяльності бібліотек викликають появу нових, не традиційних для бібліотеки послуг. Зокрема, для здійснення якісного інформаційного обслуговування, забезпечення освітніх, культурних, соціальних та інших потреб мешканців громади, бібліотека розширює напрями роботи через надання спеціалізованої консультативної допомоги та освоєння нових інформаційних сервісів, здатних забезпечити потреби сучасного користувача.

У громадах необхідно формувати розуміння, що бібліотека це місце, де жителі отримують допомогу як для власного розвитку, так і для розвитку громади в цілому і що бібліотека – це дійсно ворота в майбутнє.

УДК 027.53(477.44):[021.2:004

Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва – хаб цифрової освіти

Семик Марина Василівна,
*завідувачка сектору «Регіональний тренінговий центр»
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва*

У статті подано матеріали про участь Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва та бібліотек Вінниччини у реалізації Національної онлайн-платформи «Дія. Цифрова освіта».

Ключові слова: *бібліотеки-хаби, цифрова освіта, онлайн-платформа, Цифрограм, регіональний тренінговий центр» (РТЦ), тренінги, онлайн-курси.*

The article contains materials about participation of the Vinnytsia Regional Universal Scientific Library named after K. A. Timiriachev and libraries of Vinnytsia region in the implementation of the National online platform "State and Me. Digital education".

Key words: *hub libraries, digital education, online platform, Digit chart, regional training center (RTC), trainings, online courses.*

Що таке цифрові навички сьогодні? Для чого вони потрібні у громаді? Чому це настільки важливо і як працює «нетипова освіта»? Здатність ефективно, безпечно, легко і просто використовувати сучасні цифрові технології в роботі та навчанні, як в професійному, так і в особистому розвитку, вирішенню власних потреб.

30 січня 2020 року запрацювала Національна онлайн-платформа з цифрової грамотності (<https://osvita.diiia.gov.ua/>), і з того часу кожен українець може дистанційно опанувати нові знання. Розробники опиралися на загальноєвропейські стандарти викладання та оцінювання цифрової компетентності. На онлайн-платформі вміщено тест на загальну цифрову грамотність – Цифрограм, що допоможе визначити прогалини у знаннях, також передбачено тестування після кожної серії, а після перегляду всіх серій, за результатами фінального тестування, здобувач отримує електронний сертифікат. Платформа пропонує онлайн-курси, що проходять у форматі освітніх серіалів. Вони складаються з 7–11 серій, тривалістю до 10 хвилин. Замість рівнів – сезони, а замість уроків – освітні серії за участю експертів. У процесі спілкування вони допомагають засвоїти знання та навички орієнтування в цифровому просторі. На платформі вже понад 20 освітніх серіалів для різних вікових категорій. Постійно на платформі з'являються прогресивні курси для різних спеціалізацій, lifestyle-курси та курси нових цифрових професій, зокрема «Цифрові юристи», «Цифрова журналістика», «Штучний інтелект».

26 лютого 2020 року Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва долучилася до проекту та стала офіційним хабом цифрової освіти. У бібліотеці всім охочим надається безкоштовний доступ до Національної онлайн-платформи «Дія. Цифрова освіта». Ми допомагаємо опанувати цифрові навички на базі нашої бібліотеки у секторі «Регіональний тренінговий центр» (далі – РТЦ).

Працівники РТЦ активно долучилися до співпраці та розробили покрокові інструкції з матеріалів цифрової платформи для різноманітних форм навчання для користувачів та бібліотекарів територіальних громад. Проведено низку вебінарів, тренінгів, лекцій, інформаційних годин за темами: «Дія. Цифрова освіта», «Бібліотеки – цифрові хаби», «Роль бібліотек в проекті Дія», «Звітність, як елемент прозорої діяльності Бібліотеки-хаба цифрової

освіти» з метою активізації бібліотек та реалізації національного проєкту на Вінниччині, а саме: здійснення процедури приєднання до Мережі хабів цифрової освіти, надання послуг із цифрової грамотності й використання порталу «Дія. Цифрова освіта». Проводилися й консультації з ознайомлення бібліотекарів щодо нових можливостей для жителів громад здобувати знання з цифрової грамотності. В даний час комп'ютеризація сільських бібліотек дає поштовх для розвитку громад. 17 березня 2021 року Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва спільно з ВОВ ВГО «Українська бібліотечна асоціація» організувала на базі бібліотеки Бохоницької філії Центру культури та дозвілля Агрономічної сільської ради Вінницького району офіційний захід щодо передачі 300 комп'ютерів бібліотекам Вінниччини. Захід відбувся в рамках реалізації Міністерством цифрової трансформації України проєкту «Дія. Цифрова освіта», одним із завдань якого є сприяння комп'ютеризації сільських бібліотек України. Проєкт став чудовим прикладом взаємодії бізнесу, влади, громадянського суспільства і бібліотек. На його реалізацію не витрачаються кошти державного бюджету. Це стало можливим завдяки передачі техніки партнерами – Благодійним фондом «Фаворит фаундейшн». За умовами проєкту 150 сільських бібліотек з 52 територіальних громад Вінниччини отримали по 2 комплекти комп'ютерної техніки.

Районні та сільські бібліотеки активно почали ставати амбасадорами проєкту, як партнерські офлайн-хаби, де користувачі мають доступ до навчання на національній онлайн-платформі з цифрової грамотності «Дія. Цифрова освіта». Наразі на мапі проєкту є понад 200 бібліотек-хабів цифрової освіти Вінниччини.

Матеріали, що розміщені на Національній онлайн-платформі з цифрової грамотності «Дія. Цифрова освіта» та на офіційній сторінці в соціальній мережі «Facebook» включено до програми основних навчальних тренінгів РТЦ для людей поважного віку: «Комп'ютерна грамотність для людей поважного віку», «Мобільна грамотність для людей поважного віку». Використовуються такі освітні серіали, як «Базові цифрові навички» (всі сезони), «Смартфон для батьків», «Covid-19», «Кібербулінг» «Медіаграмотність у часи пандемії», «Оплата комунальних платежів онлайн» тощо. За допомогою цікавих, пізнавальних та корисних освітніх серіалів люди поважного віку дізнаються про всі переваги та можливості навчання на самій платформі, закріплюють отримані знання за допомогою тестування та отримують сертифікати із цифрової грамотності.

На сьогодні вже створена велика мережа хабів цифрової освіти і більша частина з них знаходиться саме в бібліотеках, у тому числі і бібліотеках територіальних громад Вінниччини, надається доступ до безкоштовного навчання на онлайн-платформі «Дія. Цифрова освіта». Ефективність такого формату навчання виявляється дуже високою.

Список використаних джерел

1. Дія. Цифрова освіта: Національна онлайн-платформа [вебсайт]. – URL: <https://osvita.diia.gov.ua/> (Дата звернення: 30.08.2021р.)

2. Цифрова освіта. Національна кампанія з цифрової грамотності : [Електронний ресурс] // Міністерство та Комітет Цифрової трансформації України: [вебсайт]. –URL: <https://thedigital.gov.ua/projects/osvita> (Дата звернення: 30.08.2021р.)

УДК:021.4:[37:004](477.44)

Бібліотеки-хаби Тульчинської ТГ та їх роль у цифровій освіті населення

Віра Степанівна Вігуржинська,
директор КЗ «Публічна бібліотека
Тульчинської міської ради Вінницької області»

У статті розкрито значення цифрової освіти для громади Тульчинської міської ради Вінницької області та участь бібліотек в організації навчання населення та використання в різних сферах життєдіяльності.

Ключові слова: мережа «Інтернет», цифрова грамотність, сайт «Дія. Цифрова освіта», цифрові хаби, провайдери, онлайн-послуги, офлайн-послуги, скайп-зв'язок, інтернет-магазин.

Комунальний заклад «Публічна бібліотека Тульчинської міської ради Вінницької області» (далі – ТГ) нараховує 25 бібліотек, з них 15 комп'ютеризованих. 9 бібліотек надають своїм користувачам доступ до мережі Інтернет.

Бібліотеки Тульчинської ТГ активно просувають цифрову грамотність серед своїх користувачів та мають амбітні плани стати основними провайдерами цифрової освіти в громаді. Координує таку роботу відділ методично-бібліографічного та інформаційно-туристичного обслуговування комунального закладу «Публічна бібліотека Тульчинської міської ради Вінницької області».

Бібліотеки активно реєструються до мережі цифрових хабів, де власне й можна безкоштовно отримати доступ до сайту «Дія. Цифрова освіта» та пройти навчання з цифрової грамотності. Також у бібліотеках можна проконсультуватися щодо окремих можливостей та послуг «Дії». Все це втілюють бібліотекарі, які попередньо самі пройшли відповідне навчання.

Для працівників бібліотек-філій проведено методичний день та надавалась практична допомога в реєстрації бібліотек, як цифрових хабів. Разом обговорювали проблеми та долали труднощі. Основною проблемою залишається підключення бібліотек до якісного Інтернету.

Для бібліотек-хабів Тульчинської ТГ ми виділили такі напрямки роботи: перегляд освітніх серіалів; допомога користувачам у скачуванні «Дії» на їх телефони та консультування в роботі даної платформи. Бібліотекарі допомагають користувачам упроваджувати в життя протестовані адміністративні послуги, а за потребою проводять індивідуальні роз'яснювальні зустрічі з дотриманням усіх заходів безпеки.

Бібліотеки пропагують серед населення освітні серіали, які розвивають цифрові навички, та організовують для своїх користувачів навчання основам комп'ютерної грамотності й користування сервісами мережі «Інтернет»,

мобільними застосунками, соціальними медіа тощо.

Відвідувачі бібліотеки також можуть переглядати серіали індивідуально. Кожну із серій, за потреби, можна переглядати знову і знову, обговорювати, уточнювати та навіть спробувати виконати практичні вправи.

Бібліотека здійснює навчання людей поважного віку онлайн-послугам зі сплати комунальних та адміністративних послуг, використання скайп-зв'язку, навичкам користування інтернет-магазином.

Так у бібліотеках організуються тренінги для користувачів бібліотек, під час яких учасники ознайомлюються з основами роботи на персональних комп'ютерах, з різноманітними онлайн-послугами, доступом до інформації на вебсайті Пенсійного фонду України, до офіційної інформації органів влади та місцевого самоврядування. Окрім цього навчилися здійснювати самостійно пошук необхідної інформації у світовій мережі «Інтернет», спілкуватися онлайн та офлайн.

У 2021 році КЗ «Публічна бібліотека Тульчинської міської ради Вінницької області» спільно з КУ «Центр надання соціальних послуг» для мешканців громади, яким надаються послуги в умовах денного перебування організували курси комп'ютерної грамотності. Заняття проходять один раз на тиждень на базі Публічної бібліотеки. Під час навчання розглядаються такі теми: комп'ютер для початківців, використання інтернету, використання електронної пошти, iPad та iPhone для початківців, безпечний інтернет, перегляд та прослуховування в інтернеті, використання Facebook та інших мереж.

Також популярною серед користувачів бібліотек є допомога бібліотекаря у створенні власного електронного кабінету обслуговування абонентів з оплати комунальних послуг, внесення поточних показників газового та електролічильника. Таку послугу надають навіть і ті бібліотеки, які не мають комп'ютерів. Бібліотекарі використовують власні гаджети для надання консультацій.

Таким чином зростає значення консультаційної функції бібліотеки для мешканців громади. І цифрова освіта дійсно стає одним із основних напрямків роботи бібліотеки.

УДК 027.5(477.44):004.7

КЗ «Публічна бібліотека Крижопільської селищної ради»: орієнтація на життя в «цифрі»

Слободян Ліна Миколаївна,
бібліограф-краєзнавець

КЗ «Публічна бібліотека Крижопільської селищної ради»

У статті порушуються актуальні питання вітчизняної бібліотечної галузі, обґрунтовується необхідність долучення КЗ «Публічна бібліотека Крижопільської селищної ради» до процесів цифровізації, піднесення рівня інформаційної грамотності як свого власного персоналу, так і читачього загалу.

Ключові слова: *цифровий сервіс бібліотек, цифровий всеобуч, інформаційна грамотність, «Дія. Цифрова освіта».*

The article raises topical issues of the domestic library industry, substantiates the need to involve "Public Library of Kryzhopil village council" in the process of digitization, raising the level of information literacy of its own staff and readers.

Key words: *digital library service, digital education, information literacy, "State and Me. Digital education".*

Актуальність проблеми

Цифрова епоха несе з собою нові завдання, нові виклики, нові складнощі, а одночасно й нові можливості для піднесення ролі та значення бібліотек у житті окремої людини і суспільства загалом. Об'єктивно зростає і суспільний статус бібліотечного працівника, але того працівника, який відповідає процесам цифровізації буття людини [3, с. 1].

Орієнтація на життя в «цифрі» уже стала для бібліотечної сфери стратегічно важливим напрямком роботи. У цифровому середовищі бібліотека зможе повноцінно функціонувати, якщо вона сама буде цифровізованим цілим, а бібліотекар стане інформацієзнавцем [1].

Одна з таких можливостей для КЗ «ПБ Крижопільської селищної ради» – долучитися до участі у формуванні масової інформаційної грамотності, оновленні та збагаченні просвітницької функції.

Виклад основного матеріалу дослідження

Цифрові технології вже стали рушійною силою соціально-економічного розвитку, відновлення економіки в багатьох країнах. На жаль, в Україні розвиток інформаційного суспільства йде повільними темпами, а в окремих аспектах взагалі стоїть на місці, що вказує на недостатність дій та заходів щодо їх забезпечення.

Бібліотеки – це унікальне середовище, де люди збагачуються інтелектуально, емоційно, професійно завдяки доступу до надбань науки, культури й великому обсягу інформації. Але темпи інформатизації стають все швидшими [5].

На тлі розвитку інформаційних технологій бібліотечна професія трансформується. Сучасні бібліотеки покликані не лише підтримати людей в пошуку необхідної інформації – реалії цифрового світу вимагають і якісних змін форм та методів бібліотечного сервісу.

Нині бібліотеки перетворюються на інформаційні центри, в яких можна отримати доступ до різних джерел інформації. В цьому напрямку рухається КЗ ПБ Крижопільської селищної ради.

Наша бібліотека використовує в своїй діяльності багато сучасних інформаційних сервісів – це й вебсайт, блог і спілкування через соціальні мережі, участь у спеціалізованих виставках.

Перші наші кроки у розвитку цифрової освіти населення ми почали вигравши проект «Організація нових бібліотечних послуг з використанням вільного доступу до Інтернету II», що був започаткований Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) у рамках програми «Бібліоміст». Це дало змогу створити інтернет-центри у Центральній районній бібліотеці та

чотирьох сільських філіалах, отримавши 15 комп'ютерів та чотири одиниці копіювально-розмножувальної техніки. Бібліотекарі філіалів-учасників програми «Бібліоміст» пройшли навчання з користування новітніми технологіями в тренінговому центрі, щоб краще обслуговувати відвідувачів. У рамках цієї програми ми працюємо за такими напрямками: «Даємо крила», «Як чекаєте лелеку, то мерщій в бібліотеку», «Робофакт», «Бібліодіджей», «ЗНО – запитання та відповіді».

Ми не стоїмо на місці. Так в 2012 році за рахунок бюджетних коштів для районної бібліотеки для дітей було придбано комп'ютер та підключено до мережі Інтернет. Для Зеленянської бібліотеки спонсори передали два комп'ютери.

У 2014 році Крижопільська районна бібліотека взяла участь у конкурсі, організованому програмою «Бібліоміст»: «Партнерство бібліотеки та громади» та виграла ноутбук.

У 2016 році за кошти інвестиційних проєктів для сільських бібліотек Крижопільська ЦБС придбала 8 комп'ютерів.

Реалії сьогодення вимагають від нас опанування та активного використання новітніх інформаційних технологій. Якщо ще кілька тижнів тому потреба в цифрових навичках була хоч і необхідною, проте були альтернативи, то зараз саме на часі активно зайнятися самоосвітою та цифровою грамотністю.

Цифрова грамотність – це здатність ефективно та безпечно використовувати сучасні цифрові технології в роботі й навчанні, професійному та особистісному розвитку.

21 січня 2020 року Міністерство цифрової трансформації запустило тестову версію національної онлайн-платформи із цифрової грамотності «Дія. Цифрова освіта», на якій кожен громадянин може безкоштовно опанувати цифрові навички через сучасний формат навчання – освітні серіали за участю експертів та українських зірок [2].

Першим партнером Міністерства цифрової трансформації стала Українська бібліотечна асоціація. 11 січня 2020 року було підписано меморандум, завдяки якому близько 6 000 комп'ютеризованих бібліотек по всій країні долучилися до проєкту «Дія. Цифрова освіта» і стали офлайн-хабами.

Працівники нашої бібліотеки йдуть в ногу з часом і нові зміни, які відбуваються у цифровізації країни зачепили і наш комунальний заклад – ми зареєструвалися як хаб цифрової освіти.

З метою підвищення цифрової професійної грамотності наші працівники долучилися до Онлайн-консультації Катерини Скомаровської, завідувачки сектору Інформаційно-ресурсний центр «Вікно в Америку» (нині – «Американська студія») Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва на тему: «Медійна грамотність для кожного і для всіх», що відбулася 23 березня 2021 року.

1 квітня 2021 року Вінницьким обласним відділенням «Всеукраїнської громадської організації Українська бібліотечна асоціація» було передано КЗ

«Публічна бібліотека Крижопільської селищної ради» 12 комп'ютерів та 9 столів [4].

Комп'ютери отримали в рамках проєкту «Дія. Цифрова освіта» Міністерством цифрової трансформації України в партнерстві з Всеукраїнською громадською організацією «Українська бібліотечна асоціація» та благодійним фондом «Фаворит Фаундейшин».

Завдяки цьому проєкту працівники нашої бібліотеки надають усім охочим доступ до безкоштовного навчання на національній онлайн-платформі «Дія. Цифрова освіта». Тут кожен може безкоштовно опанувати цифрові навички через сучасний формат навчання – освітні серіали за участю експертів та українських зірок.

До участі у проєкті «Дія. Цифрова освіта» активно долучаються також працівники нашої бібліотеки. Чимало з них уже отримали сертифікати, які засвідчують здобуття ними базового і вищих рівнів знань з цифрової грамотності.

Навчатися цифрової грамотності в нашій бібліотеці виявили бажання різні верстви населення, серед них, здебільшого, люди старшого віку.

Висновки

Бібліотечне життя у наш час зазнає тиску та трансформації. І саме від бібліотечного співтовариства багато залежить, як його базовий заклад впишеться в процеси формування нового типу культури, нового типу особистості, вихідним чинником чого виступатиме інформаційна грамотність. Кожен із працівників нашого комунального закладу стає учасником цих історичних зрушень. На сьогоднішній день головна бібліотека та всі структурні підрозділи КЗ «Публічна бібліотека Крижопільської селищної ради» забезпечені комп'ютерами. У співпраці з органами влади, ми домагаємося, щоб усі наші бібліотеки мали доступ до мережі «Інтернет».

Список бібліографічних посилань

1. Завдання і виклики цифрової епохи // Національна бібліотека ім. В. І. Вернадського [сайт] : [електронний ресурс] // Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/node/4918> (дата звернення : 30.07.2021). – Назва з екрана.

2. Міністерство та комітет цифрової трансформації України. Бібліотеки стануть першими хабами проєкту «Дія. Цифрова освіта» : [електронний ресурс] // Режим доступу : <https://thedigital.gov.ua/news/biblioteki-stanut-pershimi-khabami-proektu-diya-tsfrova-osvita> (дата звернення : 30.07.2021). – Назва з екрана.

3. Онищенко О. Піднесення рівня інформаційної грамотності – пріоритетне завдання сучасних бібліотек. Бібл. вісн. 2021. № 1. С. 1

4. У нас приємна новина // КЗ «Публічна бібліотека Крижопільської селищної ради» [сайт] : [електронний ресурс] // Режим доступу : <http://kryzhopil-bibl.vn.sch.in.ua/news/id/20> (дата звернення : 30.07.2021). – Назва з екрана.

5. Цифрова освіта в Тернопільській ОУНБ. Проводьте вільний час з користю // ТОУНБ : [електронний ресурс] // Режим доступу :

Бібліотекар: сучасні професійні компетенції

УДК 378.046(477)

Формування професійних компетентностей випускників спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Смолій Світлана Іванівна,
викладач-методист вищої категорії
циклової комісії інформаційної, бібліотечної та архівної справи
Тульчинського фахового коледжу культури

У статті визначено види професійних компетентностей випускників спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» відповідно до Стандарту фахової передвищої освіти України .

Ключові слова: *стандарт, фахова передвища освіта, професійна компетентність, бібліотечний працівник.*

The article identifies the types of professional competencies of graduates of the specialty 029 "Information, Library and Archival Affairs" in accordance with the Standard of Professional Higher Education of Ukraine.

Key words: *standard, professional higher education, professional competence, librarian.*

Сучасні зміни в суспільстві, прискорене впровадження інформаційно-комп'ютерних технологій в діяльність інформаційних установ потребують перегляду форм та методів професійної підготовки інформаційних, бібліотечних та архівних фахівців.

Закон України «Про фахову передвищу освіту», визначає «освітній процес у сфері фахової передвищої освіти – інтелектуальна діяльність, що провадиться у закладі фахової передвищої освіти та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які здобувають освіту, а також на формування гармонійного розвитку особистості». [1]

В затвердженому наказом Міністерства культури та інформаційної політики України від 10.06.2021 року стандарті фахової передвищої освіти України визначено перелік таких компетентностей випускника, як: інтегральні, загальні та спеціальні.

Будь-яка людська діяльність має певну мету та спрямована на досягнення кінцевого результату. Саме вибір основних (обов'язкових) професійно-орієнтованих дисциплін освітньо-професійної програми впливає на формування інтегральної компетентності зі спеціальності.

Інтегральна компетентність передбачає вміння вирішувати типові спеціалізовані задачі у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи, застосовувати положення і методи інформаційної, бібліотечної та архівної

діяльності; нести відповідальність за результати своєї діяльності; здійснювати контроль за діяльністю інших осіб у визначених ситуаціях.

Набуття загальних компетентностей дадуть можливість:

- реалізувати свої права та обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (демократичного) суспільства;
- зберігати та примножувати моральні, культурні цінності й досягнення суспільства, активно використовувати сучасні техніки й технології;
- вільно володіти та спілкуватися державною мовою, розуміти іноземну мову, дотримуватись етичних міркувань та ін.

Завдяки набуттю спеціальних компетентностей випускник зможе:

- працювати з різними системами, що сприяють організації, збереженню, обміну та поширенню знань, інформації й документів;
- здійснювати збирання й оброблення інформації та документів з метою їх зберігання, опрацювання, інформаційного пошуку, здійснювати процеси АСОДІ;
- підтримувати комунікаційні зв'язки всіма суб'єктами інформаційного середовища;
- працювати з електронними ресурсами, застосовувати інформаційні та комп'ютерні технології в комунікації та процесах роботи з інформацією, документами [2].

Наведений в Стандарті перелік компетентностей і програмних результатів навчання не є вичерпним. Заклад фахової передвищої освіти при формуванні профілю освітніх програм зазначає додаткові компетентності та програмні результати навчання, які відповідають варіативній складовій спеціальності.

Компетентність, наполегливість, високий інтелектуальний рівень, відповідальність, уміння йти на ризики в нетрадиційних ситуаціях, чутливість до інновацій, здатність долати конфлікти, комунікабельність, прагнення до самовдосконалення, висока працездатність, стійкість до стресів, позитивне ставлення до життя – це не лише перелік вимог до сучасного інформаційного, бібліотечного працівника, – це продиктована об'єктивними умовами діяльності бібліотеки та обґрунтована сукупність якостей, що дозволяє спеціалісту забезпечити належний рівень виконання свої професійних обов'язків [6].

Питання формування професійних компетентностей здобувачів освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» є досить важливим для колективу викладачів циклової комісії, адже сьогоднішні наші студенти, завтра – працівники бібліотек, інформаційних та архівних установ. Від того, які знання вони отримають в закладі освіти, якими навиками будуть володіти – залежить їх професіоналізм, конкурентноспроможність на інформаційному ринку праці та в цілому їх майбутнє.

Освітньо-професійна підготовка студентів дещо розширена. Сьогодні випускні спеціальності – це аналітик, спеціаліст з електронної обробки інформаційних носіїв, технолог автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем, бібліоменеджер, режисер, маркетолог, документознавець, архівний працівник, менеджер з персоналу.

Викладачі циклової комісії чітко усвідомлюють ті завдання, які ставить перед ними сьогодення з питань формування професійних компетентностей здобувачів освіти, працюють над підвищенням рівня педагогічної майстерності, навчаються новому та удосконалюють свою професійну діяльність шляхом участі в різних заходах: міжнародних, всеукраїнських, обласних наукових конференціях, вебінарах, семінарах, майстер-класах, як очних так і дистанційних.

На наш погляд, випускники спеціальності – це, насамперед, інформаційні працівники, що вміють працювати з інформацією – збирати, опрацьовувати, розповсюджувати та зберігати, рекламувати, створювати документи, займатись маркетинговою діяльністю. Тому серед обов'язкових дисциплін зі спеціальності є: «Аналітико-синтетична обробка документної інформації», «Інформаційно-пошукові системи в ДІС», «Документознавство та інформаційна діяльність», «Основи архівознавства», «Діловодство», «Маркетинг інформаційних продуктів та послуг».

За цифрових обставин ринок праці потребує фахівців із новими знаннями, вміннями та компетентностями, які володіли б «цифровим мисленням», мали оригінальні навички і знання, були лідерами, здатними стратегічно мислити, ефективно здійснювати процеси цифрової модернізації та втілювати в практичній площині весь теоретичний потенціал [4].

Особлива увага в нашому закладі освіти приділяється розвитку у здобувачів освіти цифрових компетентностей. До навчального плану внесено такі дисциплін: «Автоматизовані інформаційні технології», «Системи управління базами даних», «Інформаційні системи і мережі», «Комп'ютерна графіка», вивчення яких передбачає роботу в програмах Microsoft Word, Power Point, Publisher, Prezi для створення інтерактивних презентацій, створення сучасних інформаційних продуктів, таких як буктрейлери, плейкасти, роботу з інформаційними системами, зокрема, АІБС ІРБІС, М.Е.Дос.

Вивчення цих дисциплін впливає на формування більш вузьких професійних умінь та навичок, проте основні – робота з інформацією – залишаються незмінними.

Зазначу, що професійна компетентність передбачає не тільки досконале володіння теоретичними знаннями зі спеціальності, а й вміння застосування цих знань у практичній діяльності. В нашому закладі освіти значну частину навчального часу виділено на практичну підготовку студентів.

Саме на практичних заняттях зі спецдисциплін здобувачі освіти знайомляться з особливостями електронних та віртуальних бібліотек, роботою віртуальних довідкових служб, вчать створювати віртуальні книжкові виставки, працювати з АРМ «Каталогізатор» та ін.

Навчальна та виробнича практика допомагає студентам закріпити здобуті теоретичні знання. Ми намагаємось докласти всіх зусиль для того, щоб випускники нашої спеціальності отримали належну професійну підготовку, були затребувані та швидко адаптувалися на своїх робочих місцях.

Як показує практика, для того, щоб молодий фахівець володів високим рівнем професійності, здобуття освіти сьогодні замало, потрібно постійно

займатися самоосвітою, бути активним, інформованим про нововведення в діяльності бібліотек та інформаційних установ.

Отже, випускники спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» поступово набувають нових рис. Формується новий тип бібліотечно-інформаційного фахівця – це освічена, творча, товариська, креативна особистість, сконцентрована на потребах користувача, яка здатна мислити як учений, бути дослідником-експериментатором, надавати допомогу в процесах обміну знаннями й виступати при цьому носієм гуманістичних світоглядних ідей [3].

Сподіваємось, що тісна взаємодія з кращими бібліотеками області дасть позитивні результати, адже мета у нас одна – висококваліфікований випускник та працівник.

Перелік бібліографічних посилань

1. Закон України «Про фахову передвищу освіту» [Текст] : від 06.06.2019 р. № 2745-VIII зі змінами від 22.05.2021 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>
2. Стандарт фахової передвищої освіти України: освітньо-професійний ступінь – фаховий молодший бакалавр, галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» [Текст]. – Київ, 2021. – 14 с.
3. Вилегжаніна, Т. Бібліотечна професія в сучасній Україні [Текст] / Т. Вилегжаніна // Бібл. планета. – 2017. – № 3. – С. 5–6.
4. Грабар, Н. Особливості професійного спілкування сучасного бібліотекаря [Текст] / Н. Грабар // Бібл. форум України. – 2015. – № 1. – С. 40–41.
5. Кулієва, Т. Сучасний менеджер бібліотеки [Текст] / Т. Кулієва // Вісн. Кн. палати. – 2015. – № 7. – С. 27–29.
6. Матвієнко, О. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: чи буде збережена бібліотечна професія? [Текст] / О. Матвієнко, М. Цивін // Вісн. Кн. палати. – 2017. – № 2. – С. 10–12.
7. Осаула, В. Образ бібліотечно-інформаційної професії в умовах інформатизації суспільства [Текст] / В. Осаула // Вісн. Кн. палати. – 2018. – № 2. – С. 22–24.

УДК 021.2:81

Організація і перспективні шляхи вивчення іноземної мови в реаліях бібліотечного сьогодення

Шляхтун Наталія Григорівна,

викладач іноземної мови Тульчинського фахового коледжу культури

У статті йдеться про значення вивчення іноземних мов та роль бібліотек, зокрема сектору Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва «Американська студія» у цьому процесі.

Ключові слова: *центр «Американська студія», «2003 Grolier Multimedia Encyclopedia» (Мультимедійна Енциклопедія), програма ім. Фулбрайта в Україні, «American Vista Atlas» (Американський Атлас), CD-ROM «How to Prepare for the TOEFL» (Як підготуватись до TOEFL), відеокolleкція американських фільмів.*

The article tells about the importance of learning foreign languages and the role of libraries, especially Center "American Studio" in Vinnytsia Regional Universal Scientific Library named after K. A. Timiriazev.

Key words: *Center "American Studio", "2003 Grolier Multimedia Encyclopedia" (Multimedia Encyclopedia), Fulbright in Ukraine, "American Vista Atlas", CD-ROM "How to Prepare for the TOEFL", video collection of American films.*

Знання однієї мови дозволяє увійти в коридор життя, знання двох мов – відкриває вам усі двері в цьому коридорі.

Франк Сміт

Знання іноземних мов – це ключ до успіху в сучасному світі, де спілкування іноземними мовами та обробка величезних обсягів інформації набуває все більшого значення. Інтерес до вивчення мов традиційно великий, бо перефразовуючи відомий вислів, можна сміливо сказати, що той, хто володіє мовами, володіє світом.

Загалом людина, яка володіє мовами – різнобічно розвинута особистість, володіє кращими здібностями до вивчення нового, вільніша та більш упевнена у спілкуванні з людьми.

Знання мови сприяє розвитку розумового потенціалу, розширенню світогляду, професійному зростанню, повазі й визнанню серед друзів і колег. До найбільш же сильних мотивуючих факторів, які спонукають людину приступити до вивчення англійської мови, можна віднести:

1. *Успішне просування по кар'єрних сходах.* Адже працівник, який володіє іноземною мовою, цінується набагато вище. Відповідно, шанси отримати більш високу посаду значно зростають. До того ж є можливість улаштуватись на роботу в іноземну компанію або сміливо вирушати працювати за кордон. Володіння англійською дозволяє вести листування та переговори з іноземними партнерами, писати наукові праці, статті та публікуватися в закордонних виданнях, що також істотно підвищує кар'єрні перспективи.
2. *Можливість навчатися за кордоном.* Знаючи мову, можна спробувати свої сили і вступити до іноземного університету або ж пройти стажування за своєю спеціальністю за кордоном.
3. *Необмежений доступ до інформації.* Англійська мова – це міжнародний засіб спілкування, тому що саме нею проходить більшість міжнаціональних конференцій, форумів, семінарів, видається величезна кількість технічної та наукової літератури. За даними «Вікіпедії», більше 50 % усієї інформації, розміщеної в інтернеті, опубліковано саме англійською, що відкриває величезні можливості з вивчення більш цікавої тематики.
4. *Задоволення власних амбіцій і прагнення до саморозвитку.* Успішне освоєння англійської мови – це відмінна можливість продемонструвати

наполегливість у досягненні поставленої мети, а також власні інтелектуальні здібності. Вивчення будь-якої мови є й чудовим тренуванням пам'яті, що в подальшому дозволяє легше засвоювати будь-який матеріал.

5. *Відсутність мовного бар'єра під час подорожей*, адже англійську в якості рідної використовують понад 400 млн осіб, ще близько 1 млрд вільно нею розмовляють. Англійська мова використовується в усіх готелях світу, аеропортах, на вокзалах, у великих музеях, тому її знання автоматично вирішує численні проблеми, з якими може зіткнутись турист під час подорожі. Знання англійської призводить до стирання культурних і національних кордонів, бо людина починає відчувати себе громадянином світу й може легко вступати в контакт із представниками інших народів.

6. *Наявність родичів або друзів за кордоном* є чудовою мотивацією для вивчення англійської, адже це дозволяє не втрачати родинні та дружні зв'язки, а також не відчувати проблем у спілкуванні з новим членом сім'ї. Крім того, наявність у сім'ї іноземця, який володіє англійською, сприяє вивченню культури та традицій його країни, а зробити це без знання мови практично неможливо.

7. *Можливість насолоджуватися творами мистецтва в оригіналі* (книги, пісні, фільми, вистави тощо), адже відомо, що при перекладі з іноземної мови перекладач інтерпретує твір по-своєму. А перегляд фільмів англійською дозволяє не тільки оцінити видовищність картини та її сюжет, а й отримати задоволення від гри акторів, яка повністю втрачається при дубляжі.

8. *Допомога своїм дітям при вивченні англійської мови*. Знання мови та її постійне вживання в домашніх умовах значно полегшує процес її вивчення дітьми, оскільки навчання буде проходити у природних умовах і без будь-якого примусу.

У перспективі ж вдасться заощадити значні фінансові кошти, які в подальшому довелось би витратити на репетиторів чи курси вивчення англійської.

Тому, на допомогу користувачам у вивченні іноземних мов у бібліотеках створені центри європейської інформації, відділи документів іноземними мовами, сектор інформаційно-ресурсний центр «Вікно в Америку» (нині «Американська студія»).

Центр відкритий у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. К. А. Тімірязєва у відділі документів іноземними мовами за фінансової підтримки Посольства США в Україні. Метою Центру є надання актуальної інформації про США та поповнення фондів бібліотек англійськими виданнями. Місія Центру полягає в сприянні взаєморозумінню між США та Україною. Це досягається шляхом надання інформації про США: їхню історію, уряд, суспільство, забезпечення доступу до ресурсів інтернету. Вони також інформують про американські програми допомоги та обміну.

«Американська студія» пропонує своїм відвідувачам DVD диски, компакт-диски, відеокасети та книги, тематично пов'язані з США. Запропоновані ресурси охоплюють майже всі аспекти життя США, американської культури. Надається вільний доступ до матеріалів,

представлених у Центрі. Кожен відвідувач також може скопіювати інформацію з друкованих джерел.

У Центрі є великий набір інформаційних компакт-дисків різних тематик:

- Історія;
- Суспільно-політичні CD-ROM;
- Енциклопедії;
- Освіта.

Історія США неможлива без людей, які творили, підтримували, вдосконалювали цю країну. Це Президенти Америки, які були невід'ємною частиною Сполучених Штатів, її історичного минулого та, які й сьогодні продовжують керувати державою.

«USA Presidents» (Президенти США) – це повна, вичерпна інформація про всіх Президентів країни (портрети і біографії, запис голосів Президентів ХХ століття від Теодора Рузвельта до Біла Клінтона, промови від Джорджа Вашингтона, Томаса Джеферсона та Абрама Лінкольна, символи президентів). Окрім цього, подані портрети та біографічні дані перших леді – дружин Президентів. Також представлена чудова можливість перевірити свої знання щодо володіння вірною інформацією стосовно кожного Президента шляхом гри, яка запропонована на даному диску.

«American Vista Atlas» (Американський Атлас) презентує цікаву та пізнавальну інформацію про США. Даний CD-ROM включає:

- Політичні, топографічні і тематичні карти для кожного штату;
- більше, ніж 600 кольорових фотознімків, на яких зображені пейзажі та люди Америки;
- приклади регіональних діалектів;
- багатство історичної інформації, включаючи документи, карти та музику;
- інша корисна інформація.

Як відомо, упродовж багатьох років енциклопедії вважаються тією скарбницею, яка вміщує максимум інформації на різну тематику. Зовсім недавно ми мали лише друкований варіант енциклопедій, а сьогодні у нас є можливість скористатися цією інформацією на електронних носіях.

«2003 Grolier Multimedia Encyclopedia» (Мультимедійна Енциклопедія) – це CD-ROM, на якому представлені статті трьох рівнів складності, атлас, словник, тезаурус та багато іншої корисної інформації пізнавального та навчального характеру.

Освіта була, є і буде важливим аспектом в житті кожної людини. На сучасному етапі розвитку суспільства значну роль відіграє міжнародна освіта. Але для того, щоб навчатися за кордоном, потрібно знати мову тієї країни, де є бажання навчатися. Тому вивчення іноземної мови – це дійсно дуже необхідно в час розвитку тісних відносин із зарубіжними країнами і бібліотеки допомагають в цьому.

Чудовий CD-ROM «How to Prepare for the TOEFL» (Як підготуватись до TOEFL) – це один з найкращих варіантів вдосконалити свої навички з англійської мови та отримати можливість поїздки в США на навчання. Як

відомо, є спеціальний екзамен TOEFL, який складають усі охочі потрапити до Америки. Даний CD-ROM якраз і включає питання та відповіді про екзамен TOEFL, практичні вправи та вісім видів тестів подібних до тих, які мають місце при складанні цього екзамону.

«Американська студія» пропонує і відеокolleкцію американських фільмів різного жанру.

1. Історичні фільми.
2. Наукова драма.
3. Документальний фільм про американські смаки.
4. Мелодрама.
5. Комедія.
6. Фантастична сага «Star Wars» (Зіркові війни).

Характеризуючи історичні фільми, важко виділити серед них найкращі, тому що кожна історична подія має свою особливість. Та все ж хочеться зосередити увагу на серії відеокaset Freedom (A History of US) / (Свобода/Історія США), представлена глядачеві Філіпом Кюнхардтом III, Ненсі Сейнер та Пітером Кюнхардтом. Дана серія включає вісім відеокaset, кожна з яких складається з 2-х епізодів. Кожен епізод, в свою чергу, це певний історичний період в житті американців: як все починалося і до подій сьогодення, не обминаючи і жахливий теракт, який мав місце 11 вересня 2001 року.

«Race for the Super Bomb» («Гонитва за Супербомбою»). Цей визначний фільм Томаса Ота демонструє боротьбу за створення зброї, яка могла б врятувати світ від руйнівної війни – чи спонукати до знищення.

«United Tastes of America». Присвятивши своє життя вивченню різних кухонь світу і зібравши різні рецепти з приготування їжі, Дорінда Хафнер висвітлює цікаву інформацію з приводу цього у фільмі Девіда Пресвіла, Кесі Фарел та Нікола Колтона «Єдині смаки Америки». Фільм складається з 2-х відеокaset. Перша з них включає: Італійсько-Американські смаки. Друга відеокасета складається з наступних частин: Африкансько-Американські Смаки; Кеджунські; Німецько-Американські; Рідні Американські. Справжній Melting Pot!

«The Star» (Зірка) – це дослідження взаємозв'язку між «голлівудським стилем» як форми мистецтва та комунікативною системою. Перегляд ілюстрований сценами відомих кінокартин, охоплюючи більше, ніж півстоліття. Дана картина досліджує ті явища, які сприяли появі голлівудської золотої епохи. Актори і режисери прослідковують «концепцію зірки».

«Romantic Comedy» («Романтична Комедія»). У даному фільмі Мартін Скорсіз та інші визначні актори досліджують «Царство» зла. Ця комедія приносить насолоду всім поколінням глядачів.

Налагоджено зв'язки з випускниками програми ім. Фулбрайта в Україні – найбільш відомої у світі програми наукових обмінів США.

Використані джерела

Васильцова, І. Вчимося із задоволенням та користю // Іноземні мови в навчальних закладах-2005 – № 3. – С. 14–19.

<https://core.ac.uk/download/pdf/153578914.pdf>

http://eprints.zu.edu.ua/3134/1/8_46.pdf

УДК 027.081:004.773.3

SendPulse: інструмент e-mail маркетингу для бібліотекарів

Мазур Тетяна Миколаївна,

завідувачка сектору журнальної періодики

Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва

У статті висвітлено доцільність застосування методів сучасного маркетингу для бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів, роль електронної пошти, спеціальних сервісів, зокрема сервісу SendPulse в роботі з підписниками.

Ключові слова: *бібліотечно-інформаційне обслуговування, бібліотечний маркетинг, інструменти маркетингу, режим онлайн, електронна пошта, email-розсилка, сервіс SendPulse, viber.*

The article highlights the feasibility of using modern marketing methods for library and information services to users, the role of electronic almost, special services, including the SendPulse service in working with subscribers.

Key words: *library and information service, library marketing, marketing tools, online mode, e-mail, SendPulse service, Viber.*

У період пандемії бібліотека зіткнулась із необхідністю переходу на новий формат бібліотечно-інформаційного обслуговування. Перед бібліотечними фахівцями постало питання налагодження зворотнього зв'язку із користувачем в режимі онлайн.

Актуальність теми: вивчення та впровадження в роботу бібліотечного фахівця сучасних інформаційних технологій, організація бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів у реаліях сьогодення.

Поява електронної пошти значно спростила спілкування та обмін цифровою інформацією. Стали доступні розсилки. Власне email-розсилка – це надсилання електронних листів по базі конкретних адресатів. Користувач мережі «Інтернет» може на свій розсуд обирати розсилку і отримувати необхідну інформацію вчасно. Також за бажанням, користувач самостійно може відмінити розсилку, що суттєво відрізняє її від спаму. Email-розсилка – це один із класичних та перевірених інструментів маркетингу, який допомагає підтримувати зв'язок із клієнтом.

Навіщо ж потрібна email-розсилка саме у бібліотечній справі? Передусім, для того, щоб донести інформацію максимальній кількості користувачів. Це дуже зручно, оскільки створивши базу контактів ви зможете надавати інформацію не лише на сайті бібліотеки, але й безпосередньо доносити до користувача, що є також беззаперечно актуальним у період пандемії. Будь-яку інформацію: про графік роботи бібліотеки, акції, заходи, які проводитимуться, списки літератури та багато іншого, користувач може отримувати на свою електронну пошту, а не шукати на сайті. До того ж,

додаткове нагадування про себе – ще нікому не зашкодило, звісно в межах розумного.

Що ж до створення самої розсилки, то з появою спеціальних сервісів, усе стало не тільки простіше, а й креативніше. До прикладу візьмемо SendPulse, за допомогою якого проста email-розсилка перетворюється на яскраву афішу. А щодо каналів розсилки – в даному сервісі є доступними розсилки у viber та звичайні sms. Розглянемо детальніше сам сервіс. За посиланням <https://sendpulse.ua/> ви перейдете на головну сторінку, де після реєстрації вам стануть доступними послуги за безкоштовним тарифом, а саме до 500 підписників та до 15000 листів. Створюйте адресні книги, за якими буде здійснюватись розсилка, редагуйте шаблони повідомлень, додавайте посилання, плануйте час розсилки. Є достатня кількість шаблонів, стилів, варіантів розміщення активних кнопок, дизайну та оформлення тіла вашого листа. За допомогою конструктора автоматичних розсилок, налаштуйте автоматичну відправку листів при виконанні різних умов. Тобто ви не лише створюєте email-розсилку, але й обираєте кому і коли вона має бути здійснена. Ваші підписники зможуть отримувати запрошення на події, привітальні, інформаційні та інші корисні листи.

Ще однією корисною функцією сервісу є «Аналітика», яка дозволяє порівняти розсилки за певними критеріями. Наприклад: скільки листів було відправлено, кількість доставлених, кількість відкритих, скільки здійснено переходів за посиланнями, чи були помилки чи відписки від розсилки. Також за допомогою діаграми можна проаналізувати, котра із створених email-розсилок була найрезультативнішою.

Отже, враховуючи тенденції сучасного життя, наймовірно великий обсяг інформації та її поширення, вбачаємо необхідність розвивати комунікацію бібліотеки з користувачем шляхом створення більш якісних та змістовних розсилок. Використання подібних сервісів може позитивно вплинути на налагодження зворотнього зв'язку із користувачем в режимі онлайн.

Список джерел

1. Гайд по email-розсилці: типи листів, показники ефективності, огляд сервісів. URL: <https://www.interkassa.com/ua/blog/gayd-po-email-rassylke-tipu-pisem-pokazateli-effektivnosti-obzor-servisov/> (дата звернення: 30.08.2021).
2. Email розсилки та чат-боти. URL.: <https://sendpulse.ua/> (дата звернення: 30.08.2021).

Наукове видання

**БІБЛІОТЕКА В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ І КОНСТРУЮВАННЯ
МАЙБУТНЬОГО**

Матеріали III Науково-практичної конференції
(до Всеукраїнського дня бібліотек)

Відповідальна за випуск Л. Б. Сенік,
директор Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва

Редакційна колегія:

Г. М. Слотюк (голова редкол.), П. І. Цимбалюк (упоряд.), С. В. Лавренюк, О. А. Пашкова, Л. І. Приходько, К. А. Скомаровська, Н. В. Спиця, О. В. Стояльникова, Л. Б. Тимощенко, Шевчук О. С.